

Sisällys

PÄÄKIRJOITUS

- Tutkijan yhteiskunnallinen valta ja vastuu
Leena Vastapuu, Anitta Kynsilehto & Eeva Puumala 3

ARTIKKELIT

- 📄 Kun Pohjois-Atlantin liitto politisoitui: Turvallisuuspoliittinen kamppailu Suomen Nato-jäsenyydestä
Eerik Kivilahti 9
- 📄 Resilienssin ulottuvuudet
Christer Pursiainen 30

LEKTIO

- Humanitarismi ja avustustyöntekijöiden turvallisuus Syyrian sisällissodassa
Iida-Maria Tammi 55

KESKUSTELUA

- Maailman pisin mediasota haastaa tutkijan
Tapio Kujala 62
- Kestävää rinnakkaiseloä etsimässä – Sergio Caggianon haastattelu
Meeri Tiensuu & Ana Tarazona 69
- ”Kaikki konfliktit voidaan ratkaista”: Martti Ahtisaaren rauhanpolitiikan perintö
Unto Vesa 75
- Ohjeita kirjoittajille 80

Avoin kirjoittajakutsu: Pohjolan militarisaatio

Suomi ja Ruotsi jättivät jäsenyyshakemuksensa Natoon 18. toukokuuta 2022. Yhteinen hakemuspäätös merkitsi radikaalia suunnanmuutosta molempien maiden omissa ulkosuhteissa mutta myös Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspolitiikassa laajemmin. Aikaisemmin sotilaallista liittoutumattomuutta, ihmisoikeusperustaista ulkopoliittikkaa ja sukupuolten tasa-arvoa korostaneesta Pohjolasta tuli sotilaallisesti liittoutunut alue, jossa kovan turvallisuuden kysymykset hallitsevat yhä tiiviimmin ulkopoliittikan asialistoja.

Liittoutumisprosesseja voidaankin tarkastella Pohjolan militarisoitumisprosesseina, joilla tarkoitetaan sotilaallisten arvojen korostumista ja vaalimista eri yhteiskunnallisissa instituutioissa (Kotilainen & Hast 2021, 28; Enloe 2000). Sotilaallisten instituutioiden ja sodankäynnin glorifoinnin lisäksi militarisoituminen voi ilmetä hienovaraisissa arkipäivän käytänteissä, jotka puolestaan luovat tilaa militarismille (Åhäll 2016, 162; Vastapuu ym. ilmestyy). Militarisoituneessa yhteiskunnassa uskotaan yleisesti, että sotilaallinen vaihtoehto ja asiantuntijuus tarjoavat parhaan ratkaisun useimpiin turvallisuusongelmiin, vähätellen näin rauhanomaisia ratkaisumalleja ja demokraattisia päätöksentekoprosesseja (Shepherd 2018).

Kutsumme teemanumeroon militarisaatiota sekä sotilaallista valtaa ja käytäntöjä tarkastelevia käsikirjoituksia. Tekstit voivat ponnistaa eri tieteenaloista tai olla lähestymistavoiltaan monitieteisiä, tarkastella militarisaatiota tietyn Pohjoismaan maakontekstin tai empiirisen aineiston kautta tai pohtia militarisaation tutkimukseen liittyviä menetelmällisiä ja tiedonhankinnallisia haasteita. Militarisaation tutkimuksen etiikka, itsereflektiivinen tutkimusote sekä luovat lähestymistavat ovat myös tervetulleita. Tematiikkaa voi tarkastella esimerkiksi analysoimalla poliittisia päätöksentekoprosesseja ja asiantuntijavaltaa turvallisuuspoliittisissa kriisitilanteissa tai tutkimmalla arkielämässä esiintyviä militarisoituneita käytänteitä. Aihepiirit voivat liittyä esimerkiksi seuraaviin teemoihin:

- Militarisaatio Suomen ja/tai Pohjolan ulko- ja turvallisuuspolitiikassa
- Militarisoitunut asiantuntijavalta; kuka saa ja voi puhua uskottavasti sodasta, rauhasta ja turvallisuudesta
- Feministiset ja intersektionaaliset näkökulmat militarisaatioon
- Arjen militarisaatio, mm. sosiaalinen media, kulttuuri ja muoti, vapaa-ajan harrastukset
- Kriiseihin ja/tai sotaan varautuminen militarisaation seurauksena
- Militarisaation vaikutukset demokratiaan ja demokraattisiin prosesseihin Suomessa ja/tai Pohjolassa
- Mielen militarisaatio
- Historialliset ja vertailevat näkökulmat Pohjolan militarisaatioon
- Militarisaation vaikutukset ekosysteemeihin, ilmastoon ja ympäristöön
- Posthumanismi ja militarisaatio
- Militarisaatioon liittyvät teoreettiset, menetelmälliset ja empiiriset kysymykset
- Militarisaation purkamisen mahdollisuudet

Kiinnostuneita pyydetään lähettämään enintään 250 sanan mittainen abstrakti viimeistään 15.1.2024 *Kosmopolis*-lehden vastaavalle päätoimittajalle Leena Vastapuille (leena.vastapuu@fhs.se), joka toimittaa teemanumeron yhteistyössä Noora Kotilaisen (noora.kotilainen@helsinki.fi) kanssa. Saatekirjeessä ilmoitetaan kirjoittajan/kirjoittajien yhteystiedot sekä tieto, onko kyseessä vertaisarvioitavaksi tarkoitettu artikkeli tai lyhyempi katsausartikkeli, keskustelua-teksti vai kirja-arvio. Teemanumeron toimittajat läpikäyvät ehdotukset *Kosmopoliksen* päätoimittajien Eeva Puumalan ja Anitta Kynsilehdon kanssa. Kirjoittajille lähetetään palaute abstraktin sopivuudesta viimeistään 31.1.2024. *Kosmopolis*-lehden kirjoittajaohjeiden (<https://rauhantutkimus.fi/kosmopolis/ohjeita-kirjoittajille/>) mukaisesti laaditut valitut valmiit käsikirjoitukset jätetään journal.fi-järjestelmään (<https://journal.fi/kosmopolis/about/submissions>) viimeistään 30.4.2024. Valitut artikkelikäsikirjoitukset sekä katsaukset käyvät läpi ulkopuolisen vertaisarvioinnin. Teemanumeron toimittajat arvioivat ja kommentoivat puheenvuorot ja kirja-arvostelut.

Enloe, Cynthia (2000): *Maneuvers: The international politics of militarizing women's lives*. Berkeley: University of California Press.

Kotilainen, Noora & Susanna Hast (2022): "Suomi ja kriittisen militarismitutkimuksen tarve". *Kosmopolis*, 51(4), 27–45.

Shepherd, Laura (2018): "Militarisation". Teoksessa: R. Bleiker (toim.) *Visual global politics*. New York: Routledge, 232–237.

Vastapuu, Leena, Saara Särnä, Noora Kotilainen & Susanna Hast (ilmestyy): "Kuinka militarisoitunut Suomi on? Militarisaation tarkistuslista". Teoksessa: S. Hast & N. Kotilainen (toim.) *Sodan pauloissa. Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Åhäll, Linda (2016): "The dance of militarisation: A feminist security studies take on 'the political'". *Critical Studies on Security*, 4(2), 154–168.

Tutkijan yhteiskunnallinen valta ja vastuu

Edward Saidin kolmekymmentä vuotta sitten pitämät *Reith*-luennot pysyvät hämmentävän ajankohtaisina vuosikymmen toisensa jälkeen. Näissä kuudessa BBC:n radiossa pitämässään luennoissa Said käsitteli niin sanotun älymystön yhteiskunnallista valtaa ja vastuuta sekä niitä osittain kivuliaitakin valintoja, joita intellektuellina toimiminen väistämättä sisältää (Said 1993; 1996).

Sanat intellektuelli tai älymystö kuulostavat suomalaisen korvaan helposti elitistisiltä ja poissulkevilta. Heti alkuun onkin todettava, että Saidin käsitys älymystöstä oli varsin laaja. Se sisälsi yhtäältä hallitsevia valtarakenteita tukevat niin sanotut perinteiset intellektuellit ja toisaalta näitä vastustavan opposition. Intellektuelli saattoi myös elää maanpaossa esimerkiksi sodan tai vainon seurauksena tai kuulua amatööri-älymystöön, jonka jäseniltä ehkä puuttui muodollinen koulutus mutta jotka yhtä kaikki osallistuivat kriittiseen julkiseen keskusteluun. Maallistuneen intellektuellin tavoitteena oli puolestaan rakentaa dialogia erilaisten kulttuuristen ja uskonnollisten ryhmien välille. (Said 1993.)

Saidin käsitys intellektuellista elämästä ei näin ollen rajoittunut muodollisiin tutkintoihin tai akateemisiin saavutuksiin. Oleellista oli pyrkiä säilyttämään riippumattomuus erityisesti yhteiskunnalliseen valtaan ja vallankäyttäjien nähden, ajatella kriittisesti, osallistua julkiseen keskusteluun, puolustaa viimeiseen asti oikeudenmukaisuutta, omaksua poikkitieteellinen lähestymistapa ja tunnustaa oman ajattelunsa rajat ja väärässä olemisen mahdollisuus. Uskonnollisen dogman sijaan älyllisenä viitekehyksenä tuli olla kriittinen sekulaari humanismi. (Mt.)

Said oli vakuuttunut siitä, että intellektuellilla ei ollut ainoastaan mahdollisuus vaan myös vastuu käyttää tietoaan ja ajatteluaan yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden edistämiseksi – poikkeuksetta heikoimmassa asemassa olevan puolelle asettuen. Tällaisen aseman mahdollistamiseksi oli oleellista pyrkiä eroon ajattelua rajoittavista institutionaalisista paineista ja tavoitella täten sellaista itsenäisyyttä, joka mahdollistaisi totuuden puhumisen vallalle ilman ennakkoehtoja tai rajoituksia. Ylpistyminen ja omahyväisyys olivat intellektuellin elämän myrkyttäjiä, ja älymystön edustajan tulisikin Saidin mukaan suhtautua jokaiseen päivään kuten uuteen päivään koulussa – ja näin ajatella itseään pikemminkin amatöörinä kuin ammatilaisena. (Mt.)

Amatöörimäisen asenteen omaksuminen sopii huonosti nykyaikaiseen tehostamisen ja profiloitumisen yliopistoon. Tutkijuus vapaan ajattelun ja ilmaisun mahdollistavana ammatina ja intellektuelli elämä kriittiseen keskusteluun kannustamisena ja siihen osallistumisena ovat joutumassa yhä ahtaammalle; vapauden tila kapenee. Petteri Orpon hallituksen historialliset päätökset yhtäältä lopettaa valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta (Paananen 2023) ja toisaalta tehdä väliintulo Strategisen tutkimuksen neuvoston maahanmuuttoa koskevaan kokonaisuuteen ovat tästä huolestuttavia esimerkkejä. Näyttääkin siltä, että tutkimuskohteita ja tieteenaloja pyritään tällä hetkellä rajaamaan vallanpitäjien intressien mukaisesti jopa tutkimuskysymysten tasolla (Knuuti 2023; Poutanen 2023).

Kun samanaikaisesti Suomen Akatemian rahoittamia tutkijoita ja työntekijöitä on joutunut häirinnän ja vihapuheen kohteiksi (Suomen Akatemia 2023), on tilanteeseen suhtauduttava äärimmäisellä vakavuudella. Yksittäisiin tutkijoihin kohdistuvien hyvin valitettavien hyökkäysten taustalla vaikuttaisi olevan myös yksilötasoa huomattavasti laajempi kampanja, jonka tarkoituksena on hyökätä erityisesti yhteiskuntatieteitä ja humanistisia tieteitä vastaan.

Myös Ruotsissa on käynnissä vastaavaa hyvin huolestuttavaa poliittista ohjausta ja jopa painostusta akateemista tutkimusta kohtaan. Kesäkuussa 2023 Ulf Kristerssonin hallitus päätti lopettaa välittömästi kehitystutkimuksen rahoitusohjelman, joka oli uusittu edellisen hallituksen toimesta vuotta aikaisemmin toimikaudelle 2022–2028. Käytännössä samana vuonna rahoitusta hakeneiden tutkimushankkeiden käynnissä olevat arviointiprosessit lopetettiin ja kaikki hakemukset hylättiin (Paterlini 2023). Vain muutamaa kuukautta myöhemmin Ruotsin hallitus käynnisti niin sanotun ilmiantolain valmistelun, jonka mukaisesti kaikkien julkisen sektorin työntekijöiden olisi tehtävä työssään kohtaamistaan paperittomista henkilöistä ilmianto viranomaisille rangaistuksen uhalla (Akademikerförbundet SSR 2023). Tämä laki koskisi toteutuessaan myös tutkijoita.

Kuinka tutkijoiden ja muiden yhteiskunnallisten ajattelijoiden tulisi suhtautua käynnissä oleviin kehityskulkuihin? Houkutus pysyä hiljaa on suuri; olisi epäinhimillistä, mikäli itseen, kollegoihin, tieteenaloihin ja jopa perheenjäseniin kohdistuva vihapuhe ei ahdistaisi ja pelottaisi (esim. Kynsilehto 2010). Toisaalta hiljaa pysymiseen voi kannustaa myös tieteenala-kohtainen kulttuuri. Esimerkiksi kansainvälisen politiikan oppiaineen valtavirrassa tunteiden ilmaisua, yhteiskunnallista aktivismia ja protesteja on vieroksuttu älylliselle harkinnalle vieraina, jopa vastakohtaisina elementteinä (Dunn 2008). Näin tunteiden ilmaisu on asettunut binaariseen suhteeseen objektiivisuuden ideaalin kanssa, ja kansainvälistä politiikkaa on pyritty tarkastelemaan lautapelimäisenä strategisten valintojen ja ideaalien siirtojen analyysinä. Tällaisessa todellisuudessa ”lapsia ei koskaan synny, eikä kukaan koskaan kuole... On olemassa valtioita, ja siihen on tyytyminen” (Elshtain 1987, 91, suomennos kirjoittajien).

Tunteista ja yhteiskunnallisesta todellisuudesta erkaantunut maailmanpolitiikka heijastuu useilla tavoilla myös kansainvälisen politiikan käytäntöihin. Uhrioletettuja voidaan esimerkiksi vaatia käyttäytymään ja puhumaan heille asetettujen sosiaalisten odotusten mukaisesti tullakseen kuulluiksi Yhdistyneissä kansakunnissa (Gibbins 2011) tai ydinsodan toteutuksessa aiheuttama totaalihävitys häivyttää teknostrategiseen kieleen ja numeerisiin laskelmiin (Cohn 1987).

Pelko, turhautuminen ja jopa viha voivat hyvin pureskeltuina ja kanavoituina olla kuitenkin myös tutkimuksen käyttövoimaa. Kuten Audre Lorde (1981) toteaa, esimerkiksi vihan kautta voi oppia ymmärtämään vihaa aiheuttavia sarron muotoja, vihan juurisyitä, ja näin vihan voi valjastaa yhteiskunnallisen muutoksen käyttövoimaksi – tai esimerkiksi tutkimushankkeen aiheeksi. Saidilaisessa viitekehyksessä voidaankin ajatella, että tunteiden tunnistaminen, nimeäminen ja niiden kohtaaminen ovat potentiaalisesti yksi askel kohti intellektuellia elämää ja toimintaa.

Vuoden 2023 viimeisen numeron avaa Eerik Kivilahden artikkeli, joka jatkaa *Kosmopoliksessä* virinnyttä Suomen Nato-jäsenyyskeskustelun kriittistä tarkastelua. Kivilahti esittää, että

Nato-keskustelu politisoitui Suomessa Venäjän hyökättyä Krimille vuonna 2014 ja tunnistaa neljä tapaa, joilla Natoa on politisoitu Suomessa. Näissä keskusteluissa 1) Natoon liittyminen on esitetty Suomen kansallista turvallisuutta uhkaavana turvallisuuspoliittisena ongelmana, 2) Natoon liittymättömyys on esitetty Suomen kansallista turvallisuutta uhkaavana turvallisuuspoliittisena ongelmana, 3) Nato-jäsenyyskeskusteluissa esiintyvä ymmärrys turvallisuudesta on nähty itsessään ongelmallisena ja liian kapeana, tai 4) keskustelun kyllä tai ei -luonne on mustavalkoisuudessaan nähty turvallisuuspoliittisena ongelmana. Tutkimusaineistonaan Kivilahti käyttää vuosina 2014–2022 ilmestyneitä eliittipuheenvuoroja, joita hän analysoi politiikan aspektiteorian pohjalta kehittämänsä turvallisuuspolitiikkatypologian avulla.

Christer Pursiainen artikkelin keskiössä on yhteiskunnallisessa keskustelussa usein esiintyvä resilienssin käsite. Kirjoittaja tarkastelee viimeisen kahden vuosikymmenen aikana ilmestynyttä resilienssitutkimusta jakamalla sen yhteiskunnalliseen, organisaatiolliseen, teknologiseen, ekologiseen, makrotaloudelliseen ja psykologiseen alakategoriaan. Lisäksi pohdinnan kohteena on resilienssikäsitteen soveltaminen rauhan-, konfliktin-, ja maailmanpolitiikan tutkimuksessa ja käytännöissä. Pursiainen kiinnittää erityistä huomiota resilienssin mittaamisen mahdollisuuksiin ja siihen soveltuviin menetelmiin ja esittää, että pääjako resilienssitutkimuksessa näyttäisi kulkevan kahden paradigman välillä. Näistä ensimmäisessä resilienssillä viitataan palautumista kriisiä tai shokkia edeltävään aikaan kriisin aiheuttaman suoritusvajeen jälkeen. Toisessa resilienssillä tarkoitetaan sopeutumista ja mukautumista ulkoihin muutoksiin, mutta kuitenkin järjestelmän perusominaisuudet säilyttäen. Joillakin aihealueilla nämä kaksi ulottuvuutta pyritään kuitenkin yhdistämään.

Iida-Maria Tammen lokakuussa 2023 Helsingin yliopistossa pitämään *lectio praecursoria* -esitelmään perustuva teksti käsittelee hätäapua ja avustustyöntekijöiden turvallisuutta Syyrian sisällissodassa. Kolmen, diffraktiivisen ja lähiluennan menetelmillä analysoimansa aineiston perusteella Tammi esittää, että humanitaaristen työntekijöiden turvattomuus on sekä käytännöllinen että epistemologinen ongelma. Käytännöllinen turvattomuus ilmenee yhtäältä pitkittyneenä, jopa vuosien mittaisena turvattomuutena ja toisaalta äkillisenä räjähtävänä turvattomuutena, kuten ampumisina, ryöstöinä tai kidnappauksina. Lisäksi Tammi kyseenalaistaa turvallisuutta kenttäolosuhteissa ohjaavien käsitteiden sisällön: sillä, miten esimerkiksi ”riski”, ”uhka” tai ”altistuminen” ymmärretään on suora vaikutus siihen, keiden turvallisuutta priorisoidaan ja millä perustein.

Gazassa parhaillaan tapahtuvassa kansanmurhassa¹ on kuollut Palestiinan hallinnon laskelemien mukaan ainakin 20 000 ihmistä, joista 8000 lapsia (*Al Jazeera* 2023). Hamasin 7. lokakuuta Israeliin tekemän iskun jälkeen Israelin valtio on kohdistanut Gazaan ennennäkemättömän voimakkaita sotatoimia, jotka asettuvat vuosikymmeniä pitkään väkivallan, ihmisoikeusloukkausten ja sotarikosten jatkumoon (Järvi ym. 2023). Israel ei myöskään päästä toimittajia alueelle, mikä mahdollistaisi monipuolisen mediaseurannan paikan päällä. Tapio Kujalan kommenttipuheenvuoro tarkastelee Lähi-idän pitkittynyttä konfliktia erityisesti mediarepresentaatioiden näkökulmasta. Kujala esittää sarjan tarkentavia kysymyksiä ja ohjeita propagandan värittämän todellisuuden perkaamiseen ja luotettavien lähteiden valin-

1 Kutsumme tietoisesti Israelin toimia kansanmurhaksi (ks. Järvi 2023).

taan. Hän korostaa, että toisen käden tiedon sijaan paikan päällä työtään tekevien järjestöjen työntekijöiltä saa todennäköisemmin luotettavaa tietoa akuuteista tapahtumista. Lisäksi Kujala muistuttaa akuutin kriisin kontekstualisoimisen tärkeydestä, jolloin palestiinalaisiin kohdistetut sortotoimet asettuvat osaksi Israelin vuosikymmeniä jatkunutta sisäpolitiikkaa. Gazan ja Lähi-idän tilanteeseen palaamme myös ensi vuoden ensimmäisessä numerossa.

Ihmisyhteisöissä esiintyvät konfliktit ja niiden ratkaisumahdollisuudet ovat myös Meeri Tiensuun ja Ana Tarazonan haastatteleman Sergio Caggianon tutkimuksen kohteena. Kirjoittajat haastattelivat Caggianoa hänen Tampereen yliopistoon tekemänsä vierailun yhteydessä syyskuussa 2023. Viestinnän professorina La Platan yliopistossa toimiva Caggiano on tutkinut ihmisten yhteiseloja erityisesti kaupunkitiloissa ja maahanmuuton yhteydessä. Hän korostaa, että konfliktien ratkaisemisessa avaintekijänä on erilaisten ihmisten aito, arjessa tapahtuva kohtaaminen. Yliopistoissa tällaista kehitystä voidaan tukea yhtäältä edistämällä erilaisia tasa-arvotilaisuuksia ja toisaalta mahdollistamalla rinnakkaiselon uudelleenkuvaileminen esimerkiksi osallistavia ja luovia menetelmiä hyödyntäen.

Numeron päättää Unto Vesan muistokirjoitus rauhannobelisti Martti Ahtisaaresta, joka uskoi kaikkien konfliktien olevan ratkaistavissa. Vesa tuo esille erityisesti Ahtisaaren kehitysyhteistyötaustaa ja sen vaikutusta hänen urapolkuunsa näin korostaen, että Ahtisaari nousi juuri kehitysyhteistyötehtävien kautta ensin diplomaatiksi ja tämän jälkeen huippudiplomaatiksi. Ahtisaaren kehitysyhteistyöhistoria heijastuu Vesan mukaan myös hänen rauhanpoliittiseen ajatteluunsa, jonka kulmakivenä oli köyhyyden ja eriarvoisuuden poistaminen. Ahtisaaren Lähi-idän analyysi pysyy valitettavan ajankohtaisena juuri nyt, Gazan humanitaarisen katastrofin yhä syventyessä. Alueellisen kriisin sijaan Lähi-idän konflikti tulisi Ahtisaaren mukaan nähdä kansainvälisenä ongelmana, jossa kyseessä on koko kansainvälisen yhteisön uskottavuus.

Polarisoituvassa ja vihapuheelle alttiissa yhteiskunnallisen keskustelun ilmapiirissä tarvitaan syvällistä, tutkittua tietoa. Me toivomme, että *Kosmopolis* tarjoaa tällaiselle keskustelulle mielekkään alustan myös vuonna 2024. Samalla haluamme toivottaa lukijoillemme hyvää joulua ja rauhaista uutta vuotta.

Turussa ja Tampereella 21.12.2023,

Leena Vastapuu, Anitta Kynsilehto ja Eeva Puumala

Lähteet

- Akademikerförbundet SSR (2023): ”Stoppa angiverilagen!”. <https://akademssr.se/om-oss/vad-tycker-akademikerforbundet-ssr/fokusomrade-ett-oppet-och-demokratiskt-sverige/stoppa>, 18.12.2023.
- Al Jazeera* (2023): ”Gaza death toll surpasses 20,000 as UN Security Council delays vote on aid”. *Al Jazeera*, 20.12.2023. <https://www.aljazeera.com/news/2023/12/20/gaza-death-toll-surpasses-20000-as-un-security-council-delays-vote-on-aid>, 21.12.2023.
- Cohn, Carol (1987): ”Sex and death in the rational world of defense intellectuals”. *Signs*, 12(4), 687–718.
- Dunn, Kevin C. (2008): ”Never mind the bollocks: The punk rock politics of global communication”. *Review of international studies*, 34(1), 193–210.
- Elshtain, Jean Bethke (1987): *Women and war*. New York: Basic Books.

- Gibbins, Sheri Lynn (2011): "No angry women at the United Nations: Political dreams and the cultural politics of United Nations Security Council Resolution 1325". *International Feminist Journal of Politics*, 13(4), 522–538.
- Järvi, Tiina (2023): "Gazan uutiset menivät tunteisiini ja se ei tee minusta huonoa tutkijaa". *Maailman kuvalehti*, 10.11.2023. <https://maailmankuvalehti.fi/2023/vain-verkossa/nakokulmat/gazan-utiset-menivat-tunteisiini-ja-se-ei-tee-minusta-huonoa-tutkijaa/>, 21.12.2023.
- Järvi, Tiina, Antti Tarvainen & Mikko Joronen (2023): "Miehitys, asuttajakolonialismi ja vallan epätasapaino: Kommentti Ylen taustoitukseen Gazan tilanteesta". *Lähi-itä nyt*, 20.10.2023. <https://lahi-itanyt.fi/nyt/miehitys-asuttajakolonialismi-ja-vallan-epatasapaino-kommentti-ylen-taustoitukseen-gazan-tilanteesta/>, 21.12.2023.
- Knuuti, Juhani (2023): "Tieteen puolesta mutta ei ketään vastaan". *Professoriblogi*, 23.11.2023. <https://blogi.professoriliitto.fi/juhani-knuuti/tieteen-puolesta-mutta-ei-ketaan-vastaan/>, 18.12.2023.
- Kynsilehto, Anitta (2010): "Oletko totaalisen hullu vai maanpetturi? Kummallisia kohtaamisia maahanmuuttokriittisessä nettikeskustelussa". *Kosmopolis*, 40(3), 69–71.
- Lorde, Audre (1981): "The uses of anger". *Women's Studies Quarterly*, 9(3), 7–10.
- Paananen, Veera (2023): "Hallitus lopettaa valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan". *Helsingin Sanomat*, 21.7.2023. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009733716.html>, 21.12.2023.
- Paterlini, Marta (2023): "Sweden's researchers outraged at decision to axe development-research funding". *Springer Nature*, 6.6.2023. <https://www.nature.com/articles/d41586-023-02239-8>, 21.12.2023.
- Poutanen, Mikko (2023): "Turhauttava tiedekritiikki 2: Tutkimusrahoituksen arvostelu kertoo yhteiskunnan suunnanmuutoksesta". *Politiikasta.fi*, 24.11.2023. <https://politiikasta.fi/turhauttava-tiedekritiikki-2-tutkimusrahoituksen-arvostelu-kertoo-yhteiskunnan-suunnanmuutoksesta/>, 18.12.2023.
- Said, Edward (1993): "Representations of the intellectual". *BBC radio*, 23.6.1993. <https://www.bbc.co.uk/programmes/p00gxr1s>, 21.12.2023.
- Said, Edward (1996): *Representations of the intellectual: The 1993 Reith lectures*. New York: Pantheon.
- Suomen Akatemia (2023): Suomen Akatemia tuomitsee virkamiehiin ja tutkijoihin kohdistuvan häirinnän. Tiedote 27.10.2023, Suomen Akatemia. <https://www.aka.fi/suomen-akatemian-toiminta/ajankohtaista/tiedotteet-ja-uutiset/2023/suomen-akatemia-tuomitsee-virkamiehiin-ja-tutkijoihin-kohdistuvan-hairinnan/>, 18.12.2023.

Inbjudan att lämna in abstracts: Militarisering av Norden

Finland och Sverige lämnade gemensamt in sina ansökningar om medlemskap i Nordatlantiska fördragsorganisationen (Nato) den 18 maj 2022, vilket innebar en radikal kursändring i de båda ländernas respektive utrikespolitik och i nordisk utrikes- och säkerhetspolitik i stort. Norden, som tidigare associerats med militär alliansfrihet, människorättsbaserad utrikespolitik och jämställdhet, blev därmed en militärt allierad region där så kallade hårda säkerhetsfrågor alltmer dominerar de utrikespolitiska agendorna. Sveriges och Finlands ansökningar till Nato kan därför också ses som processer av militarisering av de nordiska länderna.

Med militarisering avses fokus på och främjandet av militära värden i olika sociala institutioner och processer (Kotilainen & Hast 2021, 28; Enloe 2000). Förutom glorifiering av militära institutioner och krigföring kan militarisering manifesteras i diskreta vardagliga praktiker, som i sin tur skapar utrymme för militarism (Åhäll 2016, 162; Vastapuu m.fl. kommande). I ett militariserat samhälle är den allmänna uppfattningen att militära alternativ och den militära expertisen erbjuder de bästa lösningarna på de flesta säkerhetsproblem, vilket innebär att fredliga lösningar och demokratiska beslutsprocesser åsidosätts (Shepherd 2018).

Vi söker nu bidrag såsom artiklar, recensioner, diskussionsinlägg och bokrecensioner om militarisering, militär makt och praktik för temanumret av *Kosmopolis* - militarisering av Norden. Vi välkomnar perspektiv från olika discipliner eller texter med tvärvetenskapligt tillvägagångssätt som undersöker militarisering genom till exempel en specifik nordisk landskontext eller empiriskt material, eller som reflekterar över metodologiska och datainsamlingsutmaningar relaterade till forskning om militarisering. Etik i militariseringsforskning samt självreflexiva och kreativa forskningsansatser är också välkomna. Tematiska frågor kan förslagsvis utforskas genom att analysera politiska beslutsprocesser och expertis i säkerhetskriser, eller genom att undersöka militariserade praktiker i vardagen. Artiklar, recensioner, diskussionsinlägg och bokrecensioner kan vara relaterade till teman som t.ex.:

- Militarisering av finsk och/eller nordisk utrikes- och säkerhetspolitik
- Militariserad expertis; vem kan och bör tala trovärdigt om krig, fred och säkerhet?
- Feministiska och intersektionella perspektiv på militarisering
- Militarisering av vardagen, inklusive sociala medier, kultur och mode, fritidsaktiviteter
- Förberedelser för kris och/eller krig som ett resultat av militarisering
- Militariseringens inverkan på demokratin och demokratiska processer i Finland och/eller de nordiska länderna
- Personliga reflektioner och känslor kring militarisering ("militarisering av sinnet")
- Historiska och jämförande perspektiv på militarisering i de nordiska länderna
- Militariseringens påverkan på ekosystem, klimat och miljö
- Posthumanism och militarisering
- Teoretiska, metodologiska och empiriska frågor relaterade till militarisering
- Alternativ till militarisering; hur kan vi av/demilitarisera Norden?

De som är intresserade av att skriva för temanumret ombes skicka ett abstrakt på upp till 250 ord senast den 15.1.2024 till Leena Vastapuu (leena.vastapuu@fhs.se), chefredaktör för *Kosmopolis* tidskrift, som ansvarar för temanumret tillsammans med Noora Kotilainen (noora.kotilainen@helsinki.fi). Följebrevet ska innehålla kontaktuppgifter till författaren/författarna och om artikeln ämnar publiceras som en peer-reviewed artikel eller en kortare översiktsartikel, ett diskussionsinlägg eller en bokrecension. Förslagen granskas av numrets redaktörer tillsammans med Eeva Puumala och Anitta Kynsilehto, som tillsammans med Vastapuu fungerar som chefredaktörer för *Kosmopolis*. Den korresponderande redaktören skickar återkoppling till författarna om huruvida abstraktet är passande för numret senast den 31 januari 2024. De slutliga manuskript som väljs ut för numret och som utarbetats i enlighet med *Kosmopolis* riktlinjer för författare (<https://rauhantutkimus.fi/kosmopolis/ohjeita-kirjoittajille/>) ska skickas till journal.fi-systemet (<https://journal.fi/kosmopolis/about/submissions>) senast den 30 april 2024. Utvalda manuskript och recensioner blir föremål för extern granskning, och bidrag och bokrecensioner granskas och kommenteras av redaktörerna för numret.

Enloe, Cynthia (2000): *Maneuvers: The international politics of militarizing women's lives*. Berkeley: University of California Press.

Kotilainen, Noora & Susanna Hast (2022): "Suomi ja kriittisen militarismitutkimuksen tarve". *Kosmopolis*, 51(4), 27–45.

Shepherd, Laura (2018): "Militarisation". I: R. Bleiker (red.) *Visual global politics*. New York: Routledge, 232–237.

Vastapuu, Leena, Saara Särmä, Noora Kotilainen & Susanna Hast (kommande): "Kuinka militarisoitunut Suomi on? Militarisaation tarkistuslista". I: S. Hast & N. Kotilainen (red.) *Sodan pauloissa. Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Åhäll, Linda (2016): "The dance of militarisation: A feminist security studies take on 'the political'". *Critical Studies on Security*, 4(2), 154–168.

Kun Pohjois-Atlantin liitto politisoitui: Turvallisuuspoliittinen kamppailu Suomen Nato-jäsenyydestä

Eerik Kivilahti¹

Viimeistään Venäjän hyökkäys Krimille vuonna 2014 asetti kansainväliset pelisäännöt uhanalaisiksi. Tässä artikkelissa kysytään, miten Nato on Suomessa politisoitunut tuosta hetkestä lukien eli miten Natolla on tehty Suomessa politiikkaa vuoden 2014 jälkeen. Tähän vastatakseen artikkelissa kehitetään politiikan aspektiteoriasta inspiroitunut turvallisuuspolitiikkatypologia, jota soveltaen Nato-keskustelua jäsennetään jakamalla se sellaisiksi diskursiivisiksi ryhmittymiksi, jotka tekevät oman näköistään politiikkaa Natolla. Aineisto koostuu poliittisen eliitin Nato-argumentaatiosta. Artikkelitunnistaa ulkopoliittikan koulukuntatutkimusta hyödyntäen aineistosta neljä diskursiivista ryhmää, joista yksi on aiemmalle tutkimukselle tuntematon, vaikkakin aikaisemman tutkimuksen ennakoima. Artikkelin väite on, että kyseinen ryhmä hallitsi Suomen turvallisuuspolitiikan suunnasta käytävää kamppailua vuosina 2014–2022 mutta että tämä hallitseva valta-asema ei kuitenkaan estänyt Naton politisoitumista samalla aikajaksolla. Artikkelissa tunnistetaankin neljä tapaa, joilla Nato on politisoitunut. Näiden empiiristen tutkimustulosten ohella artikkeli pyrkii uudelleenjäsentämään tutkimus-alaa tuomalla politiikkaa kamppailuna lukevaa teoriaa aiempaa vahvemmin sen keskiöön.

Avainsanat: konstruktivismi, koulukunta, Nato-jäsenyys, politisoituminen, turvallisuuspolitiikka

Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastellaan Suomessa vuosina 2014–2022 käytyä Nato-debattia Kari Palosen (esim. 2003a) politiikan aspektiteorian kautta.² Näin täydennetään jo olemassa olevaa suomalaista tutkimusta, jossa on käsitelty esimerkiksi Nato-retoriikkaa ja sen diskursiivisia ehtoja (Särkkä 2019) sekä Nato-jäsenyyteen kantaaottavia ulkopoliittisia koulukuntia (Haukkala & Vaahtoranta 2016; Haukkala 2012; Pesu 2017; Linnainmäki 2023; Forsberg 2016). Iro Särkkä (2019, 264) on tutkimuksessaan muun muassa havainnut, että suomalaisessa poliittisessa Nato-keskustelussa Natosta löytyy monia päällekkäisiä ja keskenään kilpailevia tulkintoja. Koulukuntatutkimuksen ydinhavainto puolestaan on, että Suomesta löytyy erilaisia ulkopoliittisia koulukuntia, joilla on omat näkemyksensä suhtautumisesta Natoon. Koulukuntatutkimuksen mukaan nämä koulukunnat kilpailevat keskenään siitä, mihin suuntaan Suomea ulko- ja turvallisuuspoliittisesti viedään. Artikkelin tarkoituksena on täydentää mainittua tutkimusta kuvaamalla, millaisin välinein Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevaa kilpailua tai kamppailua käydään. Tämä mahdollistaa turvallisuuspolitiikan kamppailu- tai kilpailu-olotuvuuden nykyistä perusteellisemmän kuvaamisen.

Aspektiteoriaan perustuva tarkastelu mahdollistaa Nato-keskustelun politisoitumisen analyysin. Politisoitumisella Palonen (2003b, 181–184) tarkoittaa prosessia, jossa jokin todel-

1 YTM, Jyväskylän yliopisto, <eerik.kivilahti@gmail.com>

2 Artikkelitunnistaa pohjautuu turvallisuuspolitiikkatypologian ja aineiston osalta helmikuussa 2023 julkaistuun valtiopoliittisen tutkimuksen pro gradu -tutkielmaani (Kivilahti 2023).

lisuuden osa-alue tuodaan poliittisen kiistelyn ja kamppailun keskiöön. Kyse on siis asioiden poliittiseksi tekemisestä. Politisoitumisen tarkastelu suomalaisessa Nato-keskustelussa mahdollistaa sen kuvaamisen, miten erilaiset diskursiiviset ryhmät käyvät kamppailua Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan suunnasta ja muodosta. Artikkelin aineisto koostuu poliittisen eliitin Nato-argumentaatiosta eli näkemyksistä, kannattaako Suomen liittyä Natoon vai ei. Tämän aineiston avulla päästään käsiksi siihen, miten Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta käytävä poliittinen kamppailu rakentuu ja miten Nato on politisoitunut tutkittavalla aikajaksolla eli vuosina 2014–2022. Tutkimuskysymykseni on: Miten Natolla on tehty Suomessa politiikkaa vuoden 2014 jälkeen? Millaisista eri näkökulmista Natoa on puolustettu, vastustettu tai jotakin siltä väliltä, ja miten tämä ilmentää Naton politisoitumista?

Artikkelin aluksi tarkastelen aikaisempaa tutkimusta ja täsmennän, mitä tarkoitan turvallisuuspolitiikan kamppailu-ulottuvuuden nykyistä perusteellisemmalla huomioimisella. Sitten esittelen politiikan aspektiteoriaan nojautuvan tulkintani siitä, miten Natoa koskevaa politisoitumista voidaan lähestyä käsitteellisesti. Tulkinnan ytimessä on kehittämäni turvallisuuspolitiikkatypologia. Koska Natossa on kyse turvallisuudesta, katson, että Nato-argumentaatio on turvallisuuspoliittista argumentaatiota ja turvallisuuspolitiikan tekemistä. Turvallisuuspolitiikkatypologian tarkoituksena on käsitteellistää tällainen politiikanteko. Typologian rakentamisen jälkeen siirryn aineiston kuvaamiseen ja suoritan sen tulkitsemisen ja analyysin turvallisuuspolitiikkatypologian avulla. Lopuksi kuvaan löydösteni merkitystä.

Aikaisemmasta tutkimuksesta

Mitä tarkoitan turvallisuuspolitiikan kamppailu- tai kilpailu-ulottuvuuden nykyistä perusteellisemmalla kuvaamisella? Argumenttini on, että suomalaista Nato-debattia koskevassa konstruktivistisessä tutkimuksessa usein kyllä todetaan, että Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta kilpaillaan tai kamppaillaan, mutta kuvaamatta jää, miten tai millä tavalla siinä kilpaillaan. Siksi konstruktivistista tutkimusta voidaan täydentää sellaisella teoreettisella viitekehyksellä, jossa on sisäänrakennettuna systemaattinen kuvaus poliittisesta toiminnasta kilpailuna tai konfliktina.

Esimerkiksi perinteistä ulkopoliitiikan koulukuntatutkimusta tekevä Joel Linnainmäki (2023, 45) toteaa, että ”suurten muutosten keskellä on [...] tärkeää hahmottaa, millaisia jännitteitä ulkopoliitiikan suunnasta on ja millaista kilpailua asiasta käydään”. Tutkimuksessaan hän rinnastaa poliittisen eliitin kilpailevat omakuvat eli identiteetit ulkopoliittisiksi koulukunniksi, jotka koostuvat statuksesta, poliittisesta tarkoituksesta ja maailmankatsomuksista. Hän etsii maailmankatsomusten osalta aineistostaan näkemyksiä siitä, nähdäänkö kansainväliset suhteet yleisesti poliittisen realismin vai liberalismien valossa sekä tarkemmin millaisena voimapolitiikan merkitys nähdään valtioiden välisissä suhteissa ja millainen merkitys instituutioilla ja normeilla näille suhteille on. Linnainmäki täsmentää, että nämä omakuvat ”antavat mahdollisuuden tarkastella, mistä ulkopoliittisista asioista poliittiset eliitit käyvät kamppailua sekä mitkä omakuvat ulkopoliittisessa linjassa ovat hallitsevia” (ma., 48).

Tutkimuksessaan Linnainmäki siis kuvaa, mistä ulkopoliittisista asioista poliittinen eliitti käy kamppailua. Lisäksi hän luettelee eroja sen suhteen, miten yhtäältä voimapolitiikan tai

toisaalta normien ja instituutioiden merkitystä painotetaan ja onko painotuksessa kansallinen vai kansainvälinen vire (ma., 49–50). Mutta se, että selvitetään, mistä poliittinen eliitti on eri mieltä ja mikä kansainvälisen politiikan teoriasuuntaus (realismi vai liberalismi) näyttää eniten ohjaavan tutkimuskohteen ajattelua, ei kerro välttämättä vielä paljoakaan siitä, millä tavalla näistä asioista kilpaillaan tai kamppaillaan. Jos Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisesta suunnasta väitetään kilpailtavan, olisi myös esitettävä, *miten* siitä kilpaillaan. Ei riitä, että todetaan, mistä ollaan eri mieltä; on myös kuvattava, miten ollaan eri mieltä. Ulko- ja turvallisuuspolitiikasta käytävää poliittista kilpailua tai kamppailua ei siten ole se, että julistetaan ikään kuin tyhjiössä, mitä mieltä mistäkin ollaan. Kilpailua on se – kuten tämä artikkeli pyrkii osoittamaan – että julistetaan vastustajaa silmällä pitäen ja vastustajaan nähden reagoiden, mitä mieltä mistäkin ollaan. Linnainmäki siis kuvaa artikkelissaan koulukuntien eroja, mutta ei analysoi sitä, millä tavalla koulukunnat rakentavat ja uudelleentuottavat näitä eroja suhteessa vastustajaan eli toisiin koulukuntiin.

Sama pätee Hiski Haukkalan ja Tapani Vaahtorannan (2016, 56–64) sekä Haukkalan (2012, 15–33) tutkimuksiin: niissä kuvataan, mitä Suomen ulkopoliittikan koulukunnat eli euroatlantismi, pienvaltiorealismi ja globalismi ovat. Tämä tapahtuu käymällä lävitse niiden ”aatehistoriaa” sekä tarkastelemalla, miten ne suhtautuvat kansainväliseen järjestelmään: katsotaanko esimerkiksi voimapolitiikka vai kansainväliset säännöt (institutionalismi) ensisijaisemmiksi kansainvälistä järjestelmää luonnehtivaksi piirteeksi ja mitä tämä merkitsee Suomelle. Matti Pesu (2017, 282–283, 285–293) jatkaa samalla linjalla. Konstruoidaan koulukunnat (euroatlantismi, globalismi, integrationismi ja pienvaltiorealismi) ja luonnehditaan niiden perusnäkemykset: mikä on niiden maailmankuva, millaisena ne pitävät Suomen asemaa suhteessa muihin valtioihin (status) ja millaisena valtiona ne Suomea pitävät (sosiaalinen tarkoitus). Pesu (ma., 294) pitää näitä koulukuntia ”kilpailevina omakuvina” Suomen kansainvälisestä asemasta ja ulkopoliittisesta linjasta. Tuomas Forsberg (2016, 363, 364, 371) puolestaan toteaa, kuinka Suomen Nato-jäsenyydestä käydään identiteettipoliittisessa mielessä ”diskursiivista kamppailua”, minkä lisäksi hän erittelee erilaisia identiteettipoliittisia tapoja suhtautua Natoon (ma., 366–375).

Kaikissa näissä tapauksissa kuvaamatta jää, miten nämä ryhmät tai yhteisöt rakentuvat keskinäisessä debatissa ja kilpailussa sekä miten ne pyrkivät käyttämään valtaosuuksiaan operatiivisesti hyväkseen tulkitsemalla jonkin todellisuuden osa-alueen sellaiseksi, jonka avulla ryhmä voi kohentaa omaa valtapositiotaan suhteessa muihin. Tutkimuksista jää vaikutelma, että turvallisuuspoliittinen kilpailu on sitä, että eri ryhmät toistavat julkisessa diskurssissa omia näkemyksiään toisistaan irrallisina ja että näiden näkemysten tutkimuksellisissa analyysissä havaittu keskinäinen ristiriitaisuus tai yhteismitattomuus tekisi niistä automaattisesti keskenään kilpailevia. Tämä näkemys on jossain määrin staattinen, aliteoretisoitu ja tietyllä tapaa empirian vastainen. Tosiasiassa kilpailevat ryhmät eivät toimi toisistaan irrallisina vaan ovat intentionaalisia ja innovatiivisia toimijoita, jotka itse synnyttävät kilpailun rakentamalla näkemyksensä toisia ryhmiä silmällä pitäen. Nämä ryhmät rakentavat toisiaan samalla, kun ne rakentavat itseään. Tähänhän identiteetin rakentaminenkin perustuu: kyse on eräänlaisesta identiteettityöstä.

Sama kuvailevuus jatkuu Iro Särkän (2019) tutkimuksessa. Sen tavoitteena on yhtäältä hahmottaa niitä poliittisen kielen sisältöjä ja keinoja, joiden varaan suomalainen Nato-keskustelu on rakentunut, mutta toisaalta myös analysoida kyseisenä ajanjaksona Suomen turvallisuuspoliittisessa linjassa tapahtunutta muutosta (mt., 241). Eräs työn johtopäätös on, että Nato-kysymystä tarkasteltaessa on välittynyt aiheen kompleksisuus: ei ole olemassa vain yhtä vallitsevaa käsitystä puolustusliitto Natosta vaan monia päällekkäisiä ja keskenään kilpailevia tulkintoja Naton roolista, merkityksestä ja sen kehityksen suunnasta (mt.).

Jälleen todetaan, että keskenään kilpailevia tulkintoja on, mutta ei eritellä, miten ne on laitettu kilpailemaan keskenään. Mitä se, että ne ”kilpailevat”, ylipäänsä tarkoittaa? Tehdään johtopäätös, jonka mukaan ei ole olemassa vain yhtä vallitsevaa käsitystä puolustusliitto Natosta, vaan monia keskenään kilpailevia tulkintoja. Mutta eikö tältä pohjalta voisi kysyä, miten tämä prosessi voidaan tulkita ja ymmärtää? Mitä se merkitsee, että on olemassa ”monia päällekkäisiä ja keskenään kilpailevia tulkintoja Naton roolista, merkityksestä ja sen kehityksen suunnasta”? Tässä artikkelissa tämä johtopäätös nähdään tutkimuksen lähtökohtana, ei suinkaan päätepisteenä: kun tiedetään, että kilpailua, kiistelyä tai kamppailua on olemassa, voidaan kysyä, miten sitä käydään tai mikä sitä pyörittää.

Kuten politiikka yleensä, ulko- ja turvallisuuspolitiikka on erontekoa (Schmitt 2015): poliittinen yhteisö on sitä, tätä ja tuota suhteessa muihin yhteisöihin. Tämä on myös identiteettipoliittisesti tärkeää: identiteetti on merkityksellinen vain, jos se on omanlaisensa ja siten erotettavissa muista identiteeteistä. Jos tämä pitää paikkansa, Suomen suunnasta käyty ulko- ja turvallisuuspoliittinen kilpailu on erontekoa siinä mielessä, että koulukunnat rakentavat itseään suhteessa toisiinsa koulukuntiin. Se, miten tämä tapahtuu, on jäänyt ulkopoliittikan koulukuntatutkimuksessa vähäiselle huomiolle, mitä asianlaitaa on tässä artikkelissa tarkoitus muuttaa.

Turvallisuuspolitiikan vuorovaikutuksellista kilpailullista tai kamppailullista ulottuvuutta sen valtateoreettisissa aspekteissaan voi toki lähestyä muistakin lähtökohdista kuin vain politiikan aspektiteoriasta käsin. Näin on tehnyt Linus Hagström (2021), joka tutkii ruotsalaista Nato-debattia foucault'laisen hallintavallan ja tuottavan vallan käsitteiden kautta. Tästä näkökulmasta turvallisuuspoliittisen identiteetin rakentaminen ei ole ainoastaan tekstuaalinen tai diskursiivinen vaan ”myös sosiaalinen ja fyysinen prosessi, jossa toiminta kohdistuu kehoihin tekstuaalisten tunteenilmausten muuttuessa vallan subjekteissa konkreettiseksi keholliseksi tuntemuksiksi” (ma., 145). Hagströmin argumentti on, että ruotsalainen Nato-debatti on ollut ”ruumiillista”: Nato-debatoijan julkisessa keskustelussa esitettyä argumentaatiota sanktoidaan verbaalis-emotionaalisesti ja ruumiillisesti, mikä on Ruotsissa johtanut Nato-vastaisten debatoijien epänormalisointiin ja siten Nato-vastustajien poliittisen ja sosiaalisen pääoman arvonalenemiseen. Hagströmin tutkimus onkin siinä mielessä poikkeus Nato-debattia käsittelevässä ulkopoliittikan konstruktivistisessä tutkimuksessa, että se pyrkii eksplisiittisesti kuvaamaan ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskinäiskonstituovaa kiista- ja kilpailuluonnetta. Se vastaa kysymykseen ”miten turvallisuuspolitiikan suunnasta kilpaillaan” seuraavasti: kilpailu tapahtuu hallinta- ja tuottavan vallan käsitteiden kuvaamalla tavalla, jolloin Nato-debatoijien sosiaalista ja poliittista pääomaa heikennetään tai vahvennetaan voi-

makkaalla emotionaalisella identiteettipoliittisella argumentaatiolla. Näin toimittaessa vastapuolen olo (ruumiillisuus) saadaan niin vaikeaksi, että tämä jää vapaaehtoisesti pois debatista (engl. *self-disciplining*). Tässä mielessä sitä voi pitää lähimpänä vertailukohtena artikkelilleni siitä huolimatta, että teoreettiset taustavalinnat ovat erilaisia.

Turvallisuuspolitiikkatypologia

Muotoilen tässä luvussa turvallisuuspolitiikkatypologian, jonka kautta pyrin kuvaamaan turvallisuuspolitiikasta käytyä kamppailua. Artikkelissa ”politiikka” ymmärretään Kari Palosen politiikan aspektiteoriaa mukaillen kilpailuna tai kamppailuna vallasta. Turvallisuuspolitiikkatypologiassa on kyse politiikan aspektiteorian soveltamisesta turvallisuuspolitiikan käsitteeseen. Poliitiikan aspektiteoria muodostuu politiikan tila- ja toimintakäsitteistä. Niiden avulla Palonen on pyrkinyt teoretisoimaan politiikan käsitettä eli kuvaamaan, mitä tarkoitetaan, kun käytetään käsitteitä ”politiikka” tai ”poliittinen”.

Poliitiikan tilakäsitteellä Palonen (2003a, 481–82) viittaa käsitykseen, jonka mukaan politiikka on kuvattava joksikin tietyn rajatuksi alueeksi, kuten sfääriksi, (osa-)alueeksi, kentäksi, sektoriksi tai järjestelmäksi. Tämä näkemys olettaa, että politiikka on jotain rajattua, tiettyyn elämänpiiriin kahlehdittua – sellaista, joka kuuluu tiettyyn elämänalaan, muttei toiseen. Poliitiikka on siis ilmiönä jotain, joka on sekä sisään ottava että samalla poissulkeva: sillä on selvät rajat. Tästä näkökulmasta politiikka määrittyy sen olemuksen pohjalta: jokin asia on olemuksellisesti poliittinen, kun taas joku toinen asia on jotain muuta, esimerkiksi tiedettä tai viihdettä, josta puuttuu poliittinen ulottuvuus. Tällöin politiikka on jotain, mikä tapahtuu sille erikseen tarkoitetuilla foorumeilla, mutta ei muualla. Käsitystä kuvaa hyvin lause, jonka mukaan politiikkaan ”lähdetään mukaan” tai se ”jätetään” tai ”lopetetaan”.

Tilakäsite jakautuu *polityn* ja *policyn* ulottuvuuksiin siten, että ensin mainittu on tilassa tapahtuvaa ja tilaan kiinnittyvää nimittävää toimintaa eli kyse on jollekin poliittiselle yhteisölle, ryhmälle tai kollektiiville annettavasta nimityksestä. Jälkimmäinen eli policy on puolestaan toimenpidelinja eli politiikkatoimikokonaisuus, johon tietty polity sitoutuu esimerkiksi arvojensa pohjalta. Policyjen muotoilu on operatiivista siinä mielessä, että siinä valitaan tietyn arvottavan järjestelmän tai logiikan pohjalta mieluummin asia x kuin asia y. Polityn nimittämisen eli identifikaation pohjalta valitaan käytännön tasolla ne toimet, joilla nimittämisen yhteydessä ilmaistua arvopohjaa toteutetaan reaali maailmassa. Vihreät voivat esimerkiksi ajaa kunnianhimoista ilmastopolitiikkaa siksi, että se on identifioitunut ympäristötietoiseksi polityksi.

Poliitiikan toimintakäsite puolestaan korostaa politiikkaa toimintana. Poliitiikan merkitys ei näin tyhjennykään tilaan, ilmiöiden olemukseen tai niiden välille vedettyihin kategorisointeihin vaan toimintaan performatiivisessa mielessä. Toiminta ei ole tilaan sitoutunutta, se ei välitä tilallisista luokittelusta eikä ole käsitteellisesti tyhjennettävissä johonkin olemukselliseen. Toisin kuin politiikan tilakäsite, tällainen näkemys hyväksyy sen, että politiikka on perustavalla tavalla moniulotteinen ilmiö. Oikeastaan politiikasta ei voida sanoa muuta kuin että se on jotain, mitä ei voi vangita miksikään ristiriidattomaksi ilmiöksi ilman, että menettää samalla jotain oleellista. Poliitiikka on montaa samanaikaisesti, ei mitään yhtä tai ainutta. Juuri tämä politiikan aspektisuus on toimintakäsitteen keskiössä: politiikka on suhteellista

niin, että se ilmenee kokijallensa, tulkitsijallensa, kommentoijallensa tai analysoijallensa vain jostakin käsin, johonkin verraten ja jotakin toista pintaa vasten ilmeten. Ilmiö on aina poliittinen vain suhteessa johonkin; mikään ei ole sinänsä tai itsessään poliittista.

Politiikan toimintakäsitteen taustalla on havainto, että käyttämämme käsitteet voivat temporalisoitua eli ajallistua (Koselleck 1997). Tämä tarkoittaa, että aiemmin tilaan viitannut käsite muuttuu aikaa ilmaisevaksi käsitteeksi; se voi kohdistua esimerkiksi tulevaisuuteen. Koska aikaa ei voi kuitenkaan fyysisesti havaita, siitä on puhuttava vertauskuvallisesti niin, että toiminnan ajalliseen luonteeseen viitataan käyttämällä alun perin tilaan viittaavaa käsitettä ajallisessa merkityksessä (ks. Palonen 1997, 15). Poliitiikan toimintakäsite tulee ymmärtää juuri tällaisena temporaalisena käsitteenä: aikaa koskevat kriteerit ja luokitukset määrittävät politiikkaa aktiviteettina (Palonen 2003a, 471). Näin politiikka yläkäsitteenä tulee jaetuksi politisoinnin ja politikoinnin toiminnallisiin aspekteihin, joiden tilallistavia rajatapauksia tai raja-arvoja sekä polity että policy ovat (Palonen & Lindroos 2007, 41–43). Nämä tilalliset raja-arvot ovat siis vastinpariensa (politikointi, politisointi) toiminnallisuuden jonkinlaisia vakauttajia tai paikalleen sitoja.

Politisoinnin tarkoittaa sitä, että toimija nimittää jotakin asiaa poliittiseksi. Hän luo jollekin todellisuuden osalle poliittisen merkityksen, tuoden sen siten ei-poliittiselta alueelta poliittiselle alueelle. Politisoimisessa on siis kyse pelinavausliikkeestä, jolla pyritään luomaan uusia mahdollisuuksia performatiiviselle toiminnalle eli politikoiselle (Palonen & Summa 1996, 12–13; Palonen & Lindroos 2007, 40).³ Politisoimisen tulee siis kronologisessa mielessä edeltää politikointia, koska politikointi on siirto, joka tapahtuu alueella, joka on jo politisoitu. Politisoiminen avaa uuden performanssihorisontin, josta ammentaen politikoinnin selvästi politisoiteja spesifimmät ja rajatummalla operaatioilla saavat syntynsä. Politisoiminen valmistelee kontingenssin eli pelivaran leimaamaa pelikenttää sitä seuraaville politikoinnin operaatioille, joissa tämä pelivara pyritään kääntämään valtaosuudeksi. Politisoimisen ja politikoinnin ero siten on, että siinä missä politikoinnissa on kyse vallan operatiivisista käyttötavoista, politisoiminnissa on kyse vallan sisältämisestä mahdollisuuksista ja tilaisuuksista (Palonen & Summa 1996, 13).

Kun tätä jaottelua sovelletaan turvallisuuspolitiikan käsitteeseen, turvallisuuspolitiikka jakautuu nimittäviin ja operatiivisiin ulottuvuuksiinsa tila- ja toimintakäsitteen pohjalta Taulukossa 1 esitetyllä tavalla. Tämän typologian pohjalta empiirisessä todellisuudessa havaitaan turvallisuuspolityja, jotka muodostavat turvallisuuspolicyja ja jotka harjoittavat turvallisuuspolitisoiteja ja -politikointeja. Artikkelissa muodostan aikaisempaa koulukuntatutkimusta hyödyntäen sellaisia diskursiivisia ryhmittymiä, jotka ottavat kantaa Nato-jäsenyyteen ja jot-

3 Sanalla performatiivisuus viitataan ennen muuta politikointiin. Politikointi on performatiivista sanan austinlaisessa mielessä. Tämä tarkoittaa, että politikointi ei ole ensisijaisesti teko, jolla on ulkoisia seurauksia, vaan teko, johon itseensä seuraus on tietyllä tavalla sisäänrakentunut (Palonen 2003b, 177–179). Palonen tarkoittaa politikoinnilla siis suunnilleen samaa kuin mitä puheaktiteoreetikot tarkoittavat performatiivilla eli lausumalla, joka samanaikaisesti sekä kuvaa että toteuttaa tietyn puheteon. Palonen (ma.) vertaa politikointia myös taiteelliseen suorittamiseen, mikä analogiana havainnollistaa ajatusta politikoinnin performatiivisuudesta. Samalla tavalla kuin taideperformanssi arvioidaan itse esityksen taidokkuuden – eikä esimerkiksi yleisön reagoitien – perusteella, myös politikointi on esitys tai tekemisen muoto, jota tulisi arvioida sen ”poliittisen taidokkuuden” perusteella. Tässä mielessä politiikan performatiivisuus viittaa sen esittävään luonteeseen.

Taulukko 1. Turvallisuuspolitiikan jaottelu.

	tila (spatiaalinen)	aika (temporaalinen)
nimittävä	turvallisuuspolity (areena)	turvallisuuspolitisointi
operationaalinen	turvallisuuspolicy (linja)	turvallisuuspolitikointi

ka kuvataan turvallisuuspolicyja muodostaviksi turvallisuuspolityiksi. Tulkinnan ytimessä on näiden ryhmien toteuttamat turvallisuuspolitisointi ja -politikointioperaatiot, jotka kuvaavat varsin hyvin turvallisuuspoliittista kamppailua tai kilpailua Suomen suunnasta. Tällainen tutkimusote vastaa osuvasti kysymykseen ”miten Suomen suunnasta kamppaillaan”, kun taas aikaisemmin kuvattu ulkopolitiikan koulukuntatutkimus vastaa paremminkin kysymykseen ”miksi tai mistä johtuen Suomen suunnasta kamppaillaan”. Näin nämä tutkimusotteet täydentävät toisiaan.

Eroaako turvallisuuspolitikoinnin käsite muista politikoinneista ja jos, niin miten? Lähtökohta on, että turvallisuuspolitikointi on politikointia siinä missä mikä tahansa muukin politikointi. Se, miksi kutsun sitä juuri *turvallisuus*politikoinniksi, liittyy analyttiseen tarpeeseen erotella se muusta yhteiskunnan osa-alueilla tapahtuvasta politikoinnista. Tällöin turvallisuuspolitikointiin liittyy oma merkityksensä, joka erottaa sen muiden alojen politikoinnista. Turvallisuuspolitikointi eroaa muiden alojen politikoinneista siten, että siinä huomio kiinnittyy ulkoista kansallista turvallisuutta koskevaan politiikkaan, sisältäen tietysti aspektin, jossa kiistellään siitä, miten turvallisuus pitäisi määritellä. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella Nato-argumenttien referenssiobjekti on Suomen valtio ja sen kansalaiset. Sama pätee turvallisuuden käsitteeseen: aineiston perusteella pääasiallisena arviointikriteerinä Nato-kantaa muodostettaessa on nimenomaan Suomen ulkoinen turvallisuus sotilaallisessa mielessä. Niinpä turvallisuuspolitiikka politisoituneen, politikointineen, polityineen ja policyineen liittyy ulkoiseen kansalliseen turvallisuuteen.

Analyyysin lähtökohdista

Analyyssia silmällä pitäen oletan hypoteettisesti aiemman tutkimuksen perusteella, että Suomessa on ainakin kolme diskursiivista ryhmittymää, jotka ottavat kantaa Nato-jäsenyyteen. Ryhmät ovat euroatlantismi, globalismi ja pienvaltiorealismi (Haukkala & Vaahtoranta 2016). Euroatlantismi viittaa legalistiseen tai institutionalistiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikan perinteeseen, jossa Suomelle on ollut ominaista lain ja oikeuden merkityksen korostaminen suhteessa ulkovaltioihin ja erityisesti Venäjään. Euroatlantismiin kuuluu vahva länsisuuntautuneisuus, koska lännen katsotaan edustavan lakia ja oikeutta eli sellaista institutionalismia, joka suojelee Suomen kaltaista pienvaltiota. Suomi tarvitsee tätä suojelua, koska se asuttaa anarkkista kansainvälistä *self-help* -järjestelmää, jossa vallitsee vahvimman laki. Pienvaltiorealismi taas tarkoittaa päinvastaista suhtautumistapaa. Koska Suomi on pienvaltio sellaisessa kansainvälisessä järjestelmässä, jossa vallitsee vahvemman laki, sen on mukauduttava tähän vahvimman lakiin. Suomen tapauksessa vahvimman laki on historiallisesti tarkoittanut lähinnä suurvaltanaapuri Venäjää. Pienvaltiorealismien mukaan Suomen on tehtävä kaikkensa, jotta Venäjä ei kokisi uhkaa sen suunnalta. Siksi sitä ei pidä provosoida esimerkiksi liittymällä

sotilasliittoihin, jotka Venäjä kokee uhkaaviksi. Globalismi taas katsoo, että koska turvallisuus on laaja ja kompleksinen ilmiö, sitä koskevia ongelmia ei sotilas- tai puolustusliitoilla ratkaista. Sen sijaan ongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan muita keinoja kuten kriisinhallintaa, kehitysyhteistyötä ja monenkeskistä yhteistoimintaa. Globalismiin kuuluu myös vahva eettis-moraalinen eetos: koska nykyiset turvallisuutta koskevat ongelmamme ovat globaaleja, myös Suomen tulee kantaa kortensa kekoon niiden ratkaisemisen puolesta.

Suomen ulkopoliitiikan koulukunnat eivät kuitenkaan tyhjenny Nato-jäsenyyskysymyksen, koska koulukunnat ovat voimakkaan historiallisia ja asiasisällöltään laajoja. Ensiksikin ne (pl. globalismi, joka on uudempi) kattavat kokonaan ajan, jona Suomea on voitu pitää autonomisena ja erillisenä maantieteellis-poliittisena yksikkönään. Tämä tarkoittaa aikaa noin 1800-luvun alusta nykypäivään (ks. Haukkala 2012, 26). Toiseksi ne eivät koskettele vain sotilaallisen liittoutumisen spesifejä kysymyksiä vaan laajemmin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, kuten sitä, mihin Suomi kokee kansana identifioituvansa (länsi, itä vai jotain siltä väliltä).

Artikkelissa katson, että nämä diskursiiviset ryhmät ovat turvallisuuspolityja, jotka muodostavat omia turvallisuuspolicyjaan. Kiinnitän huomiota niiden turvallisuuspolitisointi ja -politikointioperaatioihin, sillä olen kiinnostunut Suomen turvallisuuspoliittisesta suunnasta käytävästä kamppailusta. Jos aineisto paljastaa muitakin turvallisuuspolityja, aina parempi, koska silloin aihetta koskeva empiirinen tieto kasvaa. Näin tapahtuikin: havaitsin aineistosta neljännen diskursiivisen ryhmän, neutralistit. Se on turvallisuuspolity, joka ei ota selvää kyllä tai ei -kantaa Nato-jäsenyyteen. Diskursiivisena ryhmänä se ammentaa muista kolmesta diskursiivisesta ryhmästä. Siten se asemoituu niiden välimaastoon eräänlaiseksi hybrididiskursiksi. Tutkimustuloksena se on aikaisemman tutkimuksen ennakoima. Haukkala ja Vaahtoranta (2016, 61–62) ovat nimittäin todenneet, että empiirisesti useimmat toimijat sijoittuvat koulukuntien eli diskurssien välimaastoon, koska koulukunnat ovat ideaalittyyppisiä. He ovat tässä mielessä siis ennakoineet neutralistisen koulukunnan olemassaolon.

Koska artikkelissa tutkitaan Nato-jäsenyyskeskustelua, kutsun euroatlantisteja liittoutujiksi, globalisteja normativisteiksi ja pienvaltiorealisteja liittoutumattomiksi. Liittoutujat ovat Nato-myönteisiä ja suosittelevat Nato-jäsenyyttä, kun taas liittoutumattomat ovat Nato-kielteisiä ja suosittelevat sotilaallista liittoutumattomuutta. Normatiiviset katsovat, että koko Nato-jäsenyyskysymyksenasettelu on epätarkoituksenmukainen. Neutralismi jättää jäsenyyden avoimeksi kysymykseksi.

Huomautettakoon vielä, että turvallisuuspolityt eivät ole pelkkiä ideaalittyyppisiä vaan empiirisesti olemassa olevia poliittisia yhteenliittymiä. En kuitenkaan esitä niiden olevan mitään selvärajaisia yksittäisiä organisaatioita tai verkostoja vaan paremminkin löyhiä samanmielisten yhteisöjä, jotka voivat koostua useista erillisistä alayhteisöistä. Tämä löyhyys mahdollistaa sen, että jotkin toimijat kuuluvat useaan diskursiiviseen ryhmään samanaikaisesti.

Artikkelissa aineistoa rajataan kolmen tekijän perusteella. Ensinnäkin olen aineistonkeruuvaiheessa suhteuttanut jatkuvasti keräämääni tutkimusmateriaalia julkilausuttuihin ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskursiivisiin rakenteisiin. Teen näin, jotta kykenen paikallistamaan tekstimassasta oleellisimman argumentaation eli ne osuudet, joissa muita diskursiivisia touuksia ja puhetapoja pyritään tukemaan tai muuttamaan. Tulkinta neutralismista rakentui siten, että suhteutin kantaa ottamattomien argumentaatiota muihin koulukuntiin.

Toisekseen aineistoa rajaa se, että tutkimusaiheeksi on valittu Nato-argumentaatio ja se, miten Nato-jäsenyyttä vastustetaan, puolustetaan tai jotakin tältä väliltä. Rajausta tarkentaa myös oletus, että Nato-keskustelussa Nato ymmärretään sotilaallisena liittona, joka joko turvaisi tai ei turvaisi Suomea ulkoisilta uhilta sotilaallisessa mielessä. Oletan, että Nato ymmärretään näin, koska Nato itse määrittelee itsensä sotilaalliseksi liitoksi. Niinpä etsin argumentaatiota, jossa Natoa käsitellään näissä suhteissa ja toisaalta argumentaatiota, jossa Naton käsittely näissä suhteissa problematisoidaan.

Kolmanneksi artikkelin teoreettinen viitekehys rajaa aineistoa ja ohjaa sen harkinnanvaraista valintaa. Ensinnäkin tärkeää on, että Nato-retoorikkojen tuottama materiaali on sellaista, joka on tuotettu spontaanissa ja siloittelemattomassa poliittisen kamppailun ajankohdassa. Näin ollen erinomaista materiaalia ovat sellaiset poleemiset puheenvuorot, joissa asetutaan retorilla siirroilla joidenkuiden edustamaa vallitsevaa puhetapaa vastaan. Toisaalta vähemmän käyttökelpoisia ovat sellaiset pitkälle prosessoidut viralliset puheenvuorot, joista retoriikan käytön poleeminen käyttökonteksti on häivytetty. Näin yksittäisen poliitikon epävirallisuonteinen blogi- tai mielipidekirjoitus on lähtökohtaisesti kiinnostavampi vaihtoehto aineistoksi kuin hallinnollinen, pitkälle työstetty, parlamentaarissa työryhmässä yhtenäiseksi muotoiltu ja valmisteltu virallinen Suomen kantaa ilmaiseva asiakirja (esim. selonteot). Toisekseen tärkeää on, että tarkasteltava aineisto on julkista ja olemassa tutkimuksesta riippumatta. Jos paloslaisittain ajatellaan, että politiikka on toimintaa, jossa kamppaillaan valta-osuuksista suhteessa vastapuoleen ja jossa tavoitteena on vakuuttaa sekä vastustaja että kamppailun ulkopuolinen yleisö, on välttämätöntä, että toiminta on julkista. Toisaalta aineiston olemassaolon riippumattomuus tutkimuksesta takaa sen, että poliittinen toimija tavoitetaan mahdollisimman aidosta kamppailukontekstista. Siksi aineiston tuottaminen niin, että sen olemassaolo riippuisi tutkijasta, on tutkimustehtävän kannalta epätarkoituksenmukaista.

Aineisto koostuu 1) europarlamentaarikkojen, kansanedustajien, presidentin ja hallituksen jäsenten blogi- ja mielipideteksteistä, puheista ja lehdistökommenteista, 2) tutkijoiden ja diplomaattien kannanotoista sekä 3) puolueiden periaate-, arvo-, erikois- ja vaaliohjelmista. Toisin sanoen aineisto koostuu eliittipuheenvuoroista. Tämä on perusteltua siksi, että poliittisella eliitillä on lähtökohtaisesti parhaat resurssit pyrkiä muuttamaan tai säilyttämään Suomen turvallisuuspolitiikan diskursiivisia rakenteita ja niiden keskinäisiä valtajakaumia. Voidaan lisäksi ajatella, että eliittipuheenvuorot heijastelevat kansassa esiintyvää argumentaatiota.

Rajaan aineiston ja tutkimuksen ajallisesti vuosiin 2014–2022. Tänä aikana kansainvälisessä järjestelmässä ei ole tapahtunut niin merkittäviä muutoksia, etteikö noiden vuosien sisään sijoittuvia turvallisuuspoliittisia puheenvuoroja voisi pitää samaan yleistilanteeseen tarkoitettuina. Nekin merkittävät muutokset, jotka ovat tapahtuneet, kuten Ukrainan sodan eskalaatio helmikuussa 2022, tukevat aiempia kehityskulkuja tai ovat niiden johdannaisia.⁴

Aineiston määrä on riittävä ja laatu edustava. Nato-argumentit alkavat pienelläkin otoksella toistumaan, koska niitä ei ole kehitetty määräänsä enempää ja koska toimijat vetoavat usein samoihin argumentteihin. Argumentteja esiteltäessä en ole nostanut erikseen sitaatteja

4 Mahdollinen rajausta olisi myös vuosi 2008, kun Venäjä hyökkäsi Georgiaan. Siitä alkoi murrosvaihe Euroopan turvallisuuspolitiikassa. Tällöin aineisto olisi kuitenkin paisunut liikaa, joten valitsin vuoden 2014 alarajaksi.

esiin, mikä on ongelmallista, koska se saattaa hankaloittaa kirjoittajan tulkinnan erottamista lähteen tulkinnasta. Perustelen valintaa sillä, että jos lähtisin nostamaan esiin argumentteja laajemmin sitaatti- tai referaattimuodossa, olisin joutunut tilanpuutteen vuoksi rajoittamaan aineiston määrää huomattavasti. Tämä olisi kapeuttanut empiirisen tarkastelun syvyyttä, mikä heikentäisi artikkelin kokonaisargumentaatiota.

Aineisto jakautuu varsin tasaisesti tarkasteluajalle eikä se painotu erityisesti millekään yksittäiselle vuodelle. Yksittäisten poliitikkojen ja puolueiden Nato-argumentaatio eivät aineistoina eroa juurikaan toisistaan. Puolueiden ohjelmia voi pitää poliittisen kiistelystä kanalta kiinnostavana aineistona, koska ohjelmissa puolueet pyrkivät nimenomaan erottumaan toisistaan.

Liittoutujat: liittoutumattomuus on poliittinen ongelma

Liittoutujien Nato-argumentaatio pyrkii ennen kaikkea tekemään tietäväksi, että sotilaallinen liittoutumattomuus on poliittinen ongelma. Tarkemmin on turvallisuuspoliittinen ongelma, jos Suomi ei liity Natoon. Yleisemmin on turvallisuuspoliittinen ongelma, jos Suomi ei integroidu länteen tasapainottaakseen institutionaalisesti sitä voiman epäsymmetriaa, jonka koetaan vallitsevan suurvalta Venäjän ja pienvalta Suomen välillä. Näin ollen liittoutujien Natoa puoltava argumentaatio on ennen muuta euroatlantistisesta diskurssista ammentavaa retoriikkaa, jossa turvallisuuspolitisoidaan Suomen status sotilaallisesti liittoutumattomana maana. Myös koko euroatlanttinen diskurssi on yksi suuri turvallisuuspolitisointi, jossa kaikki Suomen liberalismiin ja legalismiin nojautuvaa länsi-integraatiota vastustavat suuntaukset, toimijat tai tahot nimitetään poliittisesti ongelmallisiksi. Tämä nimitys suoritetaan pohjimmiltaan siksi, että muiden perusratkaisujen katsotaan vaarantavan Suomen kansallisen ulkoisen turvallisuuden tai jopa maamme tulevaisuuden suvereenina kansakuntana.

Tämä nimittävä teko avaa uuden performanssihorisontin, josta ammentuen turvallisuuspolitiikoinnin selvästi turvallisuuspolitisointeja rajatut operaatiot saavat syntynsä. Nämä politiikoinnit näkyvät monin tavoin liittoutujien Nato-argumentaatioissa. Esittelen seuraavassa niistä muutaman.

Ensinnäkin esiin on nostettava vastapuolen arvostelu eli henkilöä vastaan hyökkääminen tai tämän luonteen, mielenmaiseman, moraalien, kognitiivisen tilan tai ajattelun arvosteleminen. Liittoutumattomia tai neutraaleja vastaan hyökätään eri konteksteissa esittämällä samankaltainen pejoratiivinen syytös suomettuneisuudesta, vanhanaikaisuudesta, irrationaalisuudesta tai vaikkapa itsekkyydestä. Koska edellä mainitut ryhmät ovat esimerkiksi "(uus) suomettuneita", "impivaaralaisia", "sisäänpäinkääntyneitä tai -kähertyneitä", "sitoutumiskammoisia", vakiintuneen totuuden mukaisia "turvallisuusliturgioita" latelevia, disinformaatiota levittäviä tai peräti "virtuaalisen YYA-sopimuksen" vallassa olevia (Harjanne 2019; Nieminen 2015; RKP 2016; 2018; Tarkka 2015), heidän turvallisuuspoliittisia ratkaisuehdotuksiaan tai Nato-kantoja ei tule ottaa tosissaan. Eiväthän he tarkastele maailmaa alkuunkaan rationaalisesti. Vastapuolen ominaisuudet otetaan siis operatiivisen politiikoinnin välineeksi niin, että niiden perusteella pyritään delegitimoimaan vastapuolen edellytykset, kyky ja uskottavuus

käydä koko Nato-keskustelua. Tämä tehdään vieläpä tavalla, jossa historiatulkintoja käytetään argumentaation pönkittäjänä (suomettuneisuus historiallisena ilmiönä).

Toinen turvallisuuspolitiikoinnin operaatio koskee Lissabonin sopimuksen artikla 42.7:stä tehtyä tulkintaa. Siinä artiklan sisältö tulkitaan liittoutujien toimesta vahvasti siten, että sen katsotaan sitoneen Suomen jo tiettyihin sotilaallisiin sitoumuksiin. Tämän perusteella siten päätellään, ettei Suomi voisi pysytellä Itämeren alueella syttyvän konfliktin ulkopuolella. Tämä kumoaisi liittoutumattomien keskeisen Nato-jäsenyyttä vastustavan argumentin siitä, että sotilaallisesti liittoutumattomana maana Suomi voisi pysytellä suurvaltakonfliktien ulkopuolella (esim. Harjanne 2019). Näin turvallisuuspolitiikointi – artikla 42.7 osoittaa, että Suomi on sotilaallisesti liittoutunut – tukee liittoutumattomiin ja neutraaleihin kohdistuvaa turvallisuuspolitisointia, jonka mukaan Suomen turvallisuus vaarantuu ilman sotilaallista liittoutumista.

Kolmannessa tapauksessa turvallisuuspolitiikoinnin välineeksi otetaan Naton nimittämis-tapa ja sen luonne instituutiona. Esitetään, että Nato on demokraattinen puolustusliitto, joka ei harjoita hyökkäyssotia, joka ei laajene vaan johon liitytään vapaaehtoisesti ja joka ei ole ainoastaan militaristinen liitto vaan omaa muitakin piirteitä (esim. Stubb 2015; Orpo 2021). Tämä politiikoinnin operaatio on puolestaan kytköksissä laajempaan, kokonaisella läntisellä identiteetillä ja arvomaailmalla politikoimiseen, jossa Suomen koettua läntisyyttä tai läntistä orientaatiota käytetään operatiivisena välineenä läntisen integraation syventämistä puoltavan argumentin yhteydessä (esim. Stubb 2015; Niinistö, V. 2022). Turvallisuuspolitisointia, jonka mukaan on ongelmallista, että Suomi ei liity Natoon, tuetaan esittämällä, että se on ongelmallista, koska se katkaisee Suomen sille hyvinvointia ja turvallisuutta tuoneen länsi-integraation. Tällaiset turvallisuuspolitiikoinnit ilmenevät esimerkiksi argumenteissa, joissa vedotaan Nato-jäsenyyden tuomiin kauppa- ja talouspoliittisiin hyötyihin.

Kaikki politiikoinnit siis sekä ammentavat turvallisuuspolitisoinnin nimittävästä perustasta että tukevat sitä. Politikoinneissa hyödynnetään politisoimisen avaamaa performanssi-ikkunaa, joka mahdollistaa kontingenssin leimaaman pelikentän avautumisen toimijoille. Toimijat pyrkivät sitten kääntämään tuota kontingenssia valtaosuuksiksi vahvistaakseen oman turvallisuuspolityn sekä polityn diskursiivisen taustarakenteen suhteellista asemaa. Oleellista onkin havaita, että turvallisuuspolitiikoinnit on toteutettu suhteessa vastapuoleen. Esimerkiksi Natoa tulee kutsua demokraattiseksi puolustusliitoksi siksi, että vastapuoli on esittänyt sen olevan epädemokraattinen ja yksipuolinen sotilasliitto. Liittoutumattomia on vastavendonomaisesti arvosteltava (uus)suomettuneiksi ja Venäjä-mielisiksi, koska liittoutumattomat ovat esittäneet, että Nato on Yhdysvaltain suurvaltapolitiikan jatke ja että liittoutujat ovat militaristisia ”Nato- tai oikeistohaukkoja”, jotka pyrkivät ajamaan Suomea osaksi tuota suurvaltapolitiikan jatketta. Näin tehdään myös siksi, että liittoutumattomien koetaan katsoneen Venäjän voimapolitiittisia tai muutoin laittomia toimia liian läpi sormien. Artikla 42.7 on puolestaan tulkittava sitovaksi siksi, että sen avulla on osoitettavissa, että liittoutumattomien konfliktien ulkopuolella pysyttäytymistä koskeva argumentti on haihattelua. Vaihtoehtoisesti sama artikla voidaan tulkita kuolleena kirjaimena, jotta voidaan osoittaa tarve päästä artikla viiden suojaan.

Liittoutumattomat: sotilaallinen liittoutuminen on poliittinen ongelma

Liittoutumattomien Nato-argumentaatio tähtää kaikkienensa sen ilmaisemiseen, että Suomen sotilaallinen liittoutuminen on poliittisesti ongelmallista. On turvallisuuspoliittinen ongelma, jos Suomi liittyisi Natoon, sillä se vaarantaisi Suomen turvallisuuden. Liittyminen paitsi heikentäisi Itämeren turvallisuutta yleisesti, myös lietsoisi Venäjän pelkoja siitä, että sen strategisesti tärkeitä luoteisosa uhattaisiin Suomesta käsin. Nato-jäsenyys vetäisi Suomen mukaan suurvaltakonflikteihin sekä heikentäisi Suomen itsemääräämisoikeutta turvallisuus- ja ulkopoliitikassa. Jäsenyys heikentäisi lisäksi Suomen rauhan- ja asestariisuntaprojektien edistämisen edellytyksiä. Siksi liittoutumattomien mukaan Suomen ei tulisi tasapainottaa institutionaalisesti maiden välistä voiman epäsymmetriaa, vaan kontrolloida tuota epäsymmetriaa omaksumalla sekä neutraalin välittäjän roolin että pitämällä huolen siitä, ettei Suomen valtioaluetta käytetä vihamielisiin tarkoituksiin muita valtioita vastaan.

Aineiston perusteella liittoutumattomien argumentaatiossa eniten painottunutta on pienvaltiorealistinen retoriikka. Tämä viittaa siihen, että pienvaltiorealistinen diskurssi koostuu keskeisesti siitä turvallisuuspolitisoinnin operaatiosta, joka ilmenee paikallisemmassa muodossa liittoutumattomien yksittäisissä Nato-argumenteissa. Tuo turvallisuuspolitisointi nimeää ongelmalliseksi kaiken ulko- ja turvallisuuspolitiikan, joka ei ota historiaa sekä muuttamattomiksi katsottuja maantieteen ja suurvaltakäyttäytymisen lainalaisuuksia huomioon.

Kuten liittoutujat, myös liittoutumattomat arvostelevat vastapuolta hyökkäämällä näiden henkilöä, vilpittömyyttä tai auktoriteettia vastaan. Tämä näkyy Nato-myönteiseksi koetun lehdistön ja tutkimuksen arvostelemisena sekä näiden puolueettomuuden kyseenalaistamisena (esim. Tuomioja 2016a; b; 2022; Mustajärvi 2016). Muutoin Nato-myönteisiä kutsutaan pejoratiivisesti ”Nato-intoilijoiksi”, ”Nato-kortin heiluttelijoiksi”, ”Nato-haukoiksi”, ”asevarustelua ajaviksi oikeistohaukoiksi”, ”Nato-kiimaisiksi” tai henkilöiksi, joiden ”Nato-mopo” keulii (Sirén 2016, 345; Koskinen 2014; Arhinmäki 2014). Erkki Tuomioja (2022, 42) puolestaan kyseenalaistaa väitteen, jonka mukaan Ruotsi liittyisi Natoon konsultoimatta Suomea ja jättäisi Suomen siten harmaalle alueelle kuvaten sitä ”tarkoitushakuisesti disinformaatioksi tai vedätykseksi”. Kyseenalaistus on kohdistettu suoraan Nils Torvaldsin (esim. 2017) kaltaisia liittoutujia vastaan, jotka varoittelevat, että Ruotsi on liittymässä Natoon ilman Suomea. Tätä arvostelun sananpartta tuetaan kuvaamalla Nato sotilasliitoksi, joka lisää sekä sotilaallisia jännitteitä että asevarustelua ja joka ehkäisee siten rauhan edistämistä (esim. Mustajärvi 2021). Esitetään jopa, että Nato on Yhdysvaltain suurvaltapolitiikan jatke (Vasemmistoliitto 2017). Siksi Natosta on pysyttävä kaukana: ei ole korrektaa, että Suomi osallistuu *Trident Juncturen* kaltaisiin Naton sotaharjoituksiin tai solmii isäntämaasopimuksia. Teot nimittäin lähettävät väärän signaalin Suomen turvallisuuspoliittisesta asemoitumisesta ja sen rauhanpyrinnöistä (Vasemmistoliitto 2017; 2018; Yrttiaho 2019).

Kolmantena varsin luovana esimerkkinä nostettakoon Suomen perinteisellä ydinasekielteisyydellä politikointi (Erästö 2014). Suomen historia ydinasevastaisena maana otetaan turvallisuuspolitiikoinnin välineeksi osoittamalla, että Suomen Nato-jäsenyys olisi ristiriidassa tuon kielteisyyden kanssa, sillä Naton sotilaallinen pidäke perustuu keskeisesti ydinasepelotteeseen. Näin muotonsa saava turvallisuuspolitiikointi voidaan kirjata muotoon ”jos ette

usko, että Suomen Nato-jäsenyys olisi ongelmallinen, suhteuttakaa Naton ydinasedoktriini Suomen ydinasevastaiseen asenteeseen”.

Luontevaa tietysti on, että nämä turvallisuuspoliittikoinnit on toteutettu suhteessa vastapuoleen, liittoutujiin. Kamppailun vastavuoroisuus näkyy havainnollisesti tulkinnassa, jonka liittoutumattomat tekevät Lissabonin sopimuksen artikla 42.7:sta. Heidän mukaansa se ei sido Suomea sotilaallisesti, mikä mahdollistaa sen, että Suomi voisi jäädä Itämerellä tai Euroopassa syttyvän konfliktin ulkopuolelle (esim. Väyrynen 2021; Mustajärvi 2016). Tulkinta on tismalleen päinvastainen liittoutujien tulkintaan nähden, ja siksi myös siitä johdetut päinvastaiset johtopäätökset ovat mahdollisia. Toinen vastaava havainnollistus koskee puolueettomuuden käsitteestä käytyä kamppailua. Jotkin liittoutumattomat tulkitsevat sen kuvaavan edelleen Suomen turvallisuuspoliittista linjaa (esim. Väyrynen 2021), kun taas liittoutujat toteavat tuon termin vanhentuneen Suomen osalta heti, kun se liittyi Euroopan unioniin (esim. Niinistö, V. 2022).

Normativistit: Nato-kysymyksenasettelu on ongelmallinen

Normativistien mukaan koko Nato-kysymyksenasettelu on ongelmallinen. Normativistisen kokonaisargumentaation ideana on osoittaa, että turvallisuus ei typisty sotilaalliseen turvallisuuteen. Jos Nato tekee organisaationa tämän typistyksen tai toimii sen mukaisesti, Suomen ei tule liittyä Natoon. Jäsenyyskysymys ei kuitenkaan ole normativisteille ensisijaisin. Itse asiassa poliittinen ongelma on, jos se esitetään ensisijaisimmaksi. Tarkemmin sanottuna Suomelle olisi turvallisuuspoliittinen ongelma, jos sen turvallisuuskysymys typistettäisiin Nato-jäsenyyttä koskevaan juupas-eipäs-debattiin. Näin normativistit turvallisuuspoliittisoi- vat koko Nato-jäsenyyskysymyksenasettelun epätarkoituksenmukaisena tai vähintäänkin totaalisen toissijaisena. Normativistit politisoivat sekä liittoutujien että liittoutumattomien käymän Nato-keskeisen debatin osoittamalla, että maapallollamme on selvästi polttavampia turvallisuusongelmia ratkottavanaan kuin lyhytnäköiset sotilaallis-poliittiset turvallisuusjärjestelyt.

Tätä nimittävää perustaa, politisointia, tuetaan turvallisuuspoliitikoimalla sotilasliittojen vanhanaikaisuudella erityisesti ja voimapolitiikan vanhanaikaisuudella yleisesti. Ne eivät kykene ratkomaan turvallisuusongelmia maailmassa, joka on keskinäisriippunut; ja vaikka kykenisivätkin, eivät kuitenkaan tavalla, joka olisi eettisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti, poliittisesti ja ekologisesti kestävä (esim. Tuomioja 2016c; 2022; Arhinmäki 2021). Keskeisin väline, jolla normativistit turvallisuuspoliitkoivat, on siis laajan turvallisuuden käsite. Se antaa välineen osoittaa sotilasliittojen ja voimapolitiikan luontainen yksipuolisuus maailmassa, jossa turvallisuusongelmat ovat pitkien ja monimutkaisten syy-seuraus-suhdeketjujen seurauksia. Se antaa välineen osoittaa, että turvallisuus ei tosiaankaan kilpisty Nato-jäsenyyskysymykseen, ei sen paremmin Suomessa kuin missään muuallakaan.

Laaja turvallisuuskäsitys saa perustelunsa empiirisistä muutoksista, sen osoittamisesta, että maailma on ennennäkemättömän keskinäisriippunut. Empirian ohella normativistit politiikoivat moraalilla: he peräänkuuluttavat Suomen moraaliseettistä velvollisuutta maailmankylämme suojelussa, kehittämisessä ja kaikinpuolisessa parantamisessa (esim. Sarkkinen

2017). He peräänkuuluttavat rohkeita, innovatiivisia ja vastuullisia ulko- ja turvallisuuspoliittisia ”visioita” paremmasta maailmasta. Tämä kaikki tapahtuu Nato-keskustelun kontekstissa siten, että edellä mainitut peräänkuuluttamiset esitetään jonakin, mitä sotilasliitot eivät voi tavoittaa yksipuolisen turvallisuussymmärryksensä vuoksi.

Osuvan ilmiantavana normativistisena turvallisuuspolitikointina voi pitää vaatimusta siitä, että kehitysyhteistyörahoja tulee lisätä, ei suinkaan leikata (Tuomioja 2015; 2016c). Leikkaukset ovat lyhytnäköisiä ja jopa leikkaajansa turvallisuutta vaarantavia, koska ne ovat resursseina pois siitä työstä, jossa pyritään vaikuttamaan uusien turvallisuusuhkien juurisyyihin ennaltaehkäisevästi. Jos siis halutaan oikeasti lisätä suomalaisten turvallisuutta, on kysyttävä, teemmekö tarpeeksi kehitysyhteistyön saralla sen sijaan, että pohdimme, liittyäkö Natoon vai ei. Kyseisen turvallisuuspolitikoinnin välineellisenä roolina on ilmaista yleisluontoisempaa politisointia tukeva tilannekuva siitä, millä keinoin turvallisuuteemme voidaan vaikuttaa ja millä ei niinkään. Kaikki tämä pätee myös vaatimuksiin, joissa korostetaan samoin perustein Suomen kriisinhallintakyvykkyyksien lisäresursoinnin tarvetta.

Turvallisuuspolitikoinnille luonteenomaista kamppailevaa vastavuoroisuutta kuvastaa hyvin normativistien esittämä tulkinta läntisistä arvoista poissulkevana kategoriana osana liittoutujien Nato-argumentaatiota (Tuomioja 2022, 12). Tulkintana se pyrkii asettamaan liittoutujat asemaan, jossa nämä joutuvat luopumaan arvouniversalismista. (Liittoutujathan argumentoivat, että Suomen tulee liittyä Natoon, koska Suomi kuuluu *läntiseen* arvoyhteisöön.) Samalla tuo tulkinta muuttuu turvallisuuspolitikoinniksi silloin, kun sen tavoitteena on tuoda näkyville Nato-jäsenyyskysymyksenasettelun ongelmallisuus suhteuttamalla Nato-kysymyksen ensisijaisuutta puoltavien toimijoiden eli liittoutujien argumentaatio arvouniversalismiin – tai paremminkin sen puutteeseen. Tämä tehdään toteamalla, että Nato-jäsenyyskysymyksenasettelu on poliittisesti ongelmallinen siksi, että siinä laiminlyödään moraalisesti hyveellinen arvouniversalismi eli periaate siitä, että demokratian, oikeusvaltion tai ihmisoikeuksien kaltaiset arvot ovat lähtökohtaisesti kaikille kuuluvia ja kaikkia luonnehtivia. Ne eivät ole siis mitenkään olemuksellisesti länsimaisia, kuten liittoutujat antavat ymmärtää.

Neutraalit: dikotominen kyllä–ei-muotoinen Nato-kanta on ongelmallinen

Neutralistit suhtautuvat Nato-kantaan kuin pyrrhonistiset skeptikot tiedon mahdollisuuteen. Koska jokaista Nato-perustelua vastassa on tasaväkinen perustelu, on mahdotonta arvioida yhtäkään ensisijaisemmaksi, minkä vuoksi on pidättäydyttävä kannan ottamisesta. Näin neutralistit asemoituvat muiden koulukuntien välimaastoon niin, että he omaksuvat kustakin perinteestä tietyt aspektit, kuitenkin siten, ettei yksikään nouse toista ensisijaisemmaksi. Neutralistit katsovat, että koska Venäjä on suurvalta ja koska se on Suomen rajanaapuri, sitä tulee kuunnella ja pyrkiä ymmärtämään (pienvaltiorealismi), mutta ei siinä määrin, että Suomen suvereniteettia poljettaisiin (euroatlantismi).⁵ Neutralistit kokevat myös, samaan tapaan

5 Esimerkiksi Nato-optiopoliittikkaa puolustaessaan neutralisti voi vedota euroatlantismiin ja todeta, että Nato-optio paitsi luo ennaltaehkäisevän pelotteen suhteessa Venäjään (tasapainottaminen), myös osoittaa, että Suomella on itsenäisenä valtiona lakiin perustuva vapaus valita, liittyäkö vai ei (legalismi). Kaikki tämä tapahtuu neutralistin mukaan kuitenkin tavalla, joka ei provosoi Venäjää liikaa tai joka saattaa jopa mahdollistaa Suomen pysymisen Naton ja Venäjän välisen konfliktin ulkopuolella (pienvaltiorealismiin vetoaminen).

kuin euroatlantistit, että Suomi identifioituu poliittisessa, taloudellisessa ja kulttuurillisessa mielessä länteen siinä määrin, että Naton ovet voidaan pitää auki. Mitään periaatteellista estettä Nato-jäsenyydelle ei siis koeta olevan. Toisaalta myöskään mitään erityistä tarvetta liittymiselle ei katsota olevan – olkoonkin, että Nato-yhteistyötä voidaan jatkaa ja kenties syventääkin. Näin neutralismin linja on eräänlaista odota-ja-katso -politiikkaa.

Tältä pohjalta neutralistit problematisoivat mustavalkoiset joko-tai-muotoiset Nato-argumentit. Heidän kulloisessakin ajassansa luotu arvio turvallisuusympäristön tilasta ei sen enempiä viittaa Nato-jäsenyyden hakemiseen kuin jäsenyyden torjumiseenkaan. Neutraalien turvallisuuspolitisointi voidaankin kiteyttää maksimiin, jonka mukaan viisas odottaa, katsoo ja sitten vasta reagoi – ja tekee tämän kaiken maltilla. Sen sijaan epäviisas katsoo, muttei odota ja reagoi siksi hätäisesti – joko kieltämällä tai hyväksymällä Nato-jäsenyyden.

Neutralistit politikoivat Nato-optiota koskevalla tulkinnallansa kahtalaisella tavalla. Yhtäältä sen sisältämän pelotevaikutuksen katsotaan riittävän toistaiseksi pitämään Venäjän loitolla, minkä vuoksi Nato-jäsenyyteen ei tarvitse juuri nyt ottaa kantaa (esim. Bergquist & Nyberg 2014). Toisaalta siihen sisään rakennettu juridinen oikeus tehdä juuri niin kuin suvereeni maa tahtoo (esim. Presidentti Niinistö lähteessä Lau & Thumann 2022), antaa niin ikään mahdollisuuden pidättäytyä joko-tai-muotoisesta Nato-kannasta. Voidaanhan luottaa siihen, että tosipaikan tullen Natoon voidaan liittyä – etenkin, kun Nato on ilmaissut harjoittavansa avoimien ovien politiikkaa. Nato-optio on siis eräänlainen välimallin Nato-kanta, jonka itsessään katsotaan tarjoavan pienimuotoisen tyvenen, jonka turvin turvallisuuspoliittisen tilanteen katselu on jatkettavissa ilman liittymispäätöstä.

Nato-option oloihin kehitetyt ”viisaat”, ”maltilliset” sekä ”yhteistyöhön”, ”vuoropuheluun” ja ”dialogiin” nojaavat turvallisuuspoliicyt (esim. Niinistö 2016; 2022) – ennen kaikkea ulko- ja turvallisuuspolitiikan ”pilari- tai verkostomallit” (Niinistö 2015; Suomen Keskusta 2021, 5) – ovat puolestaan optiota koskevan turvallisuuspoliitikon vakiintunut versio. Tämä tarkoittaa, että kyseinen turvallisuuspoliitikon operaatio on jähmettynyt staattisemmaksi poliittiseksi toimenpideohjelmaksi. Samalla se tarkoittaa, että politiikointia kehystävä turvallisuuspoliisointi on vakiinnuttanut asemansa hallitsevana kuvauksena toden tilasta. Näin neutralistinen hybrididiskurssi oli hegemonisessa asemassa poliittisen päätöksenteon huipulla Ukrainan sodan eskalaatiota edeltävänä aikana.

Asian voi nähdä myös niin, että pilari- ja verkostomallien argumentaatiossa korostuva monenkeskinen yhteistyö ymmärretään sellaisena korvaavana väliaikaispidäkkeenä suhteessa Venäjään, että joko-tai-kanta voidaan jättää toistaiseksi muodostamatta. Tästä näkökulmasta operatiivisen politiikoinnin välineenä hyödynnetään Suomen kattavaa yhteistyöverkostoa sekä Suomen historiaa puolueettomana ”viisaana, yhteistyökykyisenä ja maltillisena” välittäjämana. Tämä näkyy etenkin presidentti Sauli Niinistön pienvaltiorealistisessa retoriikassa (esim. Niinistö 2015; 2017) ja tämän kekkosmaista perinnettä mukailevassa Helsingin henki-aloitteessa (Niinistö 2021).

Kuten muiden turvallisuuspolityjen kohdalla, myös Nato-option oloihin kehitettyjä turvallisuuspoliicyja ja niihin kytkeytyviä turvallisuuspoliitikoiteja puolustetaan suhteessa vastapuoleen. Esimerkiksi Niinistö (2015) kritisoi liittoutujia heidän ristiriitaisuudestaan sen

suhteen, miten he tulkitsevat Lissabonin sopimuksen artikla 42.7:ää. Samalla kun yhdet korostavat, että se on kuollut kirjain, toiset korostavat, kuinka se sitoo Suomea jo nyt sotilaallisesti. Sekä liittoutujia että liittoutumattomia puolestaan ojentaa Annika Saarikko (2022), jonka mukaan ulko- ja turvallisuuspolitiikan ”pitkää linjaa”, joka on ”kehittynyt vuosien ja vuosikymmenten saatossa” ja johon kuuluu sotilaallinen liittoutumattomuus Nato-optiolla varusteltuna, ei kannata rikkoa ”päivän kohinan tai otsikoiden perusteella” ilman ”vakaata harkintaa” – suuntaan jos toiseenkaan.

Lopuksi

Tämä artikkeli asetti tutkimuskysymykseen sen, millä tapaa Nato on politisoitunut Suomessa ja miten Nato-keskustelu ilmentää tätä politisoitumista. Artikkelissa Naton politisoituminen ymmärretään viitekehyksessä, jossa Suomen turvallisuuspolitiikasta kilpailleet polityt ovat toteuttaneet poliittista kamppailua tai kilpailua Nato-jäsenyydestä rakentamalla omat kansallista turvallisuutta koskevat politisointi- ja politikointioperaatiot sekä polycyt tiiviissä suhteessa vastustajiinsa. Politisointi- ja politikointioperaatiot ovat välineitä, joilla kamppailua toteutetaan: ryhmittymät avaavat eri teemoja ja näkökulmia politisoimalla uusia operaatiohorisontteja, joita voidaan jatkossa hyödyntää politikointioperaatioissa, kuten vastustajan henkilöön käyvissä hyökkäyksissä. Tässä kamppailussa Nato Suomen kansallisen turvallisuuden edistäjänä on problematisoitu Suomen kannalta joko haitalliseksi, hyödylliseksi tai jotakin tältä väliltä. Onpa koko Nato-jäsenyyksikysymyksenasettelun järkevyyden kyseenalaistettu. Naton politisoituminen ilmenee artikkelin mukaan siis ainakin neljällä eri tavalla:

1. Siten, että liittoutumattomat ovat esittäneet Natoon liittymisen turvallisuuspoliittisena ongelmana, joka uhkaa Suomen ulkoista kansallista turvallisuutta;
2. Siten, että liittoutujat ovat esittäneet Natoon liittymättömyyden turvallisuuspoliittisena ongelmana, joka uhkaa Suomen ulkoista kansallista turvallisuutta;
3. Siten, että normativistit ovat esittäneet Nato-jäsenyyksikysymyksenasettelun turvallisuuspoliittisena ongelmana, joka sokaisee meidät muilta tärkeämmiltä turvallisuuskykyksiltä;
4. Siten, että neutralistit ovat esittäneet, että dikotominen kyllä tai ei -muotoinen Nato-jäsenyyksikanta on turvallisuuspoliittinen ongelma. Se on sitä siksi, että se ilmentää joko liiallista hätäilyä (kyllä jäsenyydelle) tai toisaalta liiallista joustamattomuutta (ei jäsenyydelle).

Miten nämä tulokset suhteutuvat näkemykseen Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta konsensuspolitiikkana? Aineistossa tämä konsensuspyrkimys ei juuri näy. Tähän vaikuttaa se, että aineisto on rajattu niin, että valtion viralliset ulkopoliittiset asiakirjat on jätetty pois. En siis tältä pohjalta väitä, että konsensusperinne olisi murtunut. Oikeastaan väittäisin päinvastoin: kun tuloksia peilataan kevään 2022 jäsenyyksikeskusteluihin, voi Nato-kysymyksen havaita jossain määrin epäpolitisoituneen, mikä näkyy siinä, että Nato-päätöksen taakse saatiin suuri enemmistö sekä kansan että sen edustajien piiristä. Konsensusperinne näyttää siis voivan hyvin.

Jos artikkelin oletuksia politiikasta kamppailuna suhteutetaan yleisemmin ulko- ja turvallisuuspolitiikan konsensusperinteeseen, esiin nousee muutamia havaintoja. Ensinnäkin Suomen poliittisen järjestelmän presidenttivetoisuus lienee vaimentanut ulkopoliittista kamppailua, mikä näkyy ulospäin konsensuaalisena päätöksentekona. Toisekseen kun poliittinen järjestelmä kylmän sodan päätyttyä parlamentarisoitiin, olisi voinut olettaa, että kamppailu olisi noussut esiin ja konsensusperinne olisi rikkoutunut tai heikentynyt. Näin ei kevään 2022 perusteella ole käynyt. Mistä tämä sitten johtuu tai miten sitä voidaan selittää – siinäpä oiva jatkotutkimuskysymys. Toisaalta arvioisin tulosten perusteella, että vaikka konsensusperinne ei olisikaan kadonnut, se kuitenkin jossain määrin rakoili Naton suhteen vuosina 2014–2022. Aineisto viittaa siihen, että noina vuosina Naton suhteen oltiin jonkinlaisessa välitilassa: ei tiedetty, lähdetäänkö sotilaalliselle liittoutumattomuuslinjalle vai viedäänkö länsi-integraatio myös sotilaallisesti loppuun. Ei ollut kokoavaa näkemystä, jonka taakse olisi voitu kerääntyä, joten tyydyttiin neutralismin edustamaan välimallin kantaan. Mutta tämä kompromissi ei kaikkia tyydyttänyt, mikä näkyi Naton politisoitumisena. Tutkimuksellisista valinnoista johdun nämä johtopäätökset ovat kuitenkin vain alustavia, joten teesi konsensusperinteen heikkenemisestä nyt tarkasteltuna ajanjaksona kaipaa vahvistukseen lisätutkimuksia. Sekin on huomioitava, että tutkimus ei anna vastausta siihen, milloin konsensusperinteen rakoileminen on tarkalleen alkanut ja liittyykö se silloin Naton politisoitumiseen.

Uutta artikkelissa on koulukuntien eli diskursiivisten ryhmittymien analysoiminen poliittisesti toimivina yhteisöinä. Tämä tutkimusote avasi uuden näkökulman Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tutkimukselle. Kuten sanottua, tutkimusote kuvaa, miten Nato on Suomessa politisoitunut. Politisoitumista tutkimalla havainnollistui esimerkiksi se, että Nato-argumentaatiota ohjaa usein reilun argumentaation sijaan poliittinen tarkoituksenmukaisuus, joka kuitenkin halutaan pukea rationaalisperäisen argumentaation kaapuun. Tämä näkyy konkreettisesti esimerkiksi sen energian määrässä, jonka Nato-retoorikot uhraavat vastapuolen arvostelemiseen hyökkäämällä heidän henkilöitään vastaan. Tältä osin tulokset ovat hyvin samankaltaisia jo mainitun Linus Hagströmin (2021) tutkimukseen nähden.

Naton politisoitumisen kautta artikkelissa päästiin käsiksi myös siihen, miten Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta kamppaillaan tai kilpaillaan. Tämä ulottuvuus on aikaisemmassa tutkimuksessa jäänyt vähäiselle huomiolle, joten käsillä olevan tutkimuksen teoreettinen panos liittyykin tuon ulottuvuuden esille nostamiseen ja käsitteellistämiseen.

Artikkelissa kehitetyllä tulkintamallilla on lisäksi jatkotutkimuksellista relevanssia. Koska siinä eritellään, miten turvallisuuspolitiikasta kilpaillaan, samalla hahmottuu, että ulko- ja turvallisuuspoliittinen argumentaatio on voimakkaan kontekstuaalista. Tämä tarkoittaa, että argumentaatiota on vaikea ymmärtää, jos ei tiedä, ketä vastaan se kohdistuu tai mistä diskursiivis-historiallisesta taustasta käsin argumentaatio tapahtuu. Tästä seuraa, että tietyn valtion sisäinen ulko- ja turvallisuuspoliittinen argumentaatio voi vaikuttaa käsittämättömältä muulle kansainväliselle yhteisölle (vrt. esim. suomettumisen kummeksunta ulkomailla kylmän sodan aikana tai Venäjän esittämien Ukrainaan hyökkäämistä ”perustelevien” väitteiden kummeksunta lännessä). Jatkotutkimuksessa kiinnostavaa olisikin pohtia, millainen tekijä tällainen diskursiivinen ohipuhunta on kansainvälisissä suhteissa. Onko esimerkiksi EU:n

puolustusyhteistyön heikko eteneminen seurausta EU-maiden välisistä diskursiivisista ohipuhumisista, jotka ovat heikentäneet niiden välejä ja siten vaikeuttaneet yhteistyön etenemistä? Käytetäänkö diskursiivista ohipuhumista tahallaan strategisesti siten, että sen tarkoitus on nimenomaisesti vaikeuttaa valtiodenvälisiä suhteita? Missä määrin tällaisella diskursiivisella ohipuhumisella ylipäänsä on merkitystä kansainvälisissä suhteissa?

Venäjän hyökättyä toistamiseen Ukrainaan helmikuussa 2022 neutralistisen diskurssin hegemoniselta asemalta putosi pohja ja se korvautui euroatlanttisen diskurssin hegemonialla. Tätä prosessia on jo tutkimuksellisesti kuvattu (ks. Linnainmäki 2023). Linnainmäen (ma., 61) keskeinen havainto on, että Suomen ulkopolitiikan aiempi linjaero Nato-jäsenyyden kannattajien ja vastustajien kesken on siirtynyt Nato-jäsenyyden sisälle ja että kilpailua käydään jatkossa siitä, millainen jäsenmaa Suomi Natossa haluaa olla. Tämän artikkelin näkökulmasta havaintoa voi täydentää toteamalla, että koska eri turvallisuuspolityt ovat sekä ajallisesti että sisällöllisesti laajempia kuin vain Nato-jäsenyyskysymys, näköpiirissä ei ole sen enempää koulukuntien totaalinen häviäminen kuin Naton epäpolitisoituminen. Jatkossa Nato politisoituu uudella tapaa tai uusista näkökulmista. Myös vanhat politisoinnit voivat uudelleenpolitisoitua. Juuri tästä on kyse, kun poliitikkojen menneisyyttä kaivellaan ja tarkastetaan, kuka on kannattanut Natoa jo ennen Ukrainan sodan helmikuun 2022 eskalaatiota. Vanhoja kielteisiä Nato-lausuntoja voidaan käyttää niitä esittäneitä toimijoita vastaan ja toisaalta myönteisiä Nato-lausuntoja esittäneet voivat vedota kaukokatseisuuteensa. Varmaa siis on, että Nato tulee olemaan jatkossakin poliittisen kamppailun yhtäältä käyttövoimaa ja toisaalta sen keskeinen kohde. Ja jos artikkelin alustava teesi Natosta suomalaisen ulkopolitiikan konsensusperinteeseen särön luoneena politiikkakysymyksenä pitää paikkansa, voi olla, että politisoitunut Nato oli ilmiö, josta perinteen murtumisprosessi alkoi ja joka tässä mielessä ilmensi laajemminkin Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan parlamentarisoitumista.

Lähteet

- Arhinmäki, Paavo (2014): Isäntämaasopimus eduskunnan käsiteltäväksi. Blogi-kirjoitus, 20.9.2014. <https://www.paavoarhinmaki.fi/blogi/2014/isantamaasopimus-eduskunnan-kasiteltavaksi/>, 4.9.2023.
- Arhinmäki, Paavo (2021): Laajaa turvallisuutta aseiden sijaan. Blogi-kirjoitus, 9.6.2021. <https://www.paavoarhinmaki.fi/blogi/2021/laajaa-turvallisuutta-aseiden-sijaan/>, 4.9.2023.
- Bergquist, Mats & Rene Nyberg (2014): ”Suomen ja Ruotsin on syytä pysyä nyt Naton ulkopuolella”. *Helsingin Sanomat*, 22.11.2014. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002779504.html>, 1.9.2023.
- Erästö, Tytti (2014): ”Sopisivatko Naton ydinaseet Suomelle?”. *Ulkopolitiikka*, 4. <https://ulkopolitiikka.fi/lehti/4-2014/sopisivatko-naton-ydinaseet-suomelle/>, 3.9.2023.
- Forsberg, Tuomas (2016): ”Suomen Nato-politiikka konstruktivismin näkökulmasta”. Teoksessa: F. Blomberg (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohdat*. Julkaisusarja 1, tutkimuksia 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 363–378.
- Hagström, Linus (2021): ”Disciplinary power: Text and body in the Swedish NATO debate”. *Cooperation and Conflict*, 56(2), 141–162.
- Harjanne, Atte (2019): Suomi ei puolusta vain Suomea – ja vaikka puolustaisikin, onnistuu se paremmin osana porukkaa. Blogi-kirjoitus, 7.4.2019. <https://attharjanne.fi/2019/04/07/suomi-puolusta-suomeapuolustaisikin-onnistuu-paremmin-osana-porukkaa/>, 3.9.2023.
- Haukkala, Hiski (2012): *Suomen muuttuvat koordinaatit*. Helsinki: Gummerus.

- Haukkala, Hiski & Vaahtoranta, Tapani (2016): ”Suomen turvallisuuspolitiikan linjat ja koulukunnat”. Teoksessa: F. Blomberg (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökobtia*. Julkaisusarja 1: tutkimuksia 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 55–76.
- Kivilahti, Eerik (2023): *Kun Nato politisoitui. Turvallisuuspoliittinen kamppailu Suomen Nato-jäsenyydestä*. Pro gradu -tutkielma, yhteiskuntatieteiden ja filosofian maisteriohjelma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/85456>, 28.11.2023.
- Koselleck, Reinhart (1997): ”The temporalisation of concepts”. Teoksessa: *Finnish Yearbook of Political Thought 1997, vol. 1*. SoPhi Publications of Social and Political Sciences and Philosophy 10. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House, 16–24.
- Koskinen, Johannes (2014): Vastauspuheenvuoro. Valtioapäivät. Täysistunnon pöytäkirja, 12.3.2014. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+23/2014+ke+p+1#PVUORO13>, 5.9.2023.
- Lau, Jörg & Michael Thumann (2022): ”Sauli Niinistö: ”Wer gehört werden will, muss Macht haben””. *Die Zeit*, 19.1.2022. <https://www.zeit.de/2022/04/sauli-niinistoe-finnland-europaeische-union/komplettansicht>, 1.9.2023.
- Linnainmäki, Joel (2023): ”Suomen ulkopoliittikan koulukunnat murroksessa”. *Kosmopolis*, 53(1), 45–63.
- Mustajärvi, Markus (2016): Kirjallinen kysymys KK 433/2016, 7.9.2016. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Sivut/KK_433%2B2016.aspx, 5.9.2023.
- Mustajärvi, Markus (2021): Vastauspuheenvuoro täysistunnossa. Valtioapäivät. Täysistunnon pöytäkirja 9.6.2021. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakoha/Sivut/PTK_73+2021+5.aspx, 5.9.2023.
- Nieminen, Martta (2015): ”Stubb ajaa Suomea Natoon jo ensi vaalikaudella”. *Helsingin Sanomat*, 7.2.2015. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002799021.html>, 29.8.2023.
- Niinistö, Sauli (2015): Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä Eduskunnan Pikkuparlamentissa 25.8.2015. <https://www.presidentti.fi/puheet/tasavallan-presidentti-sauli-niiniston-puhe-suurlahettilaspaivilla-eduskunnan-pikkuparlamentissa-25-8-2015/>, 30.8.2023.
- Niinistö, Sauli (2016): Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe 219. maanpuolustuskurssin avajaisissa 7.11.2016. <https://www.eilen.fi/fi/3564/?language=fi>, 30.8.2023.
- Niinistö, Sauli (2017): Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe valtiopäivien avajaisissa 2.2.2017. <https://www.presidentti.fi/puheet/tasavallan-presidentti-sauli-niiniston-puhe-valtiopai-avajaisissa-2-2-2017/>, 30.8.2023.
- Niinistö, Sauli (2021): Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe Körber-säätiön tilaisuudessa Berliinissä 22.11.2021. <https://www.presidentti.fi/puheet/puhe-korber-saation-tilaisuudessa/>, 30.8.2023.
- Niinistö, Sauli (2022): Tasavallan presidentti Sauli Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2022. <https://www.presidentti.fi/puheet/tasavallan-presidentti-sauli-niiniston-uudenvuodenpuhe-1-1-2022/>, 30.8.2023.
- Niinistö, Ville (2022): Suomen kannattaa syventää Euroopan unionin puolustusyhteistyötä – Nato-jäsenyydelle keltaista valoa. Blogi-kirjoitus, 3.1.2022. <https://www.villeniinisto.fi/fi/blog/suomen-kannattaa-syventaa-euroopan-unionin-puolustusyhteistyota-nato-jasenyydelle-keltaista-valoa>, 3.9.2023.
- Orpo, Petteri (2021): Petteri Orpo: ”Natosta kannattaa ja pitää puhua”, 30.12.2021. <https://www.kokoomus.fi/petteri-orpo-natosta-kannattaa-ja-pitaa-puhua/>, 1.9.2023.
- Palonen, Kari (1997): *Kootut retoriikat. Esimerkkejä politiikan luennasta*. SoPhi: Yhteiskuntatieteiden, valtiopin ja filosofian julkaisuja 11. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.
- Palonen, Kari (2003a): ”Politiikka”. Teoksessa: M. Hyvärinen, J. Kurunmäki, K. Palonen, T. Pulkkinen & H. Stenius (toim.) *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Tampere: Vastapaino, 467–518.
- Palonen, Kari (2003b): ”Four times of politics: Policy, polity, politicking, and politicization”. *Alternatives*, 28(2), 171–186.
- Palonen, Kari & Kia Lindroos (2007): *Re-thinking politics: Essays from a quarter-century*. Helsinki: Finnish Political Science Association.

- Palonen, Kari & Hilikka Summa (1996): ”Johdanto. Retorinen käänne?”. Teoksessa: K. Palonen & H. Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino, 7–19.
- Pesu, Matti (2017): ”Kun pienvaltiorealismin hegemonia murtui. Suomalaiset ulkopoliittiset koulukunnat kylmän sodan jälkeisen ajan alussa”. *Politiikka*, 59(4), 280–297.
- RKP (2016): Ulkopoliittisen tutkimuksen kritisointi tuntuu uudelleensuomettamiselta, 14.9.2016. <https://sfp.fi/fi/artikkelit/ulkopoliittisen-tutkimuksen-kritisointi-tuntuu-uudelleensuomettamiselta/>, 3.9.2023.
- RKP (2018): Torvalds: Nato-jäsenyys ei tarkoita aseiden kalistelua, 8.1.2018. <https://sfp.fi/fi/artikkelit/torvalds-nato-jasenyy-ei-tarkoita-aseiden-kalistelua/>, 3.9.2023.
- Saarikko, Annika (2022): Suomi luo vakautta ja keskinäistä luottamusta. Blogi-kirjoitus, 1.1.2022. <https://annikasaarikko.fi/suomi-luo-vakautta-ja-keskinaista-luottamusta/>, 30.8.2023.
- Sarkkinen, Hanna (2017): Vasemmistoliiton ryhmäpuheenvuoro. Täysistunnon pöytäkirja, valtiopäivät. 31.5.2017. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Documents/PTK_61+2017+6.pdf, 28.8.2023.
- Schmitt, Carl (2015): *Poliittisen käsite*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Sirén, Torsti (2016): ”Suomen Nato-jäsenyys liberalismiin näkökulmasta tarkasteltuna”. Teoksessa: F. Blombergs (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohdat*. Julkaisusarja 1, tutkimuksia 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 339–362.
- Stubb, Alexander (2015): Pääministeri Alexander Stubbin puhe Paasikivi-seurassa 24.3.2015. <https://www.eilen.fi/fi/3325/?language=fi>, 31.8.2023.
- Suomen Keskusta (2021): Suomi luo vakautta ja keskinäistä luottamusta. Keskustan ulko- ja turvallisuuspoliittinen linjaus. <https://keskusta.fi/wp-content/uploads/2022/01/Suomi-luo-vakautta-ja-keskinaista-luottamusta-2021.pdf>, 30.8.2023.
- Särkkä, Iro (2019): *Nato-retoriikka Suomen turvallisuuspoliittisessa keskustelussa*. Valtio-opin väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tarkka, Jukka (2015): *Venäjän vieressä: Suomen turvallisuusilmasto 1990–2012*. Helsinki: Otava.
- Torvalds, Nils (2017): Vakavan keskustelun alkua! Facebook-teksti, 10.10.2017. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1639324652808693&id=343089085765596, 5.9.2023.
- Tuomioja, Erkki (2015): SDP:n ryhmäpuheenvuoro täysistunnossa. Valtiopäivät. Täysistunnon pöytäkirja 20.10.2015. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_53+2015+2.aspx, 5.9.2023.
- Tuomioja, Erkki (2016a): Nato-selvitys on saatu. Blogi-kirjoitus, 30.4.2016. <https://tuomioja.org/blogi/2016/04/nato-selvitys-saatu/>, 5.9.2023.
- Tuomioja, Erkki (2016b): UPI:n Venäjä-raportti – tutkimus, selvitys vai mielipide? Blogi-kirjoitus, 11.9.2016. <https://tuomioja.org/blogi/2016/09/upin-venaja-raportti-tutkimus-selvitys-mielipide/>, 4.9.2023.
- Tuomioja, Erkki (2016c): Turvallisuuspolitiikan selontekoja odottaessamme. Blogi-kirjoitus, 14.4.2016. <https://tuomioja.org/blogi/2016/04/turvallisuuspolitiikan-selontekoja-odottaessamme/>, 3.9.2023.
- Tuomioja, Erkki (2022): *Suomi ja Nato – Miksi Suomella pitää olla mahdollisuus hakea Naton jäseneksi ja miksi sitä mahdollisuutta ei nyt kannata käyttää*. Helsinki: Työväen Sivistysliitto.
- Vasemmistoliitto (2017): Suomen turvallisuus rakennetaan yhdessä. Vasemmistoliiton ulko- ja turvallisuuspoliittinen ohjelma. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/1153>, 6.9.2023.
- Vasemmistoliitto (2018): Suomen irtauduttava Naton yhteisen puolustuksen harjoituksista. 22.11.2018. <https://vasemmisto.fi/suomen-irtauduttava-naton-yhteisen-puolustuksen-harjoituksista/>, 6.9.2023.
- Väyrynen, Paavo (2021): Ei kuolemanpelosta pidä itsemurhaa tehdä. Blogi-kirjoitus, 13.4.2021. <https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/paavovayrynen/ei-kuolemanpelosta-pida-itsemurhaa-tehda/>, 5.9.2023.
- Yrttiaho, Johannes (2019): Täysistuntopuheenvuoro. Valtiopäivät. Täysistunnon pöytäkirja 3.12.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_74+2019+8.aspx#14.19Yrttiaho, 5.9.2023.

When NATO Became Politicised: The Security Political Struggle over Finland's NATO Membership

The annexation of Crimea by Russia in 2014, at the latest, seriously challenged the international rules. This article asks how NATO was politicised in Finland post-2014, i.e. how NATO has been the instrument of politics in Finland since 2014. In order to answer this, the article develops a security policy typology that has its inspiration in activity-conception of politics. By applying this typology, the article parses the Finnish NATO-debate by dividing it into discursive groups that each do their own kind of NATO-politics. The research material consists of the NATO-argumentation of national politicians, scholars, and civil servants. With the help of foreign policy school research, the article identifies four discursive groups from the data, one of which is unknown to previous research, albeit a result theoretically anticipated by earlier theorists. The argument of the article is that this group prevailed in the struggle regarding the direction of Finnish security politics in 2014–2022. However, despite its dominant position, it did not prevent the politicization of NATO during the same time span. Thus, the article recognizes four distinct ways in which NATO was politicized. Along with these empirical results, the article strives to reorganize the research field by bringing conflict-based conceptions of politics to its center more strongly than before.

Keywords: constructivism, NATO-membership, politicization, school of thought, security politics

Resilienssin ulottuvuudet

Christer Pursiainen¹

Resilienssi on aikamme iskusanoja. Termillä on pitkät perinteet, mutta vasta 2010-luvulla se nousi suureen suosioon. Resilienssiä tutkitaan usean tieteenalan piirissä, ja termillä on lukuisia käytännöllisiä sovellusaloja. Tämä on johtanut siihen, että ei ole yksiselitteistä, mitä resilienssi milloinkin tarkoittaa. Termin kääntäminen kansallisille kielille, useimmiten tavoittamatta sen moninaisuutta, hämärtää entisestään resilienssin ymmärtämistä. Artikkelini luo tiiviin katsauksen resilienssin käsitteeseen, sen historiaan ja nykypäivän sovelluksiin. Siinä esitellään kahden viimeisen vuosikymmenen resilienssitutkimusta yhteiskunnallisesta, organisaatiollisesta, teknologisesta, ekologisesta, makrotaloudellisesta ja psykologisesta näkökulmasta. Artikkelini käsittelee muun muassa resilienssiteorioiden eräänlaista vedenjakajaa, nimittäin kysymystä, onko resilienssi palautumista ulkoisen shokin jälkeen vai sopeutumista muutokseen. Erityisen huomion kohteena on myös kysymys resilienssin mittaamisen mahdollisuuksista ja siihen soveltuvista menetelmistä. Lopuksi käsitellään resilienssikäsitteen hyödyllisyyttä rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimuksessa ja käytännössä.

Avainsanat: kriisinsietokyky, mittaaminen, resilienssi

Johdanto: resilienssikeskustelun nousu

Olemme viime vuosina kuulleet käytettävän paljon käsitettä 'resilienssi'. Suomalainen keskustelu itse käsitteestä on kuitenkin ollut vähäistä, lukuun ottamatta muutamia poikkeuksia (esim. Meriläinen ym. 2020; Juntunen 2020; Hyvönen ym. 2019; Hyvönen & Juntunen 2016; Saari 2016). Termi on monimerkityksellinen. Suomeksi käytettäviä vastineita ovat esimerkiksi 'joustavuus', 'kimmoisuus', 'kriisinkestävyys', 'palautuminen', 'sietokyky' ja 'sopeutumiskyky'.

Englanninkielinen sana *resilience* juontaa juurensa 1600-luvulle ja tulee latinan sanasta *resiliens*, joka tarkoittaa toipumista tai palautumista ennalleen. Ensimmäiset vakavat resilienssitermin sovellukset löytyvät jo 1800-luvun alusta materiaalitutkimuksen alueelta (esim. Young 1807, luento XIII; Tredgold 1818a; b; Mallet 1856).

Varhaisista kokeiluista lähtien resilienssin käsite viittasi aina 1900-luvun loppupuolelle saakka pääosin materiaalin joustavuuden tai kimmoisuuden testaamiseen, etenkin metallurgiassa ja tekstiiliteollisuudessa. Vähin erin käsite tunkeutui muille alueille. Yksinkertainen haku englanninkielisen *resilience*-sanan esiintymisestä tieteellisten julkaisuiden otsikoissa *Web of Science* -tietokannassa vuosina 1900–2022 osoittaa käsitteen suosion kasvaneen räjähdysmäisesti edellisen vuosituhatosen alun muutamista kymmenistä osumista viimeisen vuosikymmenen kymmeniin tuhansiin osumiin. Tosin samanaikaisesti myös vertaisarvioituja julkaisukanavia on ilmestynyt markkinoille yhä enemmän.

Käsitteen popularisoinnin edelläkävijänä materiaalitieteiden ulkopuolisilla alueilla pidetään poikkeuksetta teoreettista ekologia Crawford Hollingia (1973), joka käytti termiä eräänlaisena uusdarwinistisena luonnonkykynä järjestelmän sopeutuessa ulkoiseen muutokseen.

1 VTT, professori, Norjan arktinen yliopisto, <christer.h.pursiainen@uit.no>

Holling painotti enemmän sopeutumista ja vähemmän insinööri- ja materiaalitieteellistä en-tisen tasapainon saavuttamista. Tämä koulukuntaero muodostaa tietyn jakolinjan resilienssin tutkimuksessa.

Ennen pitkää resilienssin käsite tavoitti kaikki mahdolliset elämänalueet, joilla voi sattua, useimmiten ulkoisesta syystä, ei-toivottuja tapahtumia. Tullessa 2010-luvulle tutkijat ja pian myös poliittinen kenttä olivat valmiita hyväksymään uuden paradigman. Resilienssi, toisin kuin perinteinen riskienhallinta, tunnustaa ei-toivottujen tapahtumien väistämättömyyden yhä monimutkaisemmissa järjestelmissä.

Resilienssin juuria ja käsitteellistä monimuotoisuutta on jonkun verran esitelty kirjalli-suudessa. Esimerkiksi Philippe Bourbeau (2018) piirtää resilienssin genealogiaa, tai suku-puuta, psykologian, sosiaalityön, insinöörityöiden ja ekologian oppialojen kautta. Sandra Walklate, Rose McGarry ja Gabe Mythen (2014) kehittävät hieman erilaista monitieteistä resilienssin typologiaa analyytisitasojen kautta, jotka ovat yksilö, perhe, yhteisö, instituutio, kansallinen, alueellinen ja globaali. Fridolin Simon Brand ja Kurt Jax (2007) taas erottelevat kuvailevat, hybridit ja normatiiviset lähestymistavat, sekä niiden ekologiset ja yhteiskuntatie-teelliset alakategoriat, keskittyen kestäväen kehityksen tutkimukseen.

Käsilä oleva artikkeli osallistuu keskusteluun tarjoamalla tiivistetyn kuvan resilienssikä-sitteen ulottuvuuksista. Artikkelin käsittelee tarkemmin muutamia resilienssitutkimuksen tär-keimmistä sovellusaloista eli yhteiskuntaa, organisaatiota, teknologiaa, ekologiaa, taloutta ja psykologiaa. Vaikka resilienssiä on sovellettu monilla muillakin aihealueilla, nämä kuusi so-vellusala kattavat yhdessä suurimman osan tämän varsin moniulotteisen käsitteen teoreettis-menetelmällisestä jännevälisestä. Läpikulkevinä teemoina tässä tarkastelussa ovat seuraavat ky-symykset: 1) Kenen tai minkä resilienssistä puhutaan? 2) Mitä vastaan resilienssiä tarvitaan? 3) Mitkä ovat resilienssin ominaisuudet? 4) Voidaanko resilienssiä mitata? 5) Miten resiliens-siä voisi kohentaa?

Verrattuna yllä oleviin aihealueisiin resilienssikäsitteen soveltaminen rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimukseen on käsitteellisesti ja menetelmällisesti alikehittyntä. Siksi artikkelin johtopäätösluvussa kysytään, ja osin vastataan, mitä rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimus voi oppia muilla aloilla tehdystä resilienssitutkimuksesta.

Yhteiskunnallinen resilienssi

Yhteiskunnallisen resilienssin alueella ei ole yksimielisyyttä, eikä varmaan voikaan olla, siitä, mitä äkillisiä uhkia tai hiipiviä muutoksia vastaan tulisi olla resilientti. Lisäksi yhteiskun-nallista resilienssiä ja yhteisön resilienssiä käytetään joskus vaihtoehtoisina käsitteinä, kun taas toisinaan ne ymmärretään analyysin eri tasoiksi. Usein puheena olevat asiat liitetään myös sellaisiin käsitteisiin kuten alueellinen tai kaupunkien resilienssi, mikä johtaa päälle-käisyyteen esimerkiksi organisaation resilienssin ja taloudellisen resilienssin kanssa. Monille hallinto- tai organisaatiotutkijoille kyse on yleisestä politiikasta ja paikallishallinnon kyvystä parantaa yhteiskunnan valmiutta ei-toivottuihin tapahtumiin. Sosiologit näkevät yhteisön sosioekonomiset ominaisuudet, kuten koulutus- ja työllisyyden tai väestön ikärakenteen, kausaalina rakenteellina tekijöinä, jotka tekevät yhteisöistä enemmän tai vähemmän re-

silienttejä. Alue- ja kaupunkisuunnittelijoille kyse on kestävästä yhteisösuunnittelusta, joka korostaa ennaltaehkäisevää rakentamista katastrofien seurauksia vastaan.

Kohti resilienssin laadullista arviointia

Varhaisessa yhteiskuntaresilienssin tutkimuksessa (esim. Klein ym. 2003; Norris ym. 2008, Cutter ym. 2008; McAslan 2010) tarkasteltiin resilienssikäsitteen hyödyllisyyttä kosketellen varsin yleisiä yhteiskunnan haavoittuvuutta vähentäviä toimia. Hiljalleen huomattava käsitteellinen ja menetelmällinen kehitys oli kuitenkin havaittavissa tutkimuksessa, jossa tunnistettiin erilaisia resilienssiin vaikuttavia osatekijöitä sekä rakennettiin niiden perustalle indikaattoriperusteisia malleja.

Helen Rossin ja Fikret Berkesin (2014) kirjallisuuskatsaus osoittaa, että tultaessa 2010-luvun alkuun resilienssin tutkimus oli jo edennyt pelkästä käsitteanalyysistä ja mallinrakennuksesta kohti empiiristä soveltamista. Tutkimussuunnitelmat ulottuivat yksittäisistä tapaustutkimuksista laajoihin kyselytutkimuksiin, joihin toisinaan lisättiin myös aikasarjaelementtejä. Pyrkimyksenä oli siten arvioida yhteisön resilienssin muutosta esimerkiksi vuosikymmenen aikana. Tyypillisiä yhden tai pienilukuisen tapaustutkimuksen lähestymistapoja olivat teemahaastattelut, fokusryhmät, pyöreän pöydän keskustelut ja kyselyt, toisinaan myös yhteistyössä paikallishallinnon kanssa.

Tässä vaiheessa useimmat tutkijat, esimerkkinä Kirsten Macleanin, Michael Cuthillin ja Helen Rossin (2014) artikkeli, pyrkivät resilienssin mittaamiseen puhtaasti laadullisin menetelmin. Mainitut tutkijat kutsuivat malliaan ”sosiaalisen resilienssin kuudeksi attributiksi”, joiksi he määrittivät 1) tiedot, taidot ja oppimisen; 2) yhteisöverkostot; 3) ihmisten ja paikan väliset yhteydet; 4) yhteisön infrastruktuuriin; 5) monipuolisen ja innovatiivisen talouden; sekä 6) resilienssiin sitoutuneen hallinnon. Menetelmään kuului haastatteluihin perustuvia tapaustutkimuksia. Johtopäätös, eräänlainen testitulos, oli se, että keskittyminen näihin kuuteen yhteiskuntaresilienssin ominaisuuteen vahvistaa yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskuntien kykyä sopeutua, muuttua ja mahdollisesti vahvistua kohdatessaan erilaisia haasteita.

Resilienssin indikaattorit

Tutkimus eteni nopeasti resilienssin perusindikaattoreiden määrittelyssä. Daniel Aldrich ja Michelle Meyer (2015) tarkastelivat sosiaalisen pääoman roolia korostaen sen merkitystä yhteiskunnallisessa resilienssissä. He painottivat sosiaalisen yhteenkuuluvuuden ja luottamuksen vahvistamista. Tim Davies ja Alistair Davies (2018) taas käsittelivät resilienssiä parantavia menetelmiä jakaen indikaattorit ’uhkamaisemaan’, ’omaisuusvahinkojen maisemaan’ ja ’yhteisömaisemaan’, jotka kaikki vaativat viranomaisten ja yhteisön yhteistyötä. Näiden tekijöiden ja niiden alaindikaattoreiden yhteispohjalta kirjoittajat tunnistivat ’vaikutusmaiseman’, joka kuvastaa resilienssiä yhteisön sopeutumisenä uhkiin.

Laadullisten menetelmien joukossa oli lisäksi antropologis-narratiivisia tutkimuksia, tyypillisesti pieniä tapaustutkimuksia, joissa käytettiin strukturoimattomia haastatteluja ja havaintoja. Tapana oli koodata tulokset kategorioihin, perusideana edelleen jakaa resilienssi indikaattoreihin. Jenny Moreno ja Duncan Shaw (2019) tarjoavat kuvaavan esimerkin tällaisesta lähestymistavasta luonnontuhon iskiessä yhteisöön. Niinpä yhteiskunnallisen vaikutus-

tuksen' ja sen alaindikaattorin 'paniikki, pelko ja turvattomuus' alla voimme vaikkapa löytää sitaatin yhteisön jäseneltä: "Olimme kauhistuneita, oli niin pimeää yöllä, ettemme nähneet olivatko ryöstäjät tulossa vai ei, olimme niin epätoivoisia, luulimme kuolevamme" (ma., 452).

Määrällisten menetelmien esiintulo

Viime aikoina empiiriset resilienssitutkimukset ovat kehittyneet kohti laajempia määrällisiä tutkimusmenetelmiä. Varhainen esimerkki on Kathleen Sheriebin, Fran Norrisin ja Sandro Galean artikkeli (2010), joka sovelsi Fran Norrisin ja muiden (2008) mallia käyttämällä julkisesti saatavilla olevia väestötilastoja. Laaja tapaustutkimus sisältää 82 Yhdysvaltain lääniä (engl. *county*). Pidemmälle menevä tutkimus on Carmit Rapaport ja kumppanit (2018), joka tarjoaa viittä (amerikkalaisen) yhteiskunta- tai yhteisöresilienssin tekijää: johtajuutta, valmiutta, kollektiivista tehokkuutta, luottamusta ja kotipaikkakiintymystä. Nämä pääluokat on jaettu kymmeneen mitattavissa oleviin alaindikaattoreihin. Tätä luokittelua sovellettiin kaupunkiin (n=1345), esikaupunkeihin (n=1239) ja maaseutuyhteisöihin (n=582). Tutkimus perustui kyselylomakkeisiin, tilastolliseen analyysiin ja asiantuntijakeskusteluihin. Tärkein havainto oli, että maaseutuyhteisöt osoittivat korkeimmat resilienssiarvot, kun taas kaupunkiyhteisöt alhaisimmat.

Ali Zamani Noori ja kumppanit (2018) kehittivät ohjelmistopohjaisen tavan lähestyä yhteisön resilienssiä. Menetelmällisesti artikkeli perustuu skenaariotestaukseen, jossa indikaattorit tunnistetaan hierarkkisesti ja käytetään määrällisiä tietokantoja. Sen käyttöjärjestelmä (engl. *dashboard*) sisältää seitsemän pääryhmää: 1) väestö ja demografiset tiedot; 2) ympäristö ja ekosysteemi; 3) järjestäytyneet valtion palvelut; 4) fyysinen infrastruktuuri; 5) elämäntapa ja yhteisön osaaminen; 6) taloudellinen kehitys; sekä 7) sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma. Jokaisella näistä on kymmeniä alaindikaattoreita, joissa on useita komponentteja. Kun tiedot lasketaan kumulatiivisesti yhteen, tuloksena on eräänlainen yhteisön resilienssikäyrä.

Hieman samankaltainen järjestelmä on esitetty Hannah Rosenqvistin ja muiden (2018) julkaisussa, jossa käsitellään yhteisön resilienssiä sen kohdatessa kriittisen infrastruktuurin häiriötiloja. Malli perustuu kuuteen 'pääomaan', jotka ovat fyysinen, sosiaalinen, inhimillinen, luonnonolojen, taloudellinen ja institutionaalinen pääoma lukuisine alaindikaattoreineen neljällä yhä tarkemmaksi menevällä indikaattoritasolla. Mittaus suoritetaan vielä erikseen kolmen erilaisen resilienssitekijän suhteen: nämä ovat selviytyvä (engl. *coping*), mukautuva (*adaptive*) ja muuntautumiskykyinen (*transformative*). Kun indikaattorien arvot on selvitetty ja laskettu yhteen kaikki tasot huomioivalla algoritmilla, tulos kuvaa kokonaisresilienssiä. Se antaa mahdollisuuden parantaa resilienssiä yksittäisillä pääoma-alueilla, milloin saadut arvot osoittivat alhaista resilienssiä.

Kun resilienssitutkimus oli siirtynyt pelkästä käsitteellisestä mallittamisesta määrällisten mittausten kehittämiseen, se mahdollisti suurilukuiset vertailevat empiiriset tapaustutkimukset. Sabrina Scherzer, Päivi Lujala ja Jan Ketil Rød (2019) vertailevat kaikkien Norjan kuntien resilienssiä. Menetelmä perustuu *Baseline Resilience Indicators for Communities (BRIC)* -malliin, josta johdettiin 47 indikaattoria. Ne jaettiin kuuteen asia-alueeseen kuvaamaan resilienssikapasiteettia: 1) sosiaalinen, 2) taloudellinen, 3) yhteisöllinen, 4) institutionaalinen, 5) infrastruktuurillinen ja asumiseen liittyvä sekä 6) ympäristöllinen. Määrälliset mittaustulokset on esitetty viisitasoisella skaalalla matalasta korkeaan resilienssiin mainituilla

asia-alueilla, joista voi laskea kunnan kokonaisresilienssin. Tulokset osoittivat resilienssitason vaihtelevan merkittävästi eri kuntien välillä. Pohjoisilla kunnilla oli usein matalampi resilienssi ja eteläisillä korkeampi. Tämä jako ei kuitenkaan ole yleissääntö. Erityisen kiinnostavia ovat tapaukset, joissa naapurikunnilla on huomattavasti erilaiset resilienssitasot. Tämä voi johtua paikkaolosuhteista kuten elinkeinorakenteesta tai väestön ikärakenteesta: vanhempi väestö tyypillisesti nähdään vähemmän resilienttinä.

Organisaation resilienssi

Organisaatioilta vaaditaan yhä enenevässä määrin resilienssiä. Mutta vaikka ymmärryksemme organisaation resilienssistä on jalostunut vuosien varrella, käsitteelle ei ole yleisesti hyväksyttyä määritelmää eikä viitekehystä. Pienin yhteinen tekijä on kenties se, että resilienssiorganisaatio pystyy yhtäältä sopeutumaan haastaviin olosuhteisiin ja toisaalta tunnistamaan mahdolliset riskit ja ryhtymään ennakoiviin toimiin.

Proaktiivista vai reaktiivista, strategista vai taktista?

Kun on kyse liiketaloudellisista organisaatioista, resilienssin aiheita on perinteisesti käsitelty liiketoiminnan jatkuvuuden nimellä. Sillä tarkoitetaan yrityksen keskeisten toimintojen kykyä jatkaa keskeytyksettä epäsuotuisista olosuhteista tai tapahtumista huolimatta (esim. Gibb & Buchanan 2006). Tämä tulee lähelle tavanomaista ja hyvin standardisoitua riskienhallintaa (ISO 2018; ISO/IEC 2019). Riskien tunnistamisen ja analysoinnin jälkeen valitaan riskinhallintastrategiat. Tätä prosessia on seurattava, valvottava ja toteutettava, mutta myös testattava eri skenaariot huomioiden.

Resilienssi on liiketoiminnan jatkuvuutta laajempi käsite. Suuri haaste on resilienssin saavuttaminen käytännössä. Resilienssi rakentuu monitahoisille kyvyille, joita organisaatio voi kehittää ja jotka kehittyvät myöhemmin rutiineiksi. Aaron Wildavsky (1988, 77; vrt. Horne & Orr 1998, 31; Linnenluecke 2017, 18) määritteli jo suhteellisen varhain organisaation resilienssin kyvyksi selviytyä odottamattomista vaaroista sen jälkeen, kun ne olivat ilmenneet, ja kykyä palautua ennalleen jo opitun avulla. Se on potentiaali, joka on enemmän kuin pelkkä selviytyminen; se sisältää mahdollisten riskien tunnistamisen ja ennakoivien toimien toteuttamisen sen varmistamiseksi, että organisaatio menestyy vastoinkäymisissä (Somers 2013, 13). Resilienssi on siten organisaation lisäkykyä ennakoida ja mukautua ympäristöön (Ortiz-de-Mandojana & Bansal 2015, 6; Duchek 2019, 6).

Yllä kuvatussa ajattelussa resilienssi nähdään kykynä sopeutua ulkoisen shokin aikaansaamiin muutoksiin. Mutta pelkän sopeutumisen sijaan toiset korostavat resilienssiä sellaisena ominaisuutena, että organisaatio nousee näistä olosuhteista vahvempana ja kekseliäämpänä (Vogus & Sutcliffe 2007, 3418). Lähempänä insinööritieteitä taas on organisaation resilienssin ymmärtäminen palautumisena niin sanottuun normaalitilaan eli kriisiä edeltävään suorituskykyyn (Boin & van Eeten 2013, 431).

Tätä käsitteiden sekasotkua selvennetään organisaatiotutkimuksessa usein termeillä reaktiivinen ja ennakoiva resilienssi. Reaktiivinen lähestymistapa valmistautuu tulevaisuuteen vahvistamalla *status quota* ja tekemällä nykyisestä järjestelmästä muutokselle vastustuskykyi-

sen, kun taas ennakoivaa resilienssiä kehittävä organisaatio hyväksyy muutoksen väistämättömyyden ja yrittää luoda järjestelmän, joka pystyy tarvittaessa sopeutumaan uusiin olosuhteisiin (Klein ym. 2003, 39). Joskus jälkimmäistä voidaan pitää strategisempana resilienssinä verrattuna sen reaktiiviseen taktiseen vastineeseen. Strateginen resilienssi viittaa kykyyn keksiä uusia liiketoimintamalleja olosuhteiden muuttuessa. Tällainen resilienssistrategia tulee omak-sua jo ennen kuin pakollinen muutos tulee epätoivoisena hetkenä ilmeiseksi, jotta estetään syntyvien ongelmien kärjistyminen täysimittaiseksi kriisiksi tai romahdukseksi (Hamel & Välikangas 2003; Boin & van Eeten 2013, 431).

Ennakointi ja improvisaatio

Edellä mainitut määritelmäerot johtavat viime kädessä useisiin elementteihin perustuvien resilienssimallien rakentamiseen. Erilaiset lähestymistavat eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois. Claus Rerup (2001) vaatii resilienssin suhteen sekä sääntöjen noudattamista että sääntöjen rikkomista. Ennakointistrategiaa noudattaen organisaatio yrittää aktiivisesti ennustaa tapoja, joilla se voi mahdollistaa onnistumisen. Jos ei-toivottu tapahtuma kuitenkin tapahtuu, tarvitaan improvisaatiota. Siten resilienssiä tuotetaan sekä hyödyntämällä vanhoja keinoja että etsimällä uusia. Yllä olevan mukaisesti resilienssi on dialektinen ilmiö (Smith ym. 2017). Resilienssi edellyttää tällaisen tulkintatavan mukaisesti ristiriitaisia prosesseja, esimerkiksi valmiusennakointia ja improvisaatiota.

Stephanie Duchekin (2019) malli on hyödyllinen, koska siinä yhdistyvät kolme usein mainittua organisaation resilienssin osatekijää: ennakointi, selviytyminen ja sopeutuminen. Kyseessä on resilienssin kronologisista vaiheista. Niinpä ennakkoinnin alla löytyy riskien tunnistus ja valmius. Selviytymiseen sisältyy ratkaisuiden kehittäminen kulloiseenkin tilanteeseen. Sopeutumiseen kuuluu muutos. Jokaisen osatekijän puitteissa tulee huomioida resurssit, joita tehtävien suorittamiseen tarvitaan.

Mittaamisen ongelma

Resilienssi on suhteellista, sillä se syntyy ja muuttuu erityisten olosuhteiden ja haasteiden mukana. Vaikka se on dynaamista (Lengnick-Hall & Beck 2005), se on silti samanaikaisesti aiemmasta polusta riippuva organisaation ominaisuus, joka kasvaa ja kehittyy ajan myötä (Boin ym. 2010; Sutcliffe & Vogus 2003; Gittel ym. 2006; Giustiniano ym. 2018, 130). Usein se on eräänlaista piilevää kapasiteettia ja kyvykkyyttä ennen kuin todellinen tarve sille syntyy (Somers 2009). Silti resilienssin rakentaminen on eräänlainen ”loputon tarina” (Giustiniano ym. 2018, 124).

Yllä olevista syistä organisaation resilienssiä ei aina voida mitata suoraan, sillä sen hyödyt vaativat toteutuneita kriisejä tullakseen ilmi. Perusmenetelmä on kuitenkin sama kuin yhteiskuntaresilienssissä, nimittäin jakaa resilienssi indikaattoreihin ja alaindikaattoreihin. Kumuloitunutta kokonaisresilienssiä voidaan arvioida jollakin valitulla asteikolla (esim. Hillmann & Guenther 2021; Kantur & Say 2015; Chen ym. 2021). Arvio saattaa perustua määrällisiin, laadullisiin tai semikvantitatiivisiin mittareihin.

Toisin kuin laajemman yhteiskunnallisen tai yhteisön resilienssin arviointi, organisaation resilienssi tarjoaa selkeän edun. Koska se rajoittuu yhteen organisaatioon, kuten liikelaitok-

seen tai yliopistoon, sen arvioiminen on suhteellisen helppoa käyttäen laadullisia menetelmiä, kuten kohderyhmiä, haastatteluita ja kyselyitä. Näiden avulla voidaan saavuttaa ainakin organisaation oma näkemys sen resilienssistä (esim. Al-Ayed 2019; Falegnami ym. 2018).

Teknologinen resilienssi

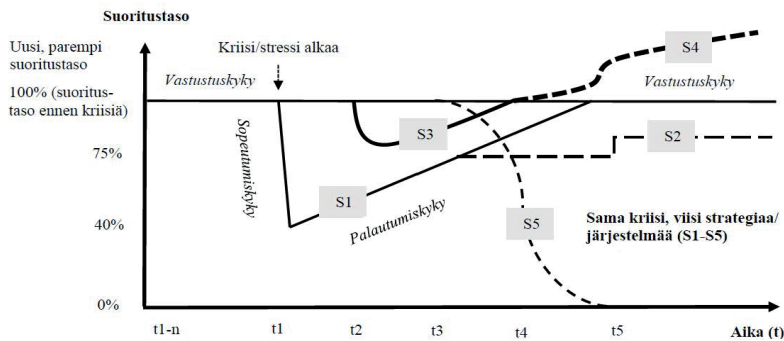
Teknologisen resilienssin pääpaino on suurissa teknisissä järjestelmissä, jotka vuorovaikuttavat ihmisen kanssa niin sanotuissa sosioteknisissä järjestelmissä, erityisesti kriittisissä infrastruktuureissa. Näihin kuuluvat esimerkiksi sähköjakeluverkot, liikenneyhteydet ja vesihuolto, jotka ovat keskeisiä yhteiskunnan toiminnalle ja turvallisuudelle. Teknologisen resilienssin tutkimuksen tavoitteena on löytää keinoja mitata ja parantaa näiden järjestelmien suojaavia, mukautuvia ja palauttavia kykyjä. Käytännössä teknologinen ja organisatorinen resilienssi ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa, koska teknologia toimii organisaatioissa.

Suojelusta resilienssiin

Resilienssikäsite kriittisen infrastruktuurin tutkimuksessa on jatkuvan keskustelun aiheena, ja siihen liittyy useita tulkintoja. Tämän seurauksena käsitteellinen maisema pysyy osittain hämäränä, mikä saattaa luoda tarpeettomia siloja ja sirpaleisuutta ja siten vaikuttaa kielteisesti empiirisen tutkimuksen kumulatiiviseen edistykseen. David Woods (2015) erottaa neljä pääkäsitystä: 1) resilienssi toipumisena shokeista ja paluuna vakauden tilaan; 2) resilienssi vahvuuden tai vastustuskyvyn synonyyminä; 3) resilienssi kykyinä sopeutua odottamattomiin tapahtumiin; ja 4) resilienssi monitasoisena verkkoarkkitehtuurina, joka mahdollistaa mukautumisen tuleviin yllätyksiin. Seyedmohsen Hosseini, Kash Barker ja Jose Ramirez-Marquez (2016) taas tunnistavat neljä nousevaa tutkimussuuntausta: 1) suunnittelu resilienssin näkökulmasta; 2) resilienssiin liittyvät keskinäisriippuvuus-suhteet ja järjestelmät; 3) standardit resilienssijärjestelmille; ja 4) yhteisön resilienssi laajemmassa kriittisten infrastruktuurien ympäristössä. Riccardo Patriarca ja muut (2018) puolestaan erottavat pääasialliset tutkimusteemat määritelmien, mallinnuksen, improvisaation, kompleksisuuden ja epävarmuuden kontekstissa sekä resilienssi-insinööritaitojen ja -indikaattoreiden edelleen kehittämisen osalta.

Resilienssiajattelu saavutti kriittisen infrastruktuurin tutkimuksen suhteellisen myöhään. Tullessa 2010-luvun puoliväliin se oli kuitenkin jo korvannut aiemman keskittymisen pelkkään kriittisten järjestelmien suojeluun, ei vain tieteellisissä tutkimuksissa, vaan myös viranomaisasiakirjoissa etenkin Euroopan unionissa (Pursiainen & Kytömaa, 2023; vrt. Pursiainen 2009; 2018; Theocharidou ym. 2018; Pursiainen & Gattinesi 2014). Resilienssiä tarvittiin, koska ymmärrettiin, ettei täydellistä suojelua voida koskaan taata. Lisäksi halutun suojan tason saavuttaminen ei yleensä ole kustannustehokasta suhteessa todellisiin uhkiin. Resilienssin korostaminen säätelyn tasolla ei kuitenkaan takaa vielä käsitteen siirtymistä käytäntöön siinä mielessä, että ryhdyttäisiin aidosti perinteisestä ehkäisyyn ja suojeluun perustuvasta riskienhallinnasta kokonaisvaltaisempaan resilienssin hallintaan (Pursiainen & Kytömaa 2023, 89; vrt. Rød ym. 2020).

Toisaalta suojelu sisältyy resilienssin työkalupakkiin, sillä teknologisella, kuten muullakin resilienssillä, on tietty ajallinen ulottuvuus (Kozine & Andersen 2015; Petit ym. 2014; Pur-

Kuvio 1. Resilienssikolmio muunnelmineen (Pursiainen 2020; 2022).

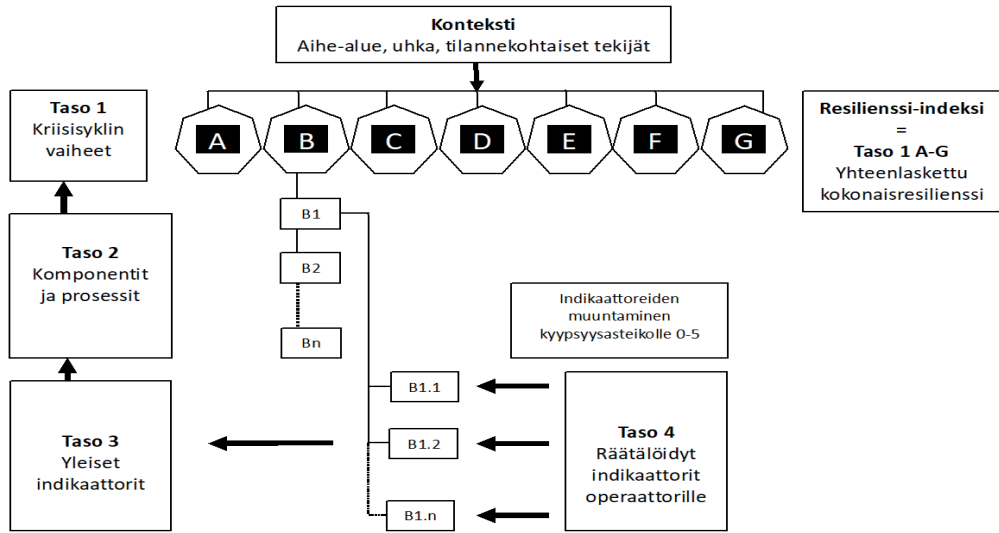
siainen ym. 2017). Se kattaa vaiheet ennen ei-toivottua tapahtumaa, sen aikana ja sen jälkeen. Tätä havainnollistaa Kuvio 1, joka on sovellus niin sanotusta resilienssikolmiosta. Perusajatus on laajalti jaettu alan kirjallisuudessa, toki monissa muodoissa (Bruneau ym. 2003; Chang & Shinozuka 2004; McDanielis ym. 2007; Wang & Blackmore 2009; Dessavre ym. 2016; Hosseini ym. 2016; Panteli ym. 2017).

Kuviossa on viisi kriittistä järjestelmää S1–S5, jotka kohtaavat saman ei-toivotun tapahtuman. Pystyakseli edustaa suoriutumistasoa ja vaak-akseli aikaa. Käyrät edustavat mainittujen viiden järjestelmän erilaisia resilienssi-strategioita. Järjestelmä S1 ei ole vain vähemmän kestävä kuin muut, vaan se myös romahtaa suorituskyyvyssään melko alas ja palautuu hitaasti. Sen muunnelma S2 ei koskaan palaudu alkuperäiselle suoritustasolleen. Järjestelmä S3 on suhteellisen kestävä ja palautuu nopeasti. Sen parempi versio S4 palautuu suorituskyyvyssään jopa aiempaa paremmalle tasolle, esimerkiksi jonkin teknologisen innovaation seurauksena. Tällöin kyseessä on niin sanottu rakenna-se-paremmaksi oppiminen kriisin seurauksena. Järjestelmä S5 on puolestaan sijoittanut kovin paljon vastustuskykyyn ja kestää stressiä kauan, mutta ei kykene sopeutumiseen eikä palautumiseen. Kun stressitaso kasvaa, se ennen pitkää romahtaa täysin.

Perusajatuksena on, että kolmion pienentäminen strategisilla ja teknisillä ratkaisuilla sen kaikissa ulottuvuuksissa lisää resilienssiä. Oikean tasapainon löytäminen vastustuskyvyn, sopeutumiskyvyn ja palautumiskyvyn välillä on teknologisen resilienssin normatiivinen ohje. Käytännössä se on luonnollisesti suuri haaste, koska kyse on pitkälti materiaalisista investoinneista. Esimerkiksi onko edullisempaa kaivaa sähkökaapelit maahan kuin korjata ilma-kaapeleita myrskyn jälkeen.

Miten teknologista resilienssiä voi mitata?

Teknologisen resilienssin mittaamiseen on olemassa useita tekniikoita ja menetelmiä (ks. Rød ym. 2020; Hosseini ym. 2016). Tarkastelun kohteeksi voi ottaa esimerkiksi teknologisen organisaation resilienssin mittaamisen menetelmän, jota kutsutaan kriittisen infrastruktuurin resilienssi-indeksiksi (CIRI; perustuu Rød ym. 2020; Pursiainen ym. 2017). Tämä semikvantitatiivinen tekniikka on saanut inspiraationsa niin sanotusta kriisinhallintasyklistä (Pursiainen 2017).

*Algoritmi Tason 1 (kokonaisresilienssin) laskemiseksi

$$CIRI = \frac{1}{7} \sum_{i=1}^7 \dots$$

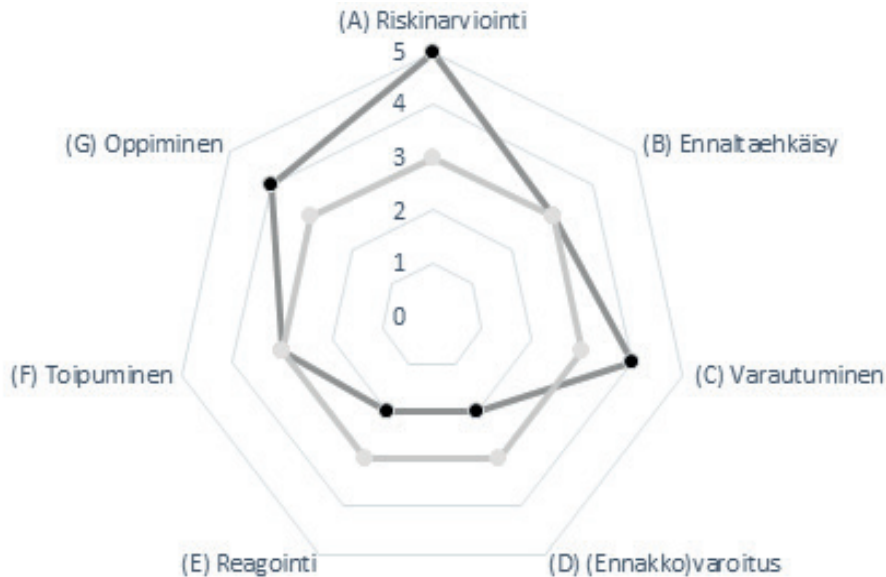
Kuvio 2. Kriittisen infrastruktuurin resilienssi-indeksin rakenne (sovellus Rød ym. 2020 ja Pursiainen ym. 2017 mukaan). Kirjaimet A–G kuvaavat kriisisyklin vaiheita.

CIRI jakaa resilienssin seitsemään eri vaiheeseen: (A) riskinarviointi, (B) ennaltaehkäisy, (C) varautuminen, (D) (ennakko)varoitus, (E) reagointi, (F) toipuminen ja (G) oppiminen. Nämä vaiheet kuvaavat karkeasti kriisisykliä, vaikka ovatkin osittain päällekkäisiä. Menetelmä rakentuu lisäksi neljään indikaattoritason. Taso (1) kuvastaa kutakin vaihetta ja vaiheet A–G yhteenlaskettua kokonaisresilienssiä, taso (2) puolestaan resilienssin yleisiä prosesseja ja komponentteja. Taso (3) jakaa edellisen tason yleisiin indikaattoreihin. Taso (4) koostuu toimiala- tai teknologiariippuvaisista alaindikaattoreista. Alaindikaattori voi olla määrällinen (esim. varavoiman määrä tunneissa tai päivissä) tai laadullinen (esim. kriisikoulutuksen määrä). Mittaaminen aloitetaan tasolta (4) ja etenee sitten kumulatiivisesti tasolle (1). Kuvio 2 havainnollistaa CIRI:n rakennetta.

Toimialakohtaisten indikaattoreiden asianmukaisten kuvausten ja määritelmien tarpeeseen vastataksaan on kehitettävä indikaattorikortit alimman tason (4) teknisille tai muille elementeille. Jokainen yksittäinen kortti sisältää yksityiskohtaisen kuvauksen arvioitavasta indikaattorista ja sen mittauskriteereistä. Jotta mahdollistetaan tason (4) määrällisten ja laadullisten alaindikaattoreiden yhteismitallisuus, ne muunnetaan semikvantitatiiviseksi asteikoksi, joka vaihtelee välillä 0–5 eräänlaisella standardisoidulla kypsyyssasteikolla (esim. COBIT 2007). Tällöin 0 tarkoittaa, että kyseistä ominaisuutta ei ole lainkaan ja 5 että se on optimaalinen. Tason (4) alaindikaattorit lasketaan algoritmin mukaisesti kumulatiivisesti hierarkiaa ylöspäin, jolloin lopulta päästään tasolle (1) eli kokonaisresilienssiin. Alaindikaattoreita voidaan painottaa toimialan mukaan oikean kuvan saamiseksi.

Mittaamisesta resilienssin kohottamiseen

Kuten useilla vastaavilla resilienssimittausmenetelmillä, yllä esitetyn menetelmän tuotos on sosioteknisen järjestelmän yleinen resilienssi-indeksi, joka edustaa kumuloitunutta kokonaisresilienssiä. Resilienssin kohottamisessa vielä tärkeämpää on, että menetelmän avulla voidaan määritellä yksittäisten resilienssitekijöiden kypsyyssaste. Kuvio 3 esittää tasojen (1) ja (2) tulokset – vaikkapa kuvitellun kaupungin vesilaitoksen – niin sanotulla radar-kuviolla.

Kuvio 3. CIRI-tulosten havainnollistaminen (sovellus Rød ym. 2020 mukaan). Vaaleanharmaa kuvaa minimitasoa, tumma mittaus tuloksia.

Kuvion avulla on mahdollista havainnollistaa, millä alueella on parannettava järjestelmän resilienssiä yli minimitasoa (tässä tapauksessa 3). Tämän jälkeen indeksi antaa mahdollisuuden pureutua syvemmälle alaindikaattoreihin ja kehittää niitä toimintoja tai teknologioita, joissa on parantamisen varaa.

Ekologinen resilienssi

Ekologinen resilienssi pyrkii usein tarkastelemaan pidemmän aikavälin haasteita, pikemminkin kuin yhtäkkiä ulkoisia shokkeja. Jos varhaisen ekologisen resilienssitutkimuksen huomio oli kirjaimellisesti luonnossa, uudempi tutkimus on kasvavassa määrin kiinnostunut sosioekologisesta resilienssistä, jossa ihmisen toiminnalla on merkittävä rooli – sekä pahassa että hyvässä. Yleensä ottaen on todettu, että ekologinen tai kestäväan kehitykseen liittyvä resilienssitutkimus ei ole yhtenäinen oppiala, vaan se koostuu monista suuntauksista ja jopa koulukunnista (Brand & Jax 2007).

Sopeutuminen vai palautuminen?

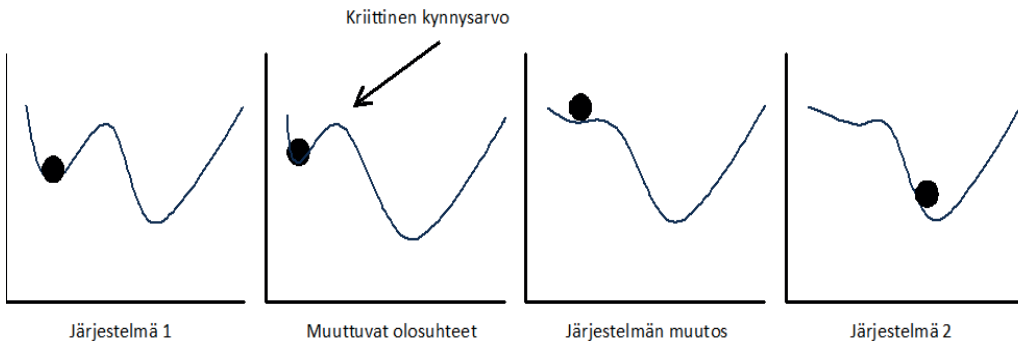
Yllä mainittu teoreettinen ekologi Crawford S. Holling (1973), resilienssikonseptin nykyisen käytön pioneeri, esitteli ekologisen resilienssin käsitteen esimerkin avulla. Uusi saalistaja oli asettunut viidaksoon. Saalispopulaation on sopeuduttava siihen, mutta saalistajapopulaation on myös sopeuduttava saalispopulaatioon. Holling määritteli resilienssin häiriön asteena, jonka ekosysteemi voi kestää muuttamatta itseorganisoituneita prosessejaan ja rakenteitaan. Resilienssi ei siis ole ennen kriisiä edeltävään aikaan palautumista, vaan mitta järjestelmän kyvystä sopeutua muutoksiin säilyttäen silti perusominaisuutensa ja olennaiset toimintonsa.

Toinen varhainen ekologisen resilienssin teoretikko oli Stuart Pimm (1984), jolle vakaus ja resilienssi olivat lähempänä toisiaan. Resilienssi oli ikään kuin kyky ylläpitää ekosysteemin vakautta tai ainakin kykyä ja nopeutta palata alkuperäiseen tasapainoon häiriön jälkeen. Tämä on lähellä insinööri-teknologisessa resilienssikeskustelussa omaksuttua ymmärrystä.

Hollingin kanta on kestänyt ajan hammasta paremmin. Valtavirta ekologisen resilienssin tutkijoista nojaa ajatukseen ekologisesta resilienssistä kykynä sopeutua ulkoisiin häiriöihin, kun taas insinööriresilienssi korostaa järjestelmän kykyä palata ennalleen (esim. Pickett ym. 2014).

Järjestelmämuutoksen ehkäisy

Myöhemmin Carl Folke ja kumppanit (2004), yhtenä kirjoittajana Holling itse, kehitti mallin, josta on tullut suosittu ekologisessa keskustelussa. Jos alkuperäinen kysymyksenasettelu perustui ekosysteemin sopeutumiseen uusiin olosuhteisiin, niin kasvavan saastumisen ja ilmastomuutoksen myötä tärkeämmäksi kysymykseksi nousi, että ekosysteemien itsekorjautuvuutta ei voitu enää pitää itsestäänselvytenä. Ekosysteemit olivat yhä enemmän alttiita järjestelmämuutoksille. Resilienssi olisi siis järjestelmämuutoksen ehkäisykykyä. Malli sopii hyvin myös politiikkatieteisiin.

Kuvio 4. 'Pallo altaassa'-malli (sovellus Folke ym. 2004 mukaan).

Kuvio 4 havainnollistaa tätä ajatusta. 'Pallo' on periaatteessa vakauden tilassa ollessaan järjestelmän pohjalla. Jos ekosysteemin sisäiset tai ulkoiset olosuhteet muuttuvat niin paljon, että se saavuttaa kriittisen kynnyсарvon, pallo ikään kuin putoaa uuteen ekosysteemiin, uuteen vakauteen. Järjestelmän muutos tässä yhteydessä ymmärretään tyypillisesti kielteiseksi kehitykseksi. Muuttuvat olosuhteet (saasteet, ilmastonmuutos, lajikato tai biologisen moni-

muotoisuuden väheneminen jne.) nähdään useimmiten ainakin osittain johtuvan ihmisen toiminnasta.

Sosioekologisten järjestelmien hallinta

Jo yllä kuvattu Folken ja kumppaneiden (2004) malli ilmaisi, että ei-haluttu kehitys voitaisiin mahdollisesti välttää, mikäli ihminen strategisella ympäristönhallinnalla puuttuisi ajoissa tehokkaasti kehitykseen. Tämän sävyisesti Brian Walker ja muut (2004), jälleen Hollingin ollessa yksi kirjoittajista, voidaan lukea sosioekologisen järjestelmän (engl. *socio-ecological system*, SES) käsitteen kehittäjiin. Sosioekologinen järjestelmä korostaa määritelmällisesti ihmisen roolia ekosysteemien kehityksessä. Tuollainen järjestelmä pitää sisällään ihmisen kyvyn vaikuttaa ekosysteemin resilienssiin eli olennaisesti hallita sitä. Joskus kuitenkin on pakko hyväksyä strategiaksi muunnettavuus, eli kyky luoda täysin uusi järjestelmä, mikäli ekologiset, taloudelliset tai sosiaaliset rakenteet tekevät olemassa olevasta järjestelmästä kestäättömän. Muunnettavuus tarkoittaa järjestelmän luonteen perustavaa muuttamista.

Sosioekologisten järjestelmien ympäristönhallinnassa strategiat riippuvat hallittavan prosessin epävarmuuden asteesta sekä ihmisen kyvystä manipuloida järjestelmää. Perinteiset lähestymistavat toimivat hyvin, kun epävarmuus on vähäistä ja järjestelmän manipuloiminen on kohtalaisen yksinkertaista. Joustavampaa politiikkaa sekä skenaariosuunnittelua tarvitaan, kun joko epävarmuus tai halutun manipuloinnin vaikeus on suuri.

Kevin Pope, Craig Allen ja David Angeler (2014) esittävät ympäristönhallinnan johtamiskykyä korostaen, että siihen kuuluu tavoitteiden, tarvittavien toimien sekä näiden esteiden ja hyötyjen tunnistaminen. Jos esimerkiksi tavoite on ylläpitää vakaat kalastusjärjestelmät, on tunnistettava niiden kriittiset kynnykset ja johtavat indikaattorit. Sen jälkeen on ymmärrettävä järjestelmien taustatekijät. Esteenä voi olla riittämätön tieto järjestelmän dynamiikasta tai puuttuvat varat seurantaan.

Jeanne Chambers, Craig Allen ja Samuel Cushman (2019) ovat lisänneet monimutkaisuutta yllä olevaan keskusteluun. Resilienssissä on kaksi ulottuvuutta, yleinen ja alueellinen. Oletetaan, että ekosysteemin häiriöihin kuuluvat kuivuus, tulipalot tai vieraskasvien tunkeutuminen. Yleisiä resilienssitekijöitä ovat laajemmat ympäristötekijät (ilmasto, topografia ja maaperä) ja ekosysteemin ominaisuudet (abioottinen ja bioottinen), kun taas alueellinen resilienssi sisältää ympäristön erityisen koostumuksen. Tehokas poliittinen hallinta edellyttää, että meillä on riittävästi tietoa näistä osatekijöistä manipuloidaksemme niitä kohti kestäväää järjestelmää.

Makrotaloudellinen resilienssi

Taloudellista resilienssiä analysoitaessa tehdään yleensä ero makrotalouteen (maat ja niiden alueet), mesotalouteen (sektorit ja markkinat) ja mikrotalouteen (yritykset ja kotitaloudet) (esim. Rose 2004; 2007). Kullakin tasolla resilienssi tarkoittaa hieman eri asioita. Haasteeksi nousee, kuinka luoda loogisia yhteyksiä tasojen välille pitäen ne samalla analyttisesti erillään. Lisäksi mesotaloudellinen taso on osittain päällekkäinen yhteiskunnallisen resilienssin kanssa, kun taas mikrotalous on lähellä organisatorista resilienssiä. Alla keskitytään erityisesti makrotaloudelliseen resilienssiin.

Haavoittuvuus ja resilienssi

Lino Briguglion ja kumppaneiden (2005) esitys on eräs varhaisimpia taloudellisen resilienssin käsitettä hyödyntävistä tutkimuksista. Se tarkastelee avoimien kansantalouksien resilienssiä 'ulkoa tuotua' taantumaa vastaan. Keskeinen käsite on haavoittuvuus, samoin kuin perinteisessä riskienhallinnassa. Resilienssi on ikään kuin haavoittuvuuden vastavoima. Mallin perusajatuksena on, että riski = haavoittuvuus ulkoisille uhille *miinus* resilienssi joka on sama kuin selviytymiskyky. Tutkimuksen aineisto on laaja, 87 valtiota. Sen pääindikaattorit ovat makrotaloudellinen vakaus, mikrotaloudellinen tehokkuus, yhteiskuntakehitys sekä hyvä hallinto. Näiden alle sijoittuu suuri määrä alaindikaattoreita, joiden arvot on poimittu virallisista tilastoista. Maat laitetaan kirjaimellisesti koulujärjestykseen sen mukaan, kuinka resilienssi on (Suomi on sijalla 7). Lisäksi maat jaetaan neljään luokkaan:

- 'Itsetekoiset' ovat sellaisia makrotalouksia, joilla on suuri luontainen taloudellinen haavoittuvuus, mutta jotka ovat omaksuneet asianmukaisia politiikkalinjoja, joiden avulla ne ovat selviytyneet haavoittuvuuksistaan.
- 'Tuhlaajapoikia' ovat ne, joiden luontainen taloudellinen haavoittuvuus on suhteellisen vähäistä, mutta jotka päinvastoin ovat harjoittaneet politiikkaa, joka altistaa ulkoisten shokkien haitallisille vaikutuksille.
- 'Paras mahdollinen' koskee maita, jotka eivät ole luonnostaan erittäin haavoittuvia ja jotka samalla noudattavat resilienssiä kasvattavaa politiikkaa.
- 'Pahin mahdollinen' viittaa maihin, jotka ovat luonnostaan erittäin haavoittuvia ja kuitenkin omaksuvat politiikan, joka vielä pahentaa tätä haavoittuvuutta.

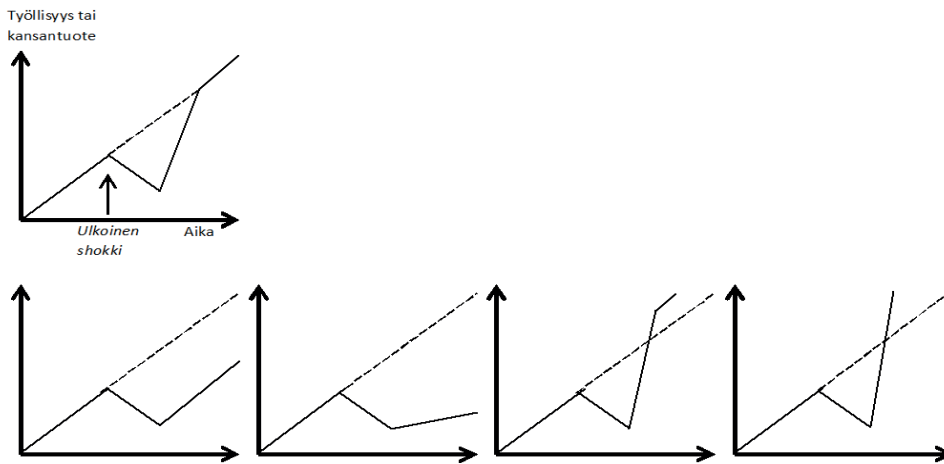
Periaatteessa valtioiden tehtävänä on siis ennakoita ja tehdä skenaarioita makrotalouden yllättävistä uhista sekä kehittää niihin vastaukseksi resilienssiä kasvattavia politiikkalinjauksia.

Kasvuun palautuva makrotalous

Taloudellisen resilienssin kirjallisuus perustuu usein insinööri-teknologisen resilienssin tavoin palautumisajatukseseen. Ero on se, että talouksien nähdään yleensä kasvavan normaalioloissa. Talouden resilienssi palautua ennalleen on siis kykyä palautua samalle kasvu-uralle ulkoisen shokin jälkeen. Tuollainen ulkoinen shokki voi olla taantuma, suuri katastrofi tai pandemia.

Hyvä esimerkki tällaisesta kirjallisuudesta on Ron Martin (2012; vrt. Simmie & Martin 2010), joka vertailee tilastollisesti neljää Yhdistyneen kuningaskunnan aluetta suhteessa kolmen taantumakauden (1978–1983, 1990–1993, 2008–2010) seurauksiin. Taantumien pitkäaikainen vaikutus on perin erilainen riippuen saman maan eri alueista. Tätä erilaisuutta Martin havainnollistaa resilienssikolmiolla (vrt. Kuvio 1), joka on muokattu Kuviossa 5.

Ensimmäinen, perusvaihtoehto, palaa pian talouden alastulon jälkeen entiselle kasvu-uralle. Tällainen järjestelmä on periaatteessa resilienssi. Seuraava lopputulema palaa entiselle kasvu-uralle mutta pienemmällä volyyymilla. Kolmas strategia ei koskaan johda edeltäneelle kasvutasolle vaan taantuu pysyvästi. Tätä kutsutaan 'hystereesiksi', termi joka on lainattu metallurgiasta. Aivan kuten metalli voi ikään kuin väsyä, jos siihen kohdistuva paine ylittää sen niin sanotun elastisuuskyynnyksen. Näin voi käydä myös taloudelle, mikäli alue ei syystä tai toisesta osaa tai pysty sopeutumaan ulkoiseen shokkiin. Kaksi seuraavaa vaihtoehtoa johtavat

Kuvio 5. Viisi erilaista kykyä kohdata taantuma tai muu ulkoinen shokki (sovellus Martin 2012 mukaan).

parempaan tulokseen verrattuna taantumaa edeltävään aikaan. Syynä tähän voi olla esimerkiksi vanhan teollisuusrakenteen onnistunut suuntaaminen innovatiivisempaan ja menestyvämpään talouden sektoriin.

Marianne Sensier, Gillian Bristow ja Adrian Healy (2016) käyttivät periaatteessa yllä olevaa ajatusta osoittaakseen Euroopan maatasolla, kuinka eri tavalla maat ja niiden alueet olivat toipuneet 2000-luvun lopun talous- ja finanssikriisistä. Jotkut maat ja alueet olivat nopeasti toipuneet kokonaan tai jopa parantaneet bruttokansantuotettaan ja työllisyyttään, kun taas toiset eivät olleet useamman vuoden jälkeen palanneet ennalleen vaan jopa taantuneet. Samassa maassa saattoi ilmetä useita eri lopputulemia alueiden kesken.

Onko resilienssin käsite hyödyllinen taloudessa?

Taloustutkijoiden keskuudessa löytyy jonkin verran itsereflektiivistä kritiikkiä resilienssi-termin hyödyllisyydestä. Esimerkiksi Ron Martin ja Peter Sunley (2015) toteavat, että vaikka he itse käyttävät resilienssiteoriaa tutkimustensa pohjalla, ehkä tuo lähinnä teknologiasta lainattu termi ei soviukaan talousajatteluun. Ajatus aiempaan palautumisesta ei ole välttämättä aina hyvä asia. Se voi yhtä hyvin olla ilmaus muutosvastarinnasta ja pyrkimyksestä tehottomien rakenteiden tai järjestelmien säilyttämiseen. Myös uusliberaali ideologia kaappaa usein käsitteen tulkinnan, mikä nojaa ajatukseen markkinavoimien itsekorjautuvuudesta. Lisäksi resilienssin käsite antaa kuvan kokonaisvaltaisesta ja helposti määriteltävästä järjestelmästä, kun taas todellisuudessa talousjärjestelmät ovat sumeita ja harvoin tasapainossa. Lopulta resilienssiteoria tarjoaa vain vähän uutta arvoa alueellisten makrotalouksien tutkimukseen verrattuna aiempiin teorioihin, jotka nojautuvat kilpailukyvyyn ja kestävän kehityksen käsitteisiin.

Psykologinen resilienssi

Kun puhutaan resilienssistä yhteiskunnallisessa mielessä, psykologinen resilienssi on otettava mukaan, sillä yhtä kaikki yhteiskunta koostuu yksilöistä. Resilienssin perusominaisuuk-

sia löytää jo varhaisesta psykologian tutkimuksesta esimerkiksi sellaisten käsitteiden kuin selviytymiskyky tai sopeutuvuus kautta (lyhyt katsaus, ks. Bourbeau 2018, 26). Varsinaisesti käsite tuli psykologiaan 1980- ja 1990-luvuilla. Psykologisessa resilienssissä kyse on niiden tekijöiden ymmärtämisestä, miksi jotkut ihmiset pystyvät kestämaan elämässään kokemansa paineen ja vastoinkäymiset kun toiset yksilöt eivät tähän pysty.

Yksilöt vai ryhmät tutkimuskohteena?

Psykologisen resilienssin katsaukset (esim. Fletcher & Sarkar 2013) osoittavat, että määritelmät vaihtelevat huomattavasti. Lisäksi se, kenen tai minkä pitäisi olla resilientti, vaihtelee. Vaikka usein psykologisen resilienssin analyysiyksikkö on yksilö, tyypillisemmin keskustellaan suuremmista ryhmistä. Näitä ovat esimerkiksi lapset, nuoret, sukupuolet, perheet tai organisaatiot. Iso osa kirjallisuudesta keskittyy ammattiryhmiin, kuten sairaanhoitajiin, lääketieteen opiskelijoihin, sotilashenkilöstöön ja heidän perheisiinsä, palomiehiin, urheilijoihin tai poliiseihin.

Toisaalta suuri määrä kirjallisuudesta rajoittuu riskien kautta. Nämä voivat vaihdella yhteiskunnallisen tason ilmiöistä, kuten sodasta tai katastrofeista, hyvin henkilökohtaisiin kriiseihin, mukaan lukien vammat tai muut terveysongelmat, seksuaalinen hyväksikäyttö, avioliiton ongelmat, läheisen kuolema taikka taloudelliset vaikeudet. Usein kysymys koskee ahdistusta, stressiä, masennusta, mahdollisesti traumaattista tapahtumaa ja erityisesti posttraumaattista stressihäiriötä (PTSD, ks. ICD päiväämätön). Käytännössä nämä lähtökohdat johtavat siihen, että psykologisessa tutkimuksessa tutkitaan resilienssin sijaan pikemminkin sen puutetta.

Yksittäisen henkilön psykologiseen resilienssiin kohdistuvan tutkimuksen piirissä, joka on usein kliinistä ja neurotieteeseen suuntautuvaa, ei ole yksimielisyyttä sovellettavista määritelmistä tai menetelmistä. Tutkimus on tuottanut kuitenkin kiinnostavaa dataa ja kysymyksenasetteluja. Aivokuvaukset ovat esimerkiksi paljastaneet, että lapsuuden traumaattinen kokemus, kuten pitkäaikainen hyväksikäyttö, taikka aikuisiässä koettu onnettomuus, voivat aiheuttaa aivoissa muutoksia. Resilienteillä henkilöillä aivojen muut alueet pystyvät kompensoimaan menetettyä aluetta. Tämä on toisin kuin ei-resilienteillä yksilöillä, jotka kehittävät psykiatrisia oireita. Kysymys kuuluu, miksi näin on (ks. Denckla ym. 2020, 6–7).

Mikä vaikuttaa psykologiseen resilienssiin?

Ainakin kaksi koulukuntaa eroavat toisistaan psykologisen resilienssin teoretisoinnissa. Yksi koulukunta näkee sen persoonallisuuden piirteenä. Persoonallisuuden teoretisointi on laaja ja perinteinen ala. Viiden suuren persoonallisuuspiirteen teoria (engl. *big five*) mahdollisesti edustaa valtavirtaa, joskin persoonallisuus nähdään nykyisin enemmän fragmentoituneena (ks. esim. Goldberg 1990; McCrae & John 1992; Pursiainen & Forsberg 2021, 253–297). Jo vilkaisu näiden viiden persoonallisuuden määritelmiin osoittaa, että toiset persoonallisuustyyppit ovat selvästi toisia onnekkaimpia millä tahansa resilienssi-mittarilla. Tästä seuraa myös mahdollisuus, että psykologisella resilienssillä voi olla geneettinen perusta (Kohrt ym. 2016).

Toisessa koulukunnassa kiinnitetään enemmän huomiota prosessiin, jossa resilienssi nähdään kykynä, joka kehittyy ajan myötä ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Huomio

kiinnittyy silti usein tekijöihin, jotka voivat heikentää resilienssiä. Näihin lukeutuvat sosiaalisen tuen puute, naissukupuoli, aiemmat traumat, materiaalistien resurssien menetys, läheisen ihmisen kuolema sekä huono fyysinen tai henkinen terveys (Rodriguez-Llanes ym. 2013). Resilienssiä lisääviä tekijöitä taas voivat olla esimerkiksi rento temperamentti, hyvä itsetunto, suunnittelutaidot sekä yksilöä tukeva ympäristö perheen sisällä ja sen ulkopuolella (Fletcher & Sarkar 2013).

Psykologisen resilienssin mittaaminen

Psykologisesta resilienssikirjallisuudesta löytyy useita mallinnuksia sekä menetelmällisiä vaihtoehtoja resilienssin mittaamiseen (perusmalli, ks. Crafton ym. 2010). Empiirisen mittaamisen eräänlainen subjektiivis-laadullinen lähestymistapa on pyytää ihmisiä itse kertomaan esimerkiksi luonnonkatastrofin tai muun kriisin sietokyvystään. Tällainen lähestymistapa voidaan semikvantifoida, kun kysymykset on muotoiltu valmiiksi ja skaalattu vastaavasti ('samaa mieltä', 'täysin samaa mieltä', 'eri mieltä' jne.) (esim. Jones & Tanner 2017). Tämä muistuttaa joitakin yhteiskunnallisen resilienssitutkimuksen laadullisia menetelmiä.

Voidaan myös yhdistää semikvantitatiivisia ja selkeän määrällisiä indikaattoreita ja koota kumulatiivisia tuloksia. Näitä indikaattoreita voivat olla muun muassa väestötiedot (ikä, asuinpaikka, sukupuoli, kuuluminen vähemmistöön jne.), sosiaaliset ja aineelliset resurssit (tulot ja tulonmenetys, energiavarat, sairausvakuutuksen saatavuus, sosiaalisen tuen olemassaolo, työllisyys tai työpaikan menetys) ja muut elämän stressitekijät (yhdyshaltalaisessa ympäristössä, ks. esim. Bonanno ym. 2007). Tutkimusasetelma on yleensä määritellä huonon psykologisen resilienssin ominaisuudet, esimerkiksi PTSD, ja sen jälkeen tarkastella mainittuja indikaattoreita. Tällaisesta psykologisesta resilienssikirjallisuudesta löytyy suuri määrä laajaan aineistoon perustuvia empiirisiä tutkimuksia erilaisista stressitilanteista, katastrofeista sekä ammattiryhmistä.

George Bonanno ja kumppanit (2007) suorittivat tutkimuksen PTSD-oireiden esiintymisestä ensimmäisten kuuden kuukauden aikana 9/11-hyökkäyksen jälkeen. Satunnaisvalintaisen kotitaloustutkimuksen otanta kattoi yli kaksi tuhatta henkilöä New Yorkissa ja sitä ympäröivillä maantieteellisillä alueilla. Lääketieteellisten kriteerien (ks. ICD päiväämätön) perusteella vastaajat voitiin luokitella niihin, jotka eivät kärsineet PTSD-oireista, niihin joilla oli lieviä oireita sekä niihin, joilla oli vaikeita oireita. Monimuuttujaregressioanalyysi (ikä, sukupuoli, etninen tausta, koulutus jne.) osoitti arvioidut PTSD-tapaukset vastaavissa ryhmissä.

Samanlainen laaja-alainen PTSD-tutkimus (Isaacs ym. 2017) tehtiin yhdysvaltaisten sotilaiden keskuudessa heidän sodanjälkeisistä kokemuksistaan. Resilienssi oli suurinta ryhmässä, jonka edustaja tyypillisesti oli nuorempi valkoihoinen mies ja jolla ei ollut fyysisiä terveysongelmia, aiempaa psykiatriasta historiaa taikka päihteiden väärinkäyttöä.

Ison-Britannian pojilla ja tytöillä tehty laaja tutkimus (Graber ym. 2016) puolestaan paljasti merkittävän positiivisen yhteyden koetun ystävyuden laadun ja itse arvioidun resilienssin välillä. Odotetusti tukeva ystävyysverkosto tuki resilienssiä. Ehkä sukupuolen kannalta huomionarvoista on, että pojat olivat tässä tarkastelussa haavoittuvampia kuin tytöt.

Onko resilienssi hyödyllistä rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimuksessa?

Yllä on havainnollistettu resilienssikäsitteen moniulotteisuutta. Monitieteisen suosion paradoksi liittyy siihen, että resilienssistä on muodostunut merkitysten miinakenttä. Ilman jaettava ymmärrystä resilienssistä on vaikea käydä järkevää keskustelua, etenkin eri tieteenalojen välillä, koska käsitteen ontologiset, epistemologiset, aksiologiset, metodologiset ja empiiriset sovellukset eroavat merkittävästi toisistaan. Toisaalta tämä tilanne tarjoaa mahdollisuuden tieteidenväliseen oppimiseen ja uusiin innovaatioihin.

Onko poikkitieteellinen oppiminen mahdollista?

Taulukko 1 tiivistää vertailevat huomiot käsiteltyjen sovellusalojen resilienssikäsityksistä. Kaksi kokoavaa huomiota on paikallaan. Pääjako resilienssitutkimuksessa näyttää kulkevan kahden eri paradigman välillä. Joillakin aihealueilla resilienssi tarkoittaa palautumista kriisiä edeltävään aikaan ulkoisen shokin aiheuttaman suoritusvajeen jälkeen. Tämä pelkistetään usein insinööritekniseksi näkemykseksi resilienssistä. Toisilla aihealueilla kyse taas on pikemminkin sopeutumisesta ja mukautumisesta ulkoisiin muutoksiin ja häiriötekijöihin, silti säilyttäen järjestelmän perusominaisuudet. Tätä pidetään useimmiten juuri sosioekologisen järjestelmäresilienssin tunnuspiirteinä.

Tarkemmassa tarkastelussa käy ilmi, että joillakin tai jopa useimmilla aihealueilla nämä kaksi ulottuvuutta pystytään aivan hyvin yhdistämään. Tämä käy ilmi jopa Yhdistyneiden kansakuntien (YK) riskienhallinnan viraston perusmääritelmästä resilienssikäsitteen jännevälistä (UNDRR päiväämätön): ”Järjestelmän, yhteisön tai yhteiskunnan kyky vastustaa, sulautua, mukautua, sopeutua, muuntua ja toipua vaarojen vaikutuksista ajoissa ja tehokkaasti, mukaan lukien riskienhallinnan avulla, ja säilyttää sekä palauttaa sen olennaiset perusrakenteet”.

Se, mikä strategia tai strategioiden yhdistelmä kulloinkin on sopiva, riippuu tietenkin uhan laadusta ja kontekstista. Ilmastomuutosta on epäilemättä sekä vastustettava että siihen on sopeuduttava, ilman paluuta entiselleen. Yhteiskunnan paluu ns. normaaliin tilaan terrorismi-iskun tai yksittäisen sähkökatkoksen jälkeen on taas hyvinkin mahdollista.

Toinen huomio on, että viimeisten parinkymmenen vuoden aikana resilienssin mittaaminen on kehittynyt varsin pitkälle. Kyse on melkein aina indikaattori-pohjaisesta mittaamisesta, missä resilienssi ikään kuin siivutetaan osatekijöiksi mahdollisimman suurella tarkkuudella. Menetelmällisen kehityksen myötä on nykyisessä resilienssitutkimuksessa löydettävissä huomionarvoista empiiristä tutkimusta eri aihealueilla.

Resilienssin laadullinen, semikvantitatiivinen tai määrällinen mittaaminen taas mahdollistaa sen havaitsemisen, missä on parantamisen varaa. Parhaimmillaan juuri tällainen tutkimus toimii käytännöllisten toimien perustana.

Resilienssiä vastaan vai lisää resilienssiä?

Yllä on sivuutettu koulukunta, joka suhtautuu kriittisesti resilienssin käsitteeseen. Tämä suuntaus on ominaista erityisesti rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimuksen piirissä. Jeremy Walker ja Melinda Cooper (2011, 143) yltävät anti-resilienssijulistuksessaan niinkin pitkälle, että kirjoittavat Hollingin sosioekologisen teorian olevan ”täysin sopusoinnussa myö-

Taulukko 1. Vertailu resilienssin eri sovellusalueista.

	Kenen tai minkä resilienssiä puhutaan?	Mitä vastaan resilienssiä tarvitaan?	Mitkä ovat resilienssin ominaisuudet?	Voidaanko resilienssiä mitata?	Miten resilienssiä voisi kohentaa?
Yhteiskunnallinen	Tyypillisesti maa, sen alue tai kunta.	Esimerkiksi luonnonkatastrofit ja muut laaja-alaiset kriisit.	Kyky sopeutua kriiseihin ja palautua niistä.	Indikaattoreihin perustuvat laadulliset, semikvantitatiiviset ja määrälliset menetelmät. Usein laajat tilastolliset vertailevat aineistotutkimukset.	Toimenpiteiden keskittäminen alle tavoitetason saavuttaneisiin indikaattoreihin.
Organisaatio	Mikä tahansa organisaatio mutta tavallisesti yritys.	Ulkoiset uhat kuten kriisit (esim. pandemia, luonnontuhot, kyberhyökkäykset) tai talouslama.	Kyky sopeutua haastaviin olosuhteisiin, tunnistaa mahdolliset riskit ja ryhtyä ennakoiviin toimiin, säilyttäen organisaation toiminnan jatkuvuus kriisienkin edessä.	Indikaattoreihin perustuvat laadulliset, semikvantitatiiviset ja määrälliset menetelmät. Usein organisaation sisäiset kyselytutkimukset.	Toimenpiteiden keskittäminen alle tavoitetason saavuttaneisiin indikaattoreihin.
Teknologinen	Mikä tahansa sosioteknologinen järjestelmä mutta useimmiten kriittinen infrastruktuuri.	Teknologiset uhat (esim. sähkökatkot), inhimilliset tahattomat virheet sekä tahalliset aiheutetut uhat (esim. kyberuhka, terrorismi, sabotaa-si), luonnontuhot (esim. myrskyt, tulvat).	Sopeutuminen kriisitilään, palautuminen aiemmalle suoritusasolle, ehkä myös sen ylläpitäminen riskin- ja resilienssinhallinnan parantamisella.	Indikaattoreihin perustuvat semikvantitatiiviset ja määrälliset menetelmät. Usein perinteiset riskienhallinnan menetelmät.	Toimenpiteiden keskittäminen alle tavoitetason saavuttaneisiin indikaattoreihin. Usein kyse on riittävästä suojelusta ja redundanssista sekä nopean palautumiskyvyn varmistamisesta.
Makrotaloudellinen	Makrotalous kansallisella tai alueellisella tasolla	Lama, katastrofit (esim. pandemia, luonnontuhot).	Kyky palautua entiselle kasvu-uralle laman taikka vakavan muun häiriötilän jälkeen. Usein valmius suurinkiin elinkeinorakenteen muutoksiin. Myös palautuminen aiempaa korkeampaan talouskasvuun muutosten suuruksena.	Laajat tilastolliset vertailevat tutkimukset rakenteellisista ominaisuuksista (esim. kansantalouden koko, työllisyystaso)	Strateginen suunnittelu ja talouden monimuotoisuuden lisääminen, hyvä hallinto, innovatiivisuus.
Ekologinen	Sosio-ekologinen järjestelmä (esim. metsä, järvi, kaupunki).	Saastuminen, ilmastonmuutos, luontokato, vieraslajit yms.	Järjestelmän sopeutumiskyky ulkoisiin uhkiin (esim. saastuminen, ilmastonmuutos, luontokato) säilyttäen silti järjestelmän perusominaisuudet	Järjestelmän raja-arvojen identifiointi ja niihin liittyvä pääosin luonnontieteellinen tutkimus.	Ympäristöhallinnan interventiot, joilla estetään tai hidastetaan kehitystä kohti järjestelmän ei-tahdotun muutoksen raja-arvoja.
Psykologinen	Yksilö tai ryhmä (esim. ammattiryhmät)	Trauma tai sairaus, etenkin traumaperäinen stressihäiriö (PTSD). Yksilöillä myös lapsuuden kokemukset, kuten pahoinpitely tai hyväksikäyttö.	Kyky kestää elämän paineet ja vastoinkäymiset.	Sekä yksilötasoiset neurotieteelliset tutkimukset että laadulliset ja määrälliset ryhmätutkimukset.	Oikea-aikainen trauman ennaltaehkäisy ja jälkihoito.

hemmin kehittyneen itävaltalaisen uusliberalistin Friedrich Hayekin filosofian kanssa”. Tässä katsannossa vaatimus resilienssistä edustaa uusliberalistista taipumusta siirtää viranomaisten vastuuta kansalaisyhteiskunnalle ja kansalaisille, mikä taas johtaa hyvinvointipalveluiden yksityistämiseen. Monet ovat hypänneet samaan junaan. James Brassett, Stuart Croft ja Nick Vaughan-Williams (2013, 224) julistavat, että ”resilienssin nousu on oireellinen laajemmista yhteiskunnallisista ja taloudellisista muutoksista, jotka liittyvät historialliseen siirtymiseen liberalismista uusliberalismiin”.

Konkreettisenä esimerkkinä voi pitää Kathleen Tierneyn artikkelia (2015) – hän tosin itse on resilienssikäsittelyn pioneereja ja pikemminkin sen oikean ymmärtämisen puolestapuhuja – joka väittää, että Yhdysvaltain resilienssilähestymistavat ovat epäsuorasti rakentaneet riskiryhmiä ja etuoikeutettuja teknokratiaan perustuvia ratkaisuja. Näillä uusliberaaleilla riskistrategioilla oli syvä vaikutus esimerkiksi hurrikaani Katrinan jälkeiseen palautumiseen New Orleansissa. Hallituksen olisi pitänyt ottaa itsevarma rooli ja tarjota tarvittavat resurssit alueen elpymiseen varmistamalla, että menetyksistä kärsineet saavat riittävät korvaukset ja säilyttävät asuntonsa, työpaikkansa ja kriittiset yhteiskunnalliset järjestelmät. Mutta valtion voimakas toiminta oli mahdotonta uusliberalisoinnin aikakaudella, jolloin hallitus ei voi enää tarjota apua muutoin kuin voittoa tavoittelevan yksityissektorin kautta.

David Chandler (2014) menee pidemmälle. Resilienssiä koskevaa ajattelua ei hänen mukaansa tulisi ymmärtää kapeasti pelkkänä yksilöiden ja yhteiskuntien valtiosta riippumattomien kykyjen vahvistamisena ja siten vain vähän erilaisena kuin uusliberaalit lähestymistavat. Resilienssi on Chandlerin mukaan ajattelutapa, joka ”poistaa modernin käsityksen hallituksesta instrumentaalisenä toimijana maailmassa, joka olisi potentiaalisesti avoin syy–seuraus-ymmärryksille politiikan teossa” (ma., 58).

Sanalla sanoen resilienssivastaisuuden ytimessä on sen vastustaminen, tai ehkä sen vastahakoinen tunnustaminen, että maailma olisi olemukseltaan muuttunut liian monimutkaiseksi järjestelmäksi rationaaliselle hallitukselle. ”Resilienssi voidaan siksi ymmärtää sopeutumisenä postmoderniin ontologiaan itse hallitsemisen ongelman suhteen, eikä pelkästään sen rajoitusten ymmärtämisenä” (Chandler 2014, 62). Tätä resilienssikriittistä, tyypillisesti filosofis-normatiiviseksi keskusteluksi jäävää suuntausta on puolestaan kritisoitu siitä, että se näkee resilienssissä vain sen uusliberalistiset kielteiset taustaoletukset ja sovellukset, mutta ei tavoita resilienssin myönteisiä ulottuvuuksia (Bourbeau 2018; 2013).

Myönteisiäkin esimerkkejä resilienssistä löytyy rauhan- ja konfliktintutkimuksen piiristä (esim. Juncos & Bourbeau 2022; Juncos & Joseph 2020; Korosteleva & Flockhart 2020; Barnett 2019; Methmann & Oels 2015; Bourbeau 2013). Näihin liittyviä aiheita ovat esimerkiksi yhteiskunnallinen resilienssi konfliktien ehkäisyssä, yhteisön kestokyky konfliktin aikana ja sen jälkeen, rauhanrakennus sekä sosioekologisten järjestelmien sopeutuminen ja palautuminen konfliktin jälkeen. Samaten on tutkittu valtioiden kykyä sopeutua esimerkiksi ilmastonmuutokseen, massamaahanmuuttoon ja globaalien markkinoiden muutoksiin. Tutkimuskohteet ovat vaihdelleet yksilön ja haavoittuvien ryhmien resilienssistä trauman keskeksi aina kansainvälisten järjestöjen ja kansainvälisen oikeuden resilienssiin.

Poikkitieteellinen oppiminen resilienssitutkimuksesta voisi olla rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimukselle hyödyllistä, erityisesti ottaen huomioon edellä mainitut kaksi keskeistä näkökohtaa. Alan resilienssikeskustelussa korostetaan usein sopeutumista resilienssin perusominaisuutena palautumisen kustannuksella. Paremminkin kuin tulkita nämä ja muut resilienssin ominaisuudet toisensa poissulkevinä 'diskursseina' (esim. Villumsen Berling & Lund Petersen 2020), olisi hedelmällisempää nähdä nämä strategiat perinteisen riskinhallinnan tavoin (ks. ISO 2018; ISO/IEC 2019), eli käytännöllisinä optioina tai strategioina. Yksi optio voi olla sopiva tietyssä tilanteessa, toinen toisessa, ja joskus tarvitaan molempia tai useampia resilienssistrategioita. Esimerkiksi mukautumista *ja* jälleenrakentamista taikka proaktiivista *ja* reaktiivista strategiaa samanaikaisesti.

Toinen keskeinen asia liittyy resilienssin arviointiin ja mittaamiseen. Ilman selkeää käsitystä siitä, kuinka resilienssi jokin järjestelmä on, missä määrin ja millä mittareilla mitaten, resilienssin kehittäminen voi olla vaikeaa. Poikkitieteellinen resilienssitutkimus tarjoaa useita indikaattoriperusteisia menetelmällisiä välineitä, joita voi soveltaa ja kehittää räätälöidysti rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimukseen ja käytäntöihin.

Lähteet

- Al-Ayed, Sura I. (2019): "The impact of strategic human resource management on organizational resilience: An empirical study on hospitals". *Verslas: Teorija ir praktika*, 20(1), 179–186.
- Aldrich, Daniel P. & Michelle A. Meyer (2015): "Social capital and community resilience". *American Behavioral Scientist*, 59(2), 254–269.
- Barnett, Jon (2019): "Global environmental change I: Climate resilient peace?". *Progress in Human Geography*, 43(5), 927–936.
- Boin, Arjen & Michel J. G. van Eeten (2013): "The resilience organization: A critical appraisal". *Public Management Review*, 15 (3), 429–445.
- Boin, Arjen, Louise K. Comfort & Chris C. Demchak (2010): "The rise of resilience". *Designing Resilience: Preparing for Extreme Events*, 1, 1–12.
- Bonanno, George A., Sandro Galea, Angela Bucciarelli & David Vlahov (2007): "What predicts psychological resilience after disaster? The role of demographics, resources, and life stress". *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75(5), 671–682.
- Bourbeau, Philippe (2013): "Resiliensism: Premises and promises in securitisation research". *Resilience*, 1(1), 3–17.
- Bourbeau, Philippe (2018): "A genealogy of resilience". *International Political Sociology*, 12(1), 19–35.
- Brand, Fridolin Simon & Kurt Jax (2007): "Focusing the meaning(s) of resilience: Resilience as a descriptive concept and a boundary object". *Ecology and Society*, 12(1), 23.
- Briguglio, Lino, Gordon Cordina, Nadia Farrugia & Stephanie Vella (2005): "Conceptualising and measuring economic resilience". Teoksessa: S. Ghand (toim.) *Pacific Islands regional integration and governance*. Canberra: ANU Press, 26–49.
- Brassett, James, Stuart Croft & Nick Vaughan-Williams (2013): "Introduction: An agenda for resilience research in politics and international relations". *Politics*, 33(4), 221–228.
- Bruneau, Michel, Stephanie E. Chang, Ronald T. Eguchi, George C. Lee, Thomas D. O'Rourke, Andrei M. Reinhorn, Masanobu Shinozuka, Kathleen Tierney, William A. Wallace & Detlof von Winterfeldt (2003): "A framework to quantitatively assess and enhance the seismic resilience of communities". *Earthquake Spectra*, 19(4), 733–752.
- Chambers, Jeanne C., Craig R. Allen & Samuel Cushman (2019): "Operationalizing ecological resilience concepts for managing species and ecosystems at risk". *Frontiers of Ecology and Evolution*, 7, 241.

- Chandler, David (2014): "Beyond neoliberalism: Resilience, the new art of governing complexity". *Resilience: International Policies, Practices and Discourses*, 2(1), 47–63.
- Chang, Stephanie E. & Masanobu Shinozuka (2004): "Measuring improvements in the disaster resilience of communities". *Earthquake Spectra*, 20(3), 739–755.
- Chen, Ruijun, Yaping Xie & Yingqi Liu (2021): "Defining, conceptualizing, and measuring organizational resilience: A multiple case study". *Sustainability*, 13(5), 2517.
- COBIT (2007). Excerpt. executive summary framework. United States of America: IT Governance Institute. [Http://www.isaca.org/knowledge-center/research/researchdeliverables/pages/cobit-4-1.aspx](http://www.isaca.org/knowledge-center/research/researchdeliverables/pages/cobit-4-1.aspx), 7.12.2023.
- Crafton, Eileen, Brigid Gillespie & Saras Henderson (2010): "Resilience: The power within". *Oncology Nursing Forum*, 37(6), 698–705.
- Cutter, Susan L., Lindsey Barnes, Melissa Berry, Christopher Burton, Elijah Evans, Eric Tate & Jennifer Webb (2008): "A place-based model for understanding community resilience to natural disasters". *Global Environmental Change*, 18, 598–606.
- Davies, Tim R. H. & Alistair J. Davies (2018): "Increasing communities' resilience to disasters: An impact-based approach". *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 31, 742–749.
- Denckla, Christy A., Dante Cicchetti, Laura D. Kubzansky, Soraya Seedat, Martin H. Teicher, David R. Williams & Karestan C. Koenen (2020): "Psychological resilience: An update on definitions, a critical appraisal, and research recommendations". *European Journal of Psychotraumatology*, 11(1), 1822064.
- Dessavre, Dante Gama, Jose E. Ramirez-Marquez & Kash Barker (2016): "Multidimensional approach to complex system resilience analysis". *Reliability Engineering and System Safety*, 149(May), 34–43.
- Duchek, Stephanie (2020): "Organizational resilience: A capability-based conceptualization". *Business Research*, 13, 215–246.
- Falegnami, Andrea, F. Bilotta, F. Pugliese, F. Costantino, G. Di Gravio, M. Tronci & R. Patriarca (2018): "A multicountry comparative survey about organizational resilience in anaesthesia". *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 24(6), 1347–1357.
- Fletcher, David & Mustafa Sarkar (2013): "Psychological resilience: A review and critique of definitions, concepts, and theory". *European psychologist*, 18(1), 12–23.
- Folke, Carl, Steve Carpenter, Brian Walker, Marten Scheffer, Thomas Elmqvist, Lance Gunderson & Crawford S. Holling (2004): "Regime shifts, resilience, and biodiversity in ecosystem management". *Annual Review of Ecology, Evolution and Systematics*, 35, 557–581.
- Gibb, Forbes & Steven Buchanan (2006): "A framework for business 'continuity management'". *International Journal of Information Management*, 26, 128–141.
- Gittell, Jody Hoffer, Kim Cameron, Sandy Lim & Victor Rivas (2006): "Relationships, layoffs, and organizational resilience: Airline industry responses to September 11". *The Journal of Applied Behavioral Science*, 42(3), 300–329.
- Giustiniano, Luca, Stewart R. Clegg, Miquel Pina e Cunha & Arménio Rego (toim.) (2018): *Elgar introduction to theories of organizational resilience*. Lontoo: Edward Elgar Publishing.
- Goldberg, Lewis R. (1990): "An alternative 'description of personality': The big-five factor solution". *Journal of Social and Personality Psychology*, 59, 1216–1222.
- Graber, Rebecca, Rhiannon Turner & Anna Madill (2016): "Best friends and better coping: Facilitating psychological resilience through boys' and girls' closest friendships". *British Journal of Psychology*, 107, 338–358.
- Hamel, Gary & Liisa Välikangas (2003): "Strategic resilience". *UKexcellence*, kesäkuu, 6–9.
- Hillmann, Julia & Edeltraud Guenther (2021): "Organizational resilience: a valuable construct for management research?". *International Journal of Management Reviews*, 23(1), 7–44.
- Holling, Crawford S. (1973): "Resilience and stability of ecological systems". *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4(1), 1–23.
- Horne III, John F. & John E. Orr (1997): "Assessing behaviors that create resilient organizations". *Employment Relations*, 24(4), 29–39.

- Hosseini, Seyedmohsen, Kash Barker & Jose E. Ramirez-Marquez (2016): "A review of definitions and measures of system resilience". *Reliability Engineering and System Safety*, 145(Jan), 47–61.
- Hyvönen, Ari-Elmeri & Tapio Juntunen (2016): "Sopeutuva yhteiskunta ja resilienssi: Turvallisuuspoliittinen analyysi". *Politiikka*, 58(3), 206–223.
- Hyvönen, Ari-Elmeri, Tapio Juntunen, Harri Mikkola, Juha Käpylä, Harri Gustafsberg, Markku Nyman, Tiina Rättälä, Sirpa Virta & Johanna Liljeroos (2019): *Kokonaisresilienssi ja turvallisuus: tasot, prosessit ja arviointi*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 17/2019. Helsinki: Valtioneuvosto.
- ICD (päiväämätön): *The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders*. Geneve: World Health Organization.
- Isaacs, Kayla, Natalie P. Mota, Jack Tsai, Ilan Harpaz-Rotem, Joan M. Cook, Paul D. Kirwin, John H. Krystal, Steven M. Southwick & Robert H. Pietrzak (2017): "Psychological resilience in U.S. military veterans: A 2-year, nationally representative prospective cohort study". *Journal of Psychiatric Research*, 84, 301–309.
- ISO (2018): *Risk management—Guidelines*. ISO 31000:2018. Geneve: International Organization for Standardization.
- ISO/IEC (2019): *Risk management—Risk assessment techniques*. Edition 2.0. IEC 31010. Geneve: International Organization for Standardization.
- Jones, Lindsey & Thomas Tanner (2017): "Subjective resilience: Using perceptions to quantify household resilience to climate extremes and disasters". *Regional Environmental Change*, 17, 229–243.
- Juncos, Ana E. & Philippe Bourbeau (2022): "Resilience, gender, and conflict: Thinking about resilience in a multidimensional way". *Journal of International Relations and Development*, 25, 861–878.
- Juncos, Ana E & Jonathan Joseph (2020): "Resilient peace: Exploring the theory and practice of resilience in peacebuilding interventions". *Journal of Intervention and Statebuilding*, 14(3), 289–302.
- Juntunen, Tapio (2020): "Koronakriisi, informaatio ja resilienssipolitiikka". *Kosmopolis*, 50(2), 72–92.
- Kantur, Deniz & Arzu Iseri Say (2015): "Measuring organizational resilience: A scale development". *Journal of Business Economics and Finance*, 4(3), 456–472.
- Klein, Richard J. T., Robert J. Nicholls & Frank Thomalla (2003): "Resilience to natural hazards: How useful is this concept?". *Environmental Hazards*, 5, 35–45.
- Kohrt, Brandon A., Carol M. Worthman, Ramesh P. Adhikari, Nagendra P. Luitel, Jesusa M G. Arevalo, Jeffrey Ma, Heather McCreath, Teresa E. Seeman, Eileen M. Crimmins & Steven W. Cole (2016): "Psychological resilience and the gene regulatory impact of posttraumatic stress in Nepali child soldiers". *PNAS*, 113(29), 8156–8161.
- Korosteleva, Elena A. & Trine Flockhart (2020): "Resilience in EU and international institutions: Redefining local ownership in a new global governance agenda". *Contemporary Security Policy*, 41(2), 153–175.
- Kozine, Igor & Henning Boje Andersen (2015): "Integration of resilience capabilities for critical infrastructures into the emergency management set-up". Teoksessa: L. Podofillini, B. Sudret, B. Stojadinovic, E. Zio & W. Kröger (toim.) *Safety and reliability of complex engineered systems*. Lontoo: CRC Press/Balkema, 171–176.
- Lengnick-Hall, Cynthia A. & Tammy E. Beck (2005): "Adaptive fit versus robust transformation: How organizations respond to environmental change". *Journal of Management*, 31(5), 738–757.
- Linnenluecke, Martina K. (2017): "Resilience in business and management research: A review of influential publications and a research agenda". *International Journal of Management Reviews*, 19(1), 4–30.
- Maclean, Kirsten, Michael Cuthill & Helen Ross (2014): "Six attributes of social resilience". *Journal of Environmental Planning and Management*, 57(1), 144–156.
- Mallet, Robert (1856): *On the physical conditions involved in the construction of artillery: an investigation of the relative and absolute values of the materials principally employed and of some hitherto unexplained causes of the destruction of the canon in service*. Lontoo: Longman, Brown, Green, Longmans, and Roberts.
- Martin, Ron (2012): "Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks". *Journal of Economic Geography*, 12, 1–32.

- Martin, Ron & Peter Sunley (2015): "On the notion of regional economic resilience: conceptualization and explanation". *Journal of Economic Geography*, 15, 1–42.
- McAslan, Alastair (2010): Community resilience. Understanding the concept and its applications. Adelaide: Torrens Resilience Institute. [Http://sustainablecommunities.files.wordpress.com/2011/06/community-resilience-from-torrens-institute.pdf](http://sustainablecommunities.files.wordpress.com/2011/06/community-resilience-from-torrens-institute.pdf), 7.12.2023.
- McCrae, Robert R. & Oliver P. John (1992): "An introduction to the five-factor model and its applications". *Journal of Personality*, 60(2), 175–215.
- McDaniels, Tim, Stephanie Chang, Krista Peterson, Joey Mikawoz & Dorothy Reed (2007): "Empirical framework for characterizing infrastructure failure interdependencies". *Journal of Infrastructure Systems*, 13(3), 175–184.
- Meriläinen, Eija, Maija Nikkanen, Alekski Räsänen & Antti Silvast (2020): "Katastrofitutkimuksen käsitteistöä suomeksi ja Suomessa: kimmoisasti vaaroja kohti?". *Alue ja Ympäristö*, 49(2), 92–109.
- Methmann, Chris & Angela Oels (2015): "From 'fearing' to 'empowering' climate refugees: Governing climate-induced migration in the name of resilience". *Security Dialogue*, 46(1), 51–68.
- Moreno, Jenny & Duncan Shaw (2019): "Community resilience to power outages after disaster: A case study of the 2010 Chile earthquake and tsunami". *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 34, 448–458.
- Norris, Fran H., Susan P. Stevens, Betty Pfefferbaum, Karen F. Wyche & Rose B. Pfefferbaum (2008): "Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness". *American Journal of Community Psychology*, 41, 127–150.
- Ortiz-de-Mandojana, Natalia & Pratima Bansal (2016): "The long-term benefits of organizational resilience through sustainable business practices". *Strategic Management Journal*, 37(8), 1615–1631.
- Panteli, Mathaios, Pierluigi Mancarella, Dimitri N. Trakas, Elias Kyriakides & Nikos D. Hatziargyriou (2017): "Metrics and quantification of operational and infrastructure resilience in power systems". *IEEE Transactions on Power Systems*, 32(6), 4732–4742.
- Patriarca Riccardo, Johan Bergström, Giulio Di Gravio & Francesco Costantino (2018): "Resilience engineering: Current status of the research and future challenges". *Safety Science*, 102, 79–100.
- Petit, Frederic, Kelly Wallace & Julia Philips (2014): "An approach to critical infrastructure resilience". *The CIP Report*, 12(7), 17–20.
- Pickett, Stewart T. A., Brian McGrath, M. L. Cadenasso & Alexander J. Felson (2014): "Ecological resilience and resilient cities". *Building Research & Information*, 42(2), 143–157.
- Pimm, Stuart L. (1984): "The complexity and stability of ecosystems". *Nature*, 307(26), 321–326.
- Pope, Kevin L., Craig R. Allen & David G. Angeler (2014): "Fishing for resilience". *Transactions of the American Fisheries Society*, 143, 467–478.
- Pursiainen, Christer (2009): "The challenges for European critical infrastructure protection". *Journal of European Integration*, 31(6), 721–739.
- Pursiainen, Christer (2017): *The crisis management cycle*. Abingdon: Routledge.
- Pursiainen, Christer (2018): "Critical infrastructure resilience: A Nordic model in the making?". *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 27, 632–641.
- Pursiainen, Christer (2020): "Kriisinhallinta ja koronakriisi: Alustava arvio". *Kosmopolis*, 50(2), 50–71.
- Pursiainen, Christer (2022): "The crisis cycle". Teoksessa: *Oxford research encyclopedia of politics/Encyclopedia of crisis analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- Pursiainen, Christer & Tuomas Forsberg (2021): *The psychology of foreign policy*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Pursiainen, Christer & Peter Gattinesi (2014): *Towards testing critical infrastructure resilience*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Pursiainen, Christer & Eero Kytömaa (2023): "From European critical infrastructure protection to the resilience of European critical entities: What does it mean?". *Sustainable and Resilient Infrastructure*, 8(1), 85–101.

- Pursiainen, Christer, Bjarte Rød, Greg Baker, Daniel Honfi & David Lange (2017): "Critical infrastructure resilience index". Teoksessa: L. Walls, M. Revie & T. Bedford (toim.) *Risk, reliability and safety: Innovating theory and practice*. Boca Raton: CRC Press, 2183–2189.
- Rapaport, Carmit, Tzipi Hornik-Lurie, Odeya Cohen, Mooli Lahad, Dima Leykin & Limor Aharanson-Daniel (2018): "The relationship between community type and community resilience". *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 31, 470–477.
- Rerup, Claus (2001): "'Houston we have a problem': Anticipation and improvisation as sources of organizational resilience". *Comportamento Organizacional e Gestão*, 7(1), 21–44.
- Rodriguez-Llanes, Jose Manuel, Femke Vos & Debarati Guha-Sapir (2013): "Measuring psychological resilience to disasters: Are evidence-based indicators an achievable goal?". *Environmental Health*, 12(115), 1–10.
- Rose, Adam (2004): "Defining and measuring economic resilience to disasters". *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 13(4), 307–314.
- Rose, Adam (2007): "Economic resilience to natural and man-made disasters: Multidisciplinary origins and contextual dimensions". *Environmental Hazards*, 7(4), 383–398.
- Rosenqvist, Hannah, Nina Kristine Reitan, L. Petersen & David Lange (2018): "ISRA: IMPROVER societal resilience analysis for critical infrastructure". Teoksessa: S. Haugen, A. Barros, C. Gulijk, T. Kongsvik & J. E. Vinnem (toim.) *Safety and reliability – Safe societies in a changing world*. Lontoo: Taylor & Francis Group, 1211–1120.
- Ross, Helen & Fikret Berkes (2014): "Research approaches for understanding, enhancing, and monitoring community resilience". *Society & Natural Resources*, 27(8), 787–804.
- Rød, Bjarte, David Lange, Marianthi Theocharidou & Christer Pursiainen (2020): "From risk management to resilience management in critical infrastructure". *Journal of Management in Engineering*, 36(4), 04020039.
- Saari, Tiina (2016): "Resilienssi työntekijän voimavarana asiantuntijatyön aikapaineiden hallinnassa". *Hallinnon tutkimus*, 35(3), 232–243.
- Scherzer, Sabrina, Päivi Lujala & Jan Ketil Rød (2019): "A community resilience index for Norway: An adaptation of the baseline resilience indicators for communities (BRIC)". *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 36, 101107.
- Sensier, Marianne, Gillian Bristow & Adrian Healy (2016): "Measuring regional economic resilience across Europe: Operationalizing a complex concept". *Spatial Economic Analysis*, 11(2), 128–151.
- Sherrieb, Kathleen, Fran H. Norris & Sandro Galea (2010): "Measuring capacities for community resilience". *Social Indicators Research*, 99, 227–247.
- Simmie, James & Ron Martin (2010): "The economic resilience of regions: Towards an evolutionary approach". *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3(1), 27–43.
- Smith, Wendy K., Miriam Erez, Sirkka Jarvenpaa, Marianne W. Lewis & Paul Tracey (2017): "Adding complexity to theories of paradox, tensions, and dualities of innovation and change: Introduction to *Organization Studies* special issue on Paradox, tensions, and dualities of innovation and change". *Organization Studies*, 38(3–4), 303–317.
- Somers, Scott (2009): "Measuring resilience potential: An adaptive strategy for organizational crisis planning". *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 17(1), 12–23.
- Sutcliffe, Kathleen M. & Timothy J. Vogus (2003): "Organizing for resilience". Teoksessa: K. Cameron, J. E. Dutton & R. E. Quinn (toim.) *Positive organizational scholarship*. San Francisco: Berrett-Koehler, 94–110.
- Theocharidou, Marianthi, Luca Galbusera & Georgios Giannopoulos (2018): "Resilience of critical infrastructure systems: Policy, research projects and tools". Teoksessa: B. D. Trump, M. V. Florin & I. Linkov (toim.) *IRGC resource guide on resilience (vol. 2): Domains of resilience for complex interconnected systems*. Lausanne: EPFL International Risk Governance Center.
- Tierney, Kathleen J. (2015): "Resilience and the neoliberal project: Discourses, critiques, practices – and Katrina". *American Behavioral Scientist*, 59(10), 1327–1342.

- Tredgold, Thomas (1818a): "XXXXVII: On the transverse strength and resilience of timber". *The Philosophical Magazine*, 51(239), 214–216.
- Tredgold, Thomas (1818b): "XLVI: On the resilience of materials; with experiments". *The Philosophical Magazine*, 51(240), 276–279.
- UNDDR (päiväämätön): *Sendai framework terminology on disaster risk reduction*. Geneva: United Nations Office for Disaster Risk Reduction. <https://www.undrr.org/terminology>, 14.12.2023.
- Villumsen Berling, Trine & Karen Lund Petersen (2020): "Designing resilience for security in the Nordic region. Implications for strategy". Teoksessa: S. Larsson & M. Rhinard (toim.) *Nordic societal security. Convergence and divergence*. Lontoo: Routledge, 131–153.
- Vogus, Timothy J. & Kathleen M. Sutcliffe (2007): "Organizational resilience: towards a theory and research agenda". *Proceedings of the IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics*, Montréal, Kanada, 7.–10.10.2007.
- Walker, Jeremy & Melinda Cooper (2011). "Genealogies of Resilience: From Systems Ecology to the Political Economy of Crisis Adaptation". *Security Dialogue*, 42(2): 143–160.
- Walker, Brian, C. S. Holling, Stephen R. Carpenter & Ann Kinzig (2004): "Resilience, adaptability and transformability in social-ecological systems". *Ecology and Society*, 9(2), 5.
- Walklate, Sandra, Rose McGarry & Gabe Mythen (2014): "Searching for resilience". *Armed Forces & Society*, 40(3), 408–427.
- Wang, Chi-Hsiang & Jane Blackmore (2009): "Resilience concepts for water resource systems". *Journal of Water Resources Planning and Management*, 135(6), 528–536.
- Wildavsky, Aaron (1988): *Searching for safety. Social theory and social policy*. Lontoo: Transaction Publishers.
- Woods, David D. (2015): "Four concepts for resilience and the implications for the future of resilience engineering". *Reliability Engineering and System Safety*, 141, 5–9.
- Young, T. (1807): *A course of lectures on natural philosophy and the mechanical arts: Volume 1*. Lontoo: Joseph Johnsson.
- Zamani Noori, Ali, Omar Kammouh, Sebastiano Marasco & Gian Paolo Cimellaro (2018): "Community resilience assessment tools based on the PEOPLES framework: Web app and desktop software". 16th European Conference on Earthquake Engineering, Thessaloniki, 18.–21.6.20218. https://iris.polito.it/retrieve/handle/11583/2709981/202949/367_PEOPLES%20APP_Postprint.pdf, 7.12.2023.

The Dimensions of Resilience

Resilience is the buzzword of our time. While the term has a long tradition, it only gained academic popularity in the 2010s. Resilience is studied in several disciplines and it has numerous practical applications. This has led to definitional ambiguities about the meaning of resilience at different context. Since the term is often still translated into national languages, mostly without examining its multiplicity, it further obscures definitions and understandings of the concept. The article provides a concise overview of the concept of resilience, its history and today's applications. It presents major developments in resilience research during the last two decades by examining societal, organizational, technological, ecological, macroeconomical, and psychological approaches to resilience. Among other things, the article addresses a watershed division in resilience theories, namely the question of whether resilience is about recovery after an external shock or adaptation to change. Further, the article focuses in particular on the question of whether resilience can be measured and how. Finally, the article discusses whether the concept of resilience may prove useful in the research and practices of peace, conflict, and world politics.

Keywords: crisis tolerance, measuring, resilience

Humanitarismi ja avustustyöntekijöiden turvallisuus Syyrian sisällissodassa

Iida-Maria Tammi^{1,2}

Joka vuosi miljoonista siviileistä tulee sodan uhreja. Noin joka neljännessä maailman maassa on parhaillaan käynnissä sota tai jonkinlainen muu aseellinen selkkaus (Stockholm International Peace Research Institute 2023). Vaikka taistelut käydään pääasiallisesti erilaisten sotilaallisten toimijoiden välillä, sota vaikuttaa myös näiden maiden siviiliväestöön. Arvioiden mukaan jopa yli 90 prosenttia kaikista sodan uhreista on siviilejä (Khorram-Manesh ym. 2021). He ovat naisia, lapsia, vanhuksia ja muita henkilöitä, jotka eivät kannata aseita tai osallistu taisteluihin. He eivät lietsota väkivaltaa, pitkitä konfliktia tai edes välttämättä kannata mitään sodan osapuolista.

Silti he kärsivät sodan seurauksista. Konfliktialueilla asuvat siviilit joutuvat jättämään kotinsa ja pakenemaan taisteluista. Monet päätyvät asumaan leireissä tai hakemaan kansainvälistä suojelua turvapaikanhakijoina. Siviilit saattavat kärsiä nälästä ja janosta, ja heidän pääsyyksiä peruspalveluihin, kuten terveydenhuoltoon, ravintoon ja puhtaaseen veteen, on usein riittämätöntä.

Humanitaarinen apu pelastaa ihmishenkiä

Humanitaarisen avun eli hätäavun tarkoituksena on lievittää näitä erilaisia inhimillisen kärsimyksen muotoja. Apua annetaan konfliktien ja kriisien uhreille, riippumatta heidän kansallisuudestaan, sukupuolestaan tai uskollisesta, poliittisesta tai muusta vakaumuksestaan. Humanitaarinen apu pelastaa ihmishenkiä ja ylläpitää ihmisarvoa silloin, kun ihmisten elämät ovat mullistuneet luonnonkatastrofen tai ihmisten aiheuttamien kriisien seurauksena.

On kuitenkin tärkeää huomata, että pelkkä avun *antaminen* ei ole itsessään riittävää. Pitää myös varmistaa, että lääkkeet, ruoka ja muut humanitaariset tarvikkeet todella saadaan perille lopulliseen määränpäähänsä. Olemassa oleva tutkimus osoittaa, että turvattomuus ja avustustyöntekijöihin kohdennettu väkivalta ovat yksi heidän työssään kohtaamia suurimpia haasteita (ks. Stoddard 2020). Huolimatta siitä, että väkivalta humanitaarisia toimijoita kohtaan on kielletty kansainvälisen oikeuden nojalla, se on yleinen ilmiö.

Joka vuosi maailmalla rekisteröidään yli kaksisataa merkittävää väkivaltatapausta avustustyöntekijöitä kohtaan. Humanitaarisia työntekijöitä ryöstetään, ammutaan, kidnapataan ja tapetaan. Yhä useammin heistä myös tulee laittomien pidätysten uhreja. Kasvava määrä valtioita on hyväksynyt ja ratifioinut lakeja, jotka kriminalisoivat humanitaarisen avun tarjoamisen tietyille ryhmille tai väestöosille (Modirzadeh ym. 2011; Marin & Ali 2021).

1 MSc, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, <iida.tammi@helsinki.fi>

2 Kirjoitus perustuu Helsingin yliopistossa 13.10.2023 pidettyyn englanninkieliseen *lectio praecursoria* -esitelmään *Invisible Threats: The Making and Unmaking of Humanitarian Security in the Syrian Civil War*.

Näillä väkivaltaisilla tapahtumilla on suora vaikutus humanitaariseen toimintaan. Ne lisäävät avustustyön kuluja ja heikentävät järjestöjen mahdollisuuksia toteuttaa toiminnassaan inhimillisyyden, tasapuolisuuden, puolueettomuuden ja riippumattomuuden periaatteita. Turvattomuus myös hankaloittaa avun perillepääsyä ja saattaa tehdä joistain alueista jopa kokonaan luoksepääsemättömiä.

Turvattomuus vaikuttaa kansallisiin ja kansainvälisiin työntekijöihin eri tavoin

Väitöskirjassani analysoin turvattomuuden vaikutuksia konfliktialueilla asuviin ja työskenteleviin humanitaarisiin toimijoihin (Tammi 2023b). Tutkimuksellani on kaksi tavoitetta. Pyrin ensinnäkin ymmärtämään, kuinka turvallisuusriskit kehittyvät ja näkyvät avustustyöntekijöiden jokapäiväisessä työssä. Toiseksi käsittelen turvattomuuden vaikutuksia humanitaarisen työn parissa toimiviin eri ammattiryhmiin.

Termillä eri ryhmät viitataan erityisesti kansallisiin ja kansainvälisiin avustustyöntekijöihin. Kansainväliset tai niin sanotut ulkomaantyöntekijät (engl. *expatriate personnel*) ovat henkilöitä, jotka on lähetetty asumaan ja työskentelemään asuinmaansa ulkopuolisiin maihin. Humanitaarisella sektorilla ulkomaantyöntekijät toimivat lähinnä hallinnollisissa tai johtotehtävissä, ja heidän oleskelunsa hätäalueella rajoittuu yleensä heidän sopimuksensa keston.

Sen sijaan kansalliset työntekijät (engl. *locally recruited*) ovat yleensä kotoisin kriisialueilta. Heidät on palkattu paikallisten lakien ja säädösten nojalla, ja he jäävät usein oleskelemaan alueelle vielä sen jälkeen, kun akuutti humanitaarinen kriisi on päättynyt.

On olemassa vahvaa näyttöä siitä, että turvattomuus ja väkivalta vaikuttavat eri tavoin näihin kahteen ammattiryhmään. Vuonna 2022 yhteensä 671 avustustyöntekijää kohtasi työsään väkivaltaa (AWSD 2023). Heistä 620 oli paikallisia työntekijöitä.

Tämä ei ole pelkästään sattumaa. Samanlaisia lukuja on raportoitu siitä lähtien, kun avustustyöntekijöiden turvallisuutta koskevia tilastoja alettiin koostaa 1990-luvun lopulla. Keskimäärin yhdeksän jokaisesta kymmenestä väkivaltaa kohdanneesta avustustyöntekijästä on kansallinen työntekijä.

Osittain tämä turvattomuuden epätasainen jakautuminen kuvastaa kansallisten avustustyöntekijöiden tekemän työn määrää. Viimeisimpien tietojen mukaan yli 90 prosenttia kaikista humanitaarisista työntekijöistä oli paikalta palkattuja (ALNAP 2022, 16). Kansallisella henkilöstöllä on keskeinen rooli apua tarvitsevien ihmisten ja ryhmien tunnistamisessa sekä avun perille toimittamisessa.

Lisäksi tutkimus osoittaa, että paikallisten avustustyöntekijöiden turvallisuuteen vaikuttavat myös kansainvälisen humanitaarisen järjestelmän rakenteet. Kansallisille työntekijöille osoitetaan esimerkiksi usein vaarallisempia työtehtäviä kuin ulkomaantyöntekijöille (Duffield 2012). He viettävät suuren osan työajastaan epävakaisissa kenttäolosuhteissa ja näin ollen altistuvat useammille riskeille kuin heidän kansainväliset kollegansa.

On myös tärkeää huomioida, että paikalliset toimijat ovat usein ensimmäisinä paikalla, kun konflikti tai kriisi puhkeaa. Esimerkiksi Ukrainassa paikalliset vapaaehtoisjoukot olivat avainasemassa humanitaarisen toiminnan käynnistämässä. He tarjosivat suojaa evaku-

oiduille, jakoivat ruokaa ja vettä sekä hoitivat haavoittuneita. Monet heistä työskentelivät etulinjojen tuntumassa alueilla, joilla taistelut olivat kaikkein intensiivisimpiä.

Sen lisäksi että paikalliset toimijat ovat vastuussa kaikkein vaarallisimmista operationaalisista tehtävistä ja velvollisuuksista, heille on tarjolla vähemmän turvallisuusjärjestelyitä kuin kansainvälisille avustustyöntekijöille.

Ulkomaantyöntekijöillä on keskimäärin parempi palkka ja työehdot sekä enemmän mahdollisuuksia kansainväliseen liikkuvuuteen (Pascucci 2019; Fassin 2007). Kun esimerkiksi Taleban tuli uudestaan valtaan Afganistanissa kaksi vuotta sitten, monet avustusjärjestöt evakuoivat kansainväliset työntekijänsä tai siirsivät heidät turvallisemmille alueille. Toisin kuin ulkomaantyöntekijöillä, paikallisilla avustustyöntekijöistä ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin jäädä alueelle ja sopeutua muuttuneeseen tilanteeseen (Tammi 2021a). He jatkoivat työskentelyään epävakaisissa olosuhteissa ja pyrkivät parhaansa mukaan vastaamaan afganistanilaisten humanitaarisiin tarpeisiin.

Tapaustutkimus Syyrian sisällissodasta

Väitöskirjani keskiössä ei kuitenkaan ole Afganistan eikä Ukraina vaan Syyrian sisällissota ja sen aiheuttama humanitaarinen kriisi. Syyrian sota on pitkittynyt aseellinen konflikti, joka alkoi keväällä 2011 ja jatkuu yhä. Sotaa käydään pääasiallisesti Syyrian hallituksen ja oppositioryhmiä välillä. Ensimmäistä johtaa maan *de facto* presidentti, Bashar al-Assad.

Sen lisäksi, että sota on luhistanut Syyrian talouden ja monet sen historiallisesti merkittävistä kulttuurikohteista, se on myös aiheuttanut maassa akuutin humanitaarisen kriisin. Noin puolet paikallisesta väestöstä on joutunut siirtymään kotiseuduiltaan, ja yli 15 miljoonan henkilön arvioidaan tarvitsevan humanitaarista apua ja suojelua (European Commission 2023).

Syyrian siviilien hätää on lisännyt ennakoimaton pääsy (engl. *irregular access*) avun pariin. Humanitaaristen järjestöjen on ollut erityisen vaikea toimittaa apua alueille, jotka ovat oppositiojoukkojen hallussa. Viime vuosien aikana Syyriassa on myös tehty monia iskuja humanitaarisia toimijoita vastaan. Esimerkiksi syyskuussa 2016 tehtiin ilmaisku Aleppoon hätäapua toimittamassa ollutta rekkasaattuetta vastaan. Isku tappoi ainakin kymmenen henkilöä ja vahingoitti tai tuhosi valtaosan rekkojen lastina olleista humanitaarisista tarvikkeista.

Vaikka tämä tapahtuma on jo itsessään syvästi ongelmallinen, se on vain yksi monista esimerkeistä. Viimeisen kahden vuoden aikana Syyriassa on rekisteröity satoja väkivallantekoja humanitaarisia toimijoita vastaan. Tutkijat ovatkin esittäneet, että väkivaltaa on käytetty keinona hankaloittaa avun toimittamista oppositioalueille (Meininghaus 2016). Sen avulla on myös pyritty kohdentamaan humanitaarista apua ja tarvikkeita hallituksen hallussa olevien alueiden väestölle.

Ymmärtääkseni paremmin Syyriassa vallitsevaa monimutkaista tilannetta koostin ja analysoin kolme erilaista laadullista aineistoa. Aloitin aineistonkeruun helmikuussa 2020 matkustamalla etelä-Turkissa, Syyrian rajan tuntumassa sijaitsevaan Gaziantepin kaupunkiin. Haastattelin neljän viikon aikana yhteensä kahtakymmentä avustustyöntekijää, *policy*-toimijaa ja muuta asiantuntijaa heidän kokemuksistaan humanitaarisen avun tilanteesta Syyriassa. Tiedustelin heidän näkemyksiään liittyen Syyrian oppositioalueilla vallitsevan turvattomuus-

den juurisyihin, sen seurauksiin sekä keinoihin, joilla tilannetta voitaisiin parantaa. Toisen aineiston muodostavat Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston pöytäkirjat ja kolmannen humanitaaristen järjestöjen kenttäraportit.

Analysoin näitä aineistoja diffraktiivisen ja lähiluennan keinoin, ja kirjoitin niiden pohjalta neljä vertaisarvioitua tieteellistä artikkelia.³ Diffraktiivinen luenta viittaa Donna Harawayn (1997) ja Karen Baradin (2007; 2014) kehittämään analyysimenetelmään, jolla pyritään tuomaan esiin toimijuuden eri muotoja ja haastamaan ihmiskeskeistä maailmankuvaa.

Mitä tarkoittaa 'turvallisuus'?

Näissä artikkeleissa erittelin syitä, joiden takia avustustyöntekijät altistuvat väkivallalle ja turvattomuudelle konfliktialueilla. Haluan nostaa esiin kaksi tärkeää väitöskirjatutkimukseni löydöstä.

Tutkimukseni ensimmäinen löydös osoittaa, että avustustyöntekijöiden turvattomuus on sekä pragmaattinen että epistemologinen ongelma. Sen lisäksi, että pyritään kehittämään erilaisia työkaluja ja mekanismeja avustustyöntekijöiden suojelemiseksi, on tärkeää myös pysähtyä pohtimaan, mitä oikeastaan tarkoitamme sanalla 'turvallisuus'. Annan tästä esimerkin.

Valtaosaa niistä tapahtumista, joihin olen viitannut edellä voidaan kuvailla 'räjähtävänä väkivaltana' (vrt. Nixon 2011). Ampumiset, ryöstöt ja kidnappaukset: ne kaikki purskahtavat sensationaaliseen näkyvyyteen ja tapahtuvat verrattain lyhyen ajan kuluessa. Mutta tällainen räjähtävä väkivalta ei ole ainoa turvattomuuden muoto, joka vaikuttaa humanitaariseen henkilöstöön.

Syyriassa paikalliset avustustyöntekijät kärsivät erilaisista pitkittyneen turvattomuuden muodoista, jotka ilmenevät asteittain ja monien vuosien kuluessa. Koostamani aineisto osoittaa, että paikalliset avustustyöntekijät – ja erityisesti terveydenhuollon työntekijät – altistuvat väkivallalle jo ennen kuin he alkoivat työskennellä kansainvälisille humanitaarisille järjestöille (ks. myös Kallström ym. 2021). Syyrian hallitus vainosi erityisesti työntekijöitä, jotka tarjosivat hoitoa ja muita palveluita opposition tukijoille. Monet heistä joutuvat jättämään kotinsa ja pakenemaan maasta.

Yhtäältä tämä löydös kiinnittää huomiota paikallisten työntekijöiden vaikeaan ja epäoikeudenmukaiseen tilanteeseen. Toisaalta sillä on seurauksia humanitarismia ja turvallisuutta koskevalle tieteelliselle keskustelulle.

Sen lisäksi, että kysymme miten parhaiten pitää avustustyöntekijät turvassa epävakaisissa kenttäolosuhteissa, tutkijoiden tulisi myös pohtia turvallisuuden perimmäistä luonnetta. Kuinka keskeiset termit – kuten vaikkapa riski, uhka tai altistuminen – määritellään tutkimuksessa? Mistä nämä määritelmät kumpuavat, ja kenen näkemyksiä ja kokemuksia ne edustavat?

Ottamalla tällaiset kysymykset paremmin huomioon humanitarismia koskevassa tutkimuksessa on mahdollista luoda tehokkaampaa turvallisuuspolitiikkaa sekä parantaa olemassa olevien turvallisuusmekanismien kattavuutta.

3 Näistä artikkeleista yksi on vertaisarvioitavana ja kolme julkaistu (ks. Tammi 2021b; 2022; 2023a).

Turvattomuuden inhimilliset ja ei-inhimilliset syyt

Tutkimukseni toinen keskeinen löydös liittyy tapaan, jolla turvallisuusuhat muodostuvat konfliktialueilla. Humanitarismia koskevassa tutkimuksessa on perinteisesti keskitytty ihmisolentojen aiheuttamiin turvallisuusuhkiin. Näitä ovat esimerkiksi sotilaat tai muut sotilaalliset toimijat; poliitikot, jotka pyrkivät oikeuttamaan humanitaarisiin toimijoiden kohdistuvaa väkivaltaa; tai vaikkapa henkilöt, jotka koittavat käyttää väkivaltaa tai sillä uhkaamista keinona saada rahallista tai muuta aineellista hyötyä itselleen tai sodan köyhdyttämälle yhteisölleen.

Vähemmälle huomiolle on sen sijaan jäänyt tapa, jolla turvallisuusuhat niin sanotusti *nousevat* humanitaarisesta toimintaympäristöstä. Tutkimukseni osoittaa muun muassa, että hiljattainen COVID-19-pandemia lisäsi riskejä Syyriassa toimiville avustustyöntekijöille. Heidän työnsä vaikeutui, kun poliittiset päätöksentekijät pyrkivät rajoittamaan valtioiden sisäistä ja kansainvälistä liikkuvuutta.

Tämän lisäksi erityisesti oppositioalueille toimivilla avustustyöntekijöillä oli vaikeuksia saada tarpeeksi maskeja tai suojapukuja. Heidän työnsä luonne toi heidät jatkuvaan kontaktiin haavoittuvien ryhmien kanssa ja lisäsi heidän riskiään altistua virukselle.

Toinen mielenkiintoinen esimerkki liittyy sairaaloihin ja terveydenhuollon infrastruktuuriin tehtyihin iskuihin. Olemassa oleva tutkimus indikoi, että Syyrian hallitus on toistuvasti ja järjestelmällisesti iskenyt sairaaloihin osana sotastrategiaansa (Fouad ym. 2017; Martínez & Eng 2018). Arvioiden mukaan noin puolet maan terveydenhuollon infrastruktuurista on tuhoutunut ja jopa 70 prosenttia terveydenhuollon henkilökunnasta paennut maasta (Alhaffar & Janos 2021).

Oma tutkimukseni tuotti tästä lisää todistusaineistoa. Se osoitti, että sairaalaiskut ovat olleet keino pakottaa siviilit siirtymään pois opposition hallussa olevilta alueilta ja valmistella nämä alueet hallituksen joukkojen valtausta varten. Sairaalaiskut voidaankin nähdä tapauksina, joissa avustustyöntekijät eivät ole niinkään väkivallan ensisijaisia kohteita kuin sivullisia uhreja Syyrian hallituksen siviili-infrastruktuuriin kohdentamissa laittomissa iskuissa.

Lopuksi

Tutkimukseni on lisännyt kriittistä ymmärrystä avustustyöntekijöihin kohdistuvan väkivallan syistä ja seurauksista. Se on osoittanut, että avustustyöntekijöiden turvallisuus on monimutkainen ja -tahoinen ilmiö, johon vaikuttavat niin avustustyöntekijöiden operationaalinen toimintaympäristö kuin myös kansainvälisen humanitaarisen järjestelmän institutionaaliset, oikeudelliset ja muut rakenteet.

On kuitenkin tärkeää tehdä ero avustustyöntekijöiden turvallisuuteen vaikuttavien ensija toissijaisten syiden välillä. Vaikka nämä äsken mainitsemani seikat saattavat joko parantaa tai heikentää humanitaaristen toimijoiden turvallisuustilannetta, ne eivät itsessään aiheuta turvattomuutta. Poliittisesti motivoitunut väkivalta ja muut ulkoiset uhat ovat yhä edelleen avustustyöntekijöiden turvattomuuden keskeisimpiä juurisyytä.

On myös tärkeää pitää mielessä, että jokainen avustustyöntekijöihin kohdistuva isku on kansainvälisen oikeuden vastainen teko sekä mahdollinen sotarikos. Kansainvälisen yhteisön

tulee vastata humanitaarisiin työntekijöihin kohdistuvaan väkivaltaan päämäärätietoisesti ja vankkumatta sekä huolehtia siitä, että syylliset saatetaan vastuullisiksi teoistaan. Vaakalaudalla ovat niin avustustyöntekijöiden henki ja turvallisuus kuin myös sotien ja kriisien uhrien hyvinvointi.

Kysymys avustustyöntekijöiden kenttäturvallisuudesta tulee olemaan merkityksellinen myös tulevaisuudessa. On hyvin todennäköistä, että humanitaariset tarpeet kasvavat huomattavasti lähivuosina. Sään ääri-ilmiöt, kuivuus, tulvat, maastopalot ja muut ilmastonmuutokseen liittyvät tapahtumat ajavat uusien humanitaaristen kriisien muodostumista ja syöksevät yhä kasvavan määrän ihmisiä köyhyyteen (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies 2019).

Näihin kasvaviin tarpeisiin vastaaminen vaatii lisää rahallisia ja muita resursseja, mutta myös kyvyn taata esteetön ja turvallinen pääsy haavoittuvien ryhmien luo. Onkin ensiarvoisen tärkeää, että turvallisuuskysymykset ovat prioriteetti niin kansainvälisille humanitaarisille toimijoille kuin myös humanitaaristen aiheiden parissa työskenteleville tutkijoille.

Lähteet

- Alhaffar, Bahaa Aldin & Sandor Janos (2021): "Public health consequences after ten years of the Syrian crisis: A literature review". *Global Health*, 17(111), 1–11.
- ALNAP (2022): *The state of the humanitarian system*. Lontoo: ALNAP/ODI.
- AWSD (2023): Humanitarian outcomes. Aid Worker Security Database. <https://aidworkersecurity.org>, 28.9.2023.
- Barad, Karen (2007): *Meeting the universe halfway*. Durham: Duke University Press.
- Barad, Karen (2014): "Diffracting diffraction: Cutting together-apart". *Parallax*, 20, 168–187.
- Duffield, Mark (2012): "Challenging environments: Danger, resilience and the aid industry". *Security Dialogue*, 43(5), 475–492.
- European Commission (2023): European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/middle-east-and-northern-africa/syria_en, 28.9.2023.
- Fassin, Didier (2007): "Humanitarianism as a politics of life". *Public Culture*, 19(3), 499–520.
- Fouad, M. Fouad, Annie Sparrow, Ahmad Tarakji, Mohamad Alameddine, Fadi El-Jardali, Adam P Coutts, Nour El Arnaout, Lama Bou Karroum, Mohammed Jawad, Sophie Roborgh, Aula Abbara, Fadi Alhalabi, Ibrahim AlMasri & Samer Jabbour (2017): "Health workers and the weaponisation of health care in Syria: A preliminary inquiry for The Lancet-American University of Beirut Commission on Syria". *Lancet*, 390(10111), 2516–2526.
- Haraway, Donna (1997): *Modest_Witness@Second_Millennium. FemaleMan©_meets_OncoMouseTM: Feminism and technoscience*. New York: Routledge.
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (2019): *The cost of doing nothing: The humanitarian price of climate change and how it can be avoided*. Geneve: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies.
- Kallström, Agneta, Mikko Häkkinen, Orwa Al-Abdulla, Hannu Juusola & Jussi Kauhanen (2021): "Caught in crossfire: Health care workers' experiences of violence in Syria". *Medicine, Conflict and Survival*, 37(1), 34–54.
- Khorram-Manesh, Amir, Frederick M. Burkle, Krzysztof Goniewicz & Yohan Robinson (2021): "Estimating the number of civilian casualties in modern armed conflicts: A systematic review". *Frontiers in Public Health*, 9(765261), 1–11.

- Marin, Alejandro Pozo & Rabia Ben Ali (2021): "Guilt by association: Restricting humanitarian assistance in the name of counterterrorism". *International Review of the Red Cross*, 103(916–917), 539–554.
- Martínez, José Ciro & Brent Eng (2018): "Stifling stateness: The Assad regime's campaign against rebel governance". *Security Dialogue*, 49(4), 235–253.
- Meininghaus, Esther (2016): "Humanitarianism in intra-state conflict: Aid inequality and local governance in government and opposition-controlled areas in the Syrian war". *Third World Quarterly*, 37(8), 1454–1482.
- Modirzadeh, Naz K., Dustin A. Lewis & Claude Bruderlein (2011): "Humanitarian engagement under counter-terrorism: A conflict of norms and the emerging policy landscape". *International Review of the Red Cross*, 93(883), 623–647.
- Nixon, Rob (2011): *Slow violence and the environmentalism of the poor*. Cambridge: Harvard University Press.
- Pascucci, Elisa (2019): "The local labour building the international community: Precarious work within humanitarian spaces". *Environment and Planning A: Economy and Space*, 51(3), 743–760.
- Stockholm International Peace Research Institute (2023): *SIPRI Yearbook 2023*. Oxford: Oxford University Press. <https://www.sipri.org/yearbook/2023>, 28.9.2023.
- Stoddard, Abby (2020): *Necessary risks: Professional humanitarianism and violence against aid workers*. New York: Palgrave Macmillan.
- Tammi, Iida-Maria (2021a): "Afganistan tuo esiin humanitaarisen järjestelmän eriarvoistavat rakenteet". *Kanava*, 7, 42–44.
- Tammi, Iida-Maria (2021b): "Politicians, pathogens, and other threats to aid workers: A material semiotic analysis of violence against health care in the Syrian conflict". *Critical Studies on Security*, 9(3), 183–195.
- Tammi, Iida-Maria (2022): "The humanitarian frame of war: How security and violence are allocated in contemporary aid delivery". *Third World Quarterly*, 43(5), 963–978.
- Tammi, Iida-Maria (2023a): "Fighting with words: Humanitarian security and the changing role of law in contemporary armed conflict". *Disasters*, 47(4), 870–890.
- Tammi, Iida-Maria (2023b): *Invisible threats: The making and unmaking of humanitarian security in the Syrian civil war*. Poliittisen historian väitöskirja, valtiotieteellinen tiedekunta, valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisusarja 252/2003. Helsinki: Helsingin yliopisto.

M maailman pisin mediasota haastaa tutkijan

Tapio Kujala¹

Lähi-idän pitkittyneen konfliktin jatkuminen vuosikymmeniä on vaikuttanut palestiinalaisten ja israelilaisten elämään monin tavoin, identiteettiä rakennetaan selkkauksen ja sodan kautta. Kansallisen identiteetin rakentaminen voi myös olla tärkeä syy konfliktien eskaloitumiselle. Samalla kansalaisten elämässä Israelissa ja miehityksillä palestiinalaisalueilla, Gazassa ja Län-sirannalla, on nähtävissä yhtäläisyyksiä: voimakkaat ennakkoluulot toista osapuolta kohtaan, kuoleman ja väkivallan pelko sekä tulevaisuuden epävarmuus. Kaikki tämä vaikuttaa yhteisön identiteettiin, samoin yhteisöjen erilaisuus. Palestiinalaiset ovat muurin sisäpuolella, vanki-lassa. Suljettu yhteisö pelkää jatkuvasti maansa lisäänastuksia tai arvaamatonta pommitusta vahvemman puolelta ja kärsii erittäin vahvasti myös vapauden puutteesta. Israelilaiset ovat vapauden puolella, muurin ulkopuolella. Heille on kehittynyt turvallisuusidentiteetti, jolle on leimallista varuillaanolo, terrorin epäily sekä ennaltaehkäisevä voimankäyttö miehittyjen alueiden palestiinalaisia ja arabinaapureita kohtaan.

Israelin ja palestiinalaisten välisessä konfliktin mediarintamalla tutkijan olisi hyvä esittää itselleen Gazan propagandan ja manipulaation keskellä tarkentavia kysymyksiä ja nojata tiet-tihin ohjenuoriin.

Onko minusta työskentelemään konfliktin keskellä?

Konfliktialueella tilanteet vaihtelevat nopeasti. Yhtäkin taistelutilanne saattaa laantua rauhalliseksi jaksoksi, ja rauhallisuus saattaa yhtä nopeasti päättyä väkivaltaiseen iskuun ja kostoiskujen sarjaan. Lähi-idän kulttuurissa tutkija kohtaa pelkonsa, sympatiansa, vihansa ja epävarmuutensa vahvemmin kuin tutussa kotiympäristössä. Tämä ei tarkoita, että tutkijan olisi piilotettava tunteensa, mutta ylidramatisoidessaan tilanteita hän vääristää niitä sen si-jaan, että auttaisi ymmärryksen rakentamisessa. Tutkijan on omalla kohdallaan hyvä pohtia suvaitsevaisuutta, erilaisuutta sekä vääryyden kokemusta, jotka joutuvat kokemukseni mu-kaan koetukselle Lähi-idän konfliktitilanteessa.

Miten tunnistan propagandan ja manipulaation Gazan ”sodassa”?

Konflikti on jatkunut pitkään Israelin ja miehittyjen alueiden, Länsiranta ja Gaza, välillä. Vuosikymmenten ajan Lähi-idän laittoman miehityksen narratiivi on toistanut Israelin oi-keutta puolustaa itseään, siirtokuntia ja kansalaisiaan. Identifioitumista on vahvistettu holo-kaustin kauheudella ja Raamatun oikeutuksella ”Pyhään maahan”. Samalla palestiinalaiset on demonisoitu terroristeiksi, idän tai vähintäänkin Iranin edustajiksi sekä palestiinalaisten kansannousun, intifadan, kohtaloon sidotuksi. Samat kertomukset, jonka juuret ovat Israelin turvallisuuskoneiston tuottamassa propagandassa levottomista ja väkivaltaisista palestiinalai-

1 YTT, rehtori, Tampereen ammattikorkeakoulu, <tapio.kujala@tuni.fi>

sista, ei ole vastannut mediankuluttajan kysymykseen, miksi miehityillä alueilla on levottomuuksia.

Israelilainen professori Ilan Pappé ja filosofi Hannah Arendt viittavat israelilaisten osaan hyödyntää erittäin hyvin historiansa. Siksi Länsirannan ja Gazan sotilashallinnon toimintatavat ovat identtiset toisen maailmansodan ghettojen kanssa. Palestiinalaisten presidentti Mahmud Abbasin näennäishallinto pyrkii ohjaamaan palestiinalaisten arkea, mutta todelliset linjaukset ja päätökset toteutetaan vastaisuudessakin Israelin sotilashallinnon toimesta. Väkivallan kokemukset miehityillä alueilla jatkuvat liki systemaattisesti päivittäin, vaikka meille nousevat vain muutamata tapahtumat uutisaiheiksi.

Natsi-Saksan toiminta toisessa maailmansodassa muistutti juutalaisia heikkouden sietämättömyydestä. Siksi Israelin mantraksi on muodostunut vahvuuden, rankaisun ja periksi antamattomuuden viesti. Pääministeri Benjamin Netanjahu on hallinnut kansainvälisen politiikan lukutaidon. Siksi kahden valtion ratkaisu, eurooppalaisten tai palestiinalaishallinnon toiveista huolimatta, on kauempana kuin koskaan. Samalla juutalaisvaltio Länsirantoinen on israelilaisten poliitikkojen mielessä lähempänä toteutumistaan.

Israelin sisäpolitiikan hämmennyksessä pääministeri Netanjahu on ymmärtänyt hetkensä tulleen. Hän haluaa päästä israelilaisten suurmiesten ja kenraalien joukkoon historiaa muuttaneilla päätöksillä eikä hullumpaa olisi sekään, että israelilaisten huomio pääministerin korruptiosyytöksistä tai Israelin sisäpolitiikan vastakkainasettelusta vaipuisivat unholaan. Siinä sivussa voidaan huoletta talloa Yhdistyneiden kansakuntien (YK) päätöslauselmat ja kansainväliset sopimukset.

Valikoi lähteesi tarkoin

Kansakunnan yhtenäisyys perustuu yhteisiin identiteettikertomuksiin, myyttisiin tarinoihin, joissa kansalle luodaan yhteinen historia ja tehtävä, valtiolle luonnollinen alue ja olemus. Nämä kansalliset yhtenäisyystarinat pyrkivät tyypillisesti peittämään historialliset katkokset ja suunnanmuutokset, sisäisen monimuotoisuuden, ulkoisten rajojen joustavuuden sekä monet yhtäläisyydet muiden kanssa.

Suomalaismedialla ei ole pysyviä kirjeenvaihtajia Lähi-idän alueella, joten suurin osa suomalaisista tiedotusvälineistä on toisen käden tiedon varassa. Silloin kun epäröidään tiedon totuudellisuutta, suomalaistoimitukset kertovat, että esimerkiksi ”Israelin armeijan mukaan” tai ”Hamasin mukaan”. Meillä myös lainataan paljon muilta kansainvälisiltä medioilta tai uutistoimistoilta aineistoa. Silloin tiedon tarkastaminen on vaikeaa tai tiedon alkuperä saattaa jäädä hyvin epäselväksi.

Israelin armeijan viestintä on maailman tehokkainta. Se tarjoaa toimittajille materiaalin kaikilla pääkielillä. Sillä on valmiudessa kuvausryhmät videokuvaa ja valokuvia varten. Jokaisen taisteluosaston mukana on kuvaaja. Koneisto tarjoaa valmiita ”tietoja” ja kuvaa armeijan värityksenä. Armeija toimii armeijan logiikalla, mutta journalistin ei ole syytä luottaa sen väitteisiin.

Hamasin viestit ovat uhmakkaita, ja ne julkistetaan arabiaksi. Ne ovat avoimen propagandistisia ja niiden tarkoitus on kertoa kaikille, että periksi ei anneta, vaikka tilanne olisi täysin epätoivoinen ja mahdoton.

Suhtaudu terveen kriittisesti myös esimerkiksi yhdysvaltalaisiin televisiokanaviin, lehtiin ja uutistoimistoihin. Ne välittävät tietoa omasta näkökulmastaan ja omille lukijoilleen. Niiden arvopohja saattaa olla erilainen kuin suomalaisen tiedotusvälineen tai yleisön, ja usein ne tukevat vahvasti Israelin narratiivia.

Jotta tilanteesta ja siviiliuhreista olisi vaikeampi saada tietoa ulkomailla, Israel on estänyt toimittajien työtä tai jopa pommittanut kansainvälisen median työskentelytilat.² Kerta ei ollut ensimmäinen.

Hyödynnä lähteinä järjestöjä, jotka tekevät työtä alueella

Sodan ja konfliktin sijaan voit syventää ymmärrystä ja moniäänisyyttä haastattelemalla esimerkiksi paikan päällä työtä tekevien järjestöjen edustajia. Usein ne ovat Lähi-idän tilanteessa paljon luotettavampia lähteitä kuin viranomaiset Israelissa ja Palestiinalaisalueilla.

Palestiinalaispakolaisten auttamiseen keskittyvä YK:n UNRWA-järjestö (The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East) ylläpitää pakolaisleirejä ja kouluja Länsirannalla ja Gazassa. Kansainvälinen Punainen Risti ja Punainen puolikuu tai vaikkapa suomalainen Kirkon Ulkomaanapu tarjoavat totuudenmukaisemman kuvan taistelujen ja tilanteen vaikutuksista siviilien elämään.

Myös israelilainen ihmisoikeusjärjestö B'TSelem, palestiinalaiset kansalaisjärjestöt (esim. Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs, PASSIA) tai kansainväliset Human Rights Watch ja Amnesty tarjoavat arvokasta lähdemateriaalia muun muassa tilastojen muodossa. Nämä tiedot auttavat hahmottamaan, kuinka paljon kuolleita siviilejä ja taistelijoita konfliktissa menehtyy sekä taisteluiden voimasuhteita.

Ymmärrä Gazan tilanne ja mittakaava

Gaza vastaa kooltaan suunnilleen Espoota. Siellä asuu reilut 2,2 miljoonaa ihmistä, jotka eivät saa poistua alueelta ilman Israelin turvallisuuskoneiston lupaa. Länsimaiset diplomaatit kuvaavat Gazaa maailman suurimmaksi avovankilaksi. Se on äärimmäisen tiheästi asuttu eikä alueella ole pommisuoja tai turvapaikkoja.

Gazasta uutisoiminen on medialle haastavaa muun muassa siksi, että Israel ei päästä sinne toimittajia. Israeliin akkreditoituneet toimittajat saavat seurata tapahtumia Gazan ulkopuolelta, kilometrien päästä. Silloin näemme uutiskuvia lentävistä raketeista, ohjuksista tai pommeista. Muutamilla uutistoimistoilla tai -medioilla (*AFP, Reuters, Al Jazeera*) on palestiinalaisia avustajia Gazassa. He toimivat henkensä kaupalla, ja välittävät kuvaa silloin, kun yhteydet alueelta toimivat. Committee to Protect Journalists -järjestön³ (CPJ 2023) tietoihin vedoten sanomalehdet ovat kertoneet yli kuudenkymmenen toimittajan ja avustajan kuolleen kuluksen kahden kuukauden aikana. Maahyökkäyksen aikaan myös internet ja puhelin yhteydet suljettiin.

² *Al Jazeera* (2021): "UN court pressed to probe Israel strike on media office". *Al Jazeera*, 15.5.2021. <https://www.aljazeera.com/news/2021/5/17/ap-amnesty-and-rsf-call-for-icc-probe-over-israeli-strikes>, 5.12.2023.

³ CPJ (2023): Journalist casualties in the Israel-Gaza war. Committee to protect journalists. <https://cpj.org/2023/12/journalist-casualties-in-the-israel-gaza-conflict/>, 4.12.2023.

Kun Hamas tai muu miehitystä vastustava palestiinalainen taistelujärjestö, yleensä Gazasta, ryhtyy puolustautumaan, on loppuratkaisu valitettavan selvä: joukkorankaisu, jota voidaan pitää myös etnisenä puhdistuksena. Vertailuluvut syksyn 2023 ovat selkeät voimankäytön osalta 1200 kuollutta Israelissa ja yli 15 000 kuollutta Gazassa (CPJ 2023). Se herättää kysymyksen, kuka käyttää väkivaltaa ja miksi näin suunnattomasti.

Gaza muodostaa medialle haasteen. Se on meille pahan ilmentymä, koska israelilainen mediakoneisto on vuosikausia kertonut meille Syyrian, Iranin ja Hizbollahin tukevan Gazan taistelijoita. Toimittajat unohtavat, että Gazan saarto on ollut jo vuosia äärimmäisen tehokas maalta, mereltä ja ilmasta eikä Egyptin valvoma eteläraja ole vailla Israelin rajavalvontaa.

Gazan tunneliverkostosta puhutaan paljon, mutta todistusaineistoa ei ole esitetty. Sekä Hamas että Israel mielellään esittelevät videokuvaa tunnelista, mutta uskottavaa aineistoa tunnelin alku- ja loppupäistä ei medioissa ole ollut esillä. Egyptin rajalla olleet tunnelit Israel tuhosi aikaisemmissa ilmaiskussa Gazaan vuonna 2021.

Gazan nykyolosuhteet muistuttavat keskitysleiriä. Sillä erotuksella, että alueella asuu yli kaksi miljoonaa pommitusten runtelemaa palestiinalaista vieri vieressä. Alueella ei ole pommitusuojia tai turvapaikkoja. Joskus siviilit pyrkivät YK:n UNRWA:n ylläpitämiin kouluihin, moskeijoihin tai sairaaloihin suojaan, mutta niitäkin Israelin armeija on pommittanut.

Alueella puhtaasta vedestä on huutava pula eikä jäteviemäröinti toimi jatkuvien pommitusten takia. Israelin armeijan täsmäiskussa uhreista on ollut 40 prosenttia naisia ja lapsia.⁴ Ei ole siis täsmäiskuja tai -pommeja. Pommituksissa kuolee aina siviilejä. Ja jotta emme näkisi uhreja, kansainvälisen median työskentelytilat pommitettiin maan tasalle Israelin armeijan toimesta eikä kerta ollut ensimmäinen.⁵

Termeillä on väliä

Tieteellisen tiedon tuottamiseen pyrkivän tutkijan ensimmäinen ongelma Palestiinassa tai Pyhällä maalla tai Israelissa ja miehityksellä Palestiinalaisalueilla on, ettei neutraaleja sanoja ole. Uutisoinnissa toistuvat muutamat termit, joihin kannattaa kiinnittää huomiota.

Israelin armeijan kerrotaan usein suorittaneen *täsmäiskuja*. Gazan väestötiheyden huomioon ottaen sellaisia ei ole, vaan pommituksissa kuolee aina siviilejä. Kun Israelin armeija tarjoaa medialle kuvaa *täsmäiskusta*, kuvassa ohjus kohdistuu juuri tavoiteltuun kohteeseen. Tietokoneen ruudulta ei näy kohteen todellisuus: murskaantuvat rakennukset, katujen tuhoutuminen tai alueella liikkuneiden siviilien kohtalo.

Hamasin taisteluorganisaation tiedetään ampuvan itsetehtyjä *Qassam*-raketteja. Valtaosa raketeista ei kuitenkaan vertaudu armeijoiden käyttämiin ohjuksiin tai heittimien ampumiin kranaatteihin. Raketit on useimmiten rakennettu ilmastointi-, vesijohto- tai viemäriputkista. Putkien räjähteet on koottu aineista, joita voi Suomessa hankkia rautakaupasta. Siksi putket räjähtävät laukaistaessa, lentävät minne sattuu ja miten sattuu. Niitä ei voi ohjata. Vaaratilan-

4 Al Jazeera (2023): "No end to suffering of Gaza children as Israeli attacks rage on". *Al Jazeera*, 4.12.2023. <https://www.aljazeera.com/gallery/2023/12/4/no-end-to-suffering-of-gaza-children-as-israeli-attacks-rage-on>, 5.12.2023.

5 Al Jazeera (2021): "UN court pressed to probe Israel strike on media office". *Al Jazeera*, 15.5.2021. <https://www.aljazeera.com/news/2021/5/17/ap-amnesty-and-rsf-call-for-icc-probe-over-israeli-strikes>, 5.12.2023.

ne syntyy, jos putki todellakin osuu uhriinsa. Jos se ei osu ihmiseen, tuho on usein tymäkän ilotulitusräjähteen luokkaa.

Israel korostaa usein oikeuttaan *puolustaa* itseään, siirtokuntia ja kansalaisiaan. Todellisuudessa Israel pääasiassa hyökkää ja pitää yllä sekä laajentaa kansainvälisen lain mukaan laitonta miehitystä ja siirtokuntia.

Israelin johtavat poliitikot ovat korostaneet juutalaisvaltion roolia ja asemaa ainoana turvallisenä maana maailmassa juutalaisille. Tämä on tarkoittanut muun muassa valtion laitonta laajentamista Jerusalemissa ja Länsirannalla. Termi *juutalaisvaltio* voi hämätä suomalaista lukijaa, sillä Israelin asukkaista noin 20 prosenttia on muita kuin juutalaisia.

Kirjeenvaihtajat pohtivat usein, pitäisikö Palestiinalaisalueiden kohdalla puhua *miehityksestä, vapautuksesta* vai *kiistanalaisista alueista*. Entä tarkoitetaanko *alueella* Jordanian länsirantaa vai Juudeaa ja Samariaa vai Palestiinan itsehallintoalueita? Entä onko Länsirannalla *juutalaiskyliä, juutalaissiirtokuntia* vai *laittomia juutalaissiirtokuntia*?

Keitä ovat tilanteen osapuolet? Pitääkö puhua *juutalaisista, sionisteista* vai *israelilaisista*? Kaikki sionistit eivät ole juutalaisia, kaikki juutalaiset eivät ole israelilaisia ja kaikki israelilaiset eivät ole juutalaisia. Ja onko kyse *arabeista, palestiinalaisista* vai *muslimeista*? Kaikki arabit eivät ole palestiinalaisia, kaikki palestiinalaiset eivät ole muslimeita, eivätkä kaikki muslimit ole palestiinalaisia.

Sanavalinnat kuvastavat puhujan asennetta, ja tutkijan on syytä tunnistaa niiden tausta ennen kuin käyttää niitä. Esimerkiksi useimmat israelilaislähteet kutsuvat palestiinalaisia arabeiksi. Yksi syy tähän on se, että näin halutaan häivyttää ajatus palestiinalaisista omana kansanaan, jolla on oikeuksia.

Suodata somen vihapuhe

Sosiaalisessa mediassa on paljon ”kuplia”, jotka vakuuttavat tietävänsä parhaiten Gazan konfliktin ”todellisen tilanteen ja ratkaisun”. Älä luota näihin! Selvitä henkilön tai ryhmän motiivit tai tausta. He mielellään tukevat osapuolten narratiiveja ja välittävät vahvoja mustavalkoisia mielipiteitään.

Tutkijalle voi olla uutta, että kuka tahansa akateemisen tutkimuksen ulkopuolelta tietää sinua paremmin Gazan tilanteesta. Mediassa esiintyvä tutkija saa helposti niskaansa vihapuhetta ja maalittamista.

Poliittisesti arkaluontoiset aiheet, kuten Palestiina, saavat eri osapuolet taistelemaan siitä, kenen ideologia hakukoneessa tai Wikipediassa on uskottavampi. Siksi terve lähdekritiikki on tarpeen. Lähi-idän mediasota on siirtynyt myös internetiin. Asiallisten sivustojen ohella on paljon propagandasivustoja, jotka ovat levittäneet aineistoaan Youtuben ja Wikipedian tyyppiin palveluihin saadakseen aineistonsa vaikuttamaan uskottavammalta ja luotettavammalta.

Israelilla on tiiviit suhteet suurin some-yhtiöihin, kuten Facebookiin ja Googleen. Tämänkin syksyn tapahtumien yhteydessä palveluiden käyttäjien, Gazan asukkaita tukevat, myötätuntoviestit on sensuroitu tai somejätit ovat oudosti tukkineet käyttäjien sivut.

Kerro painostusyrytyksistä

Lähi-idän konfliktin tutkijoita painostetaan. Keinoja on lukuisia. Tutkijaa pyritään ohjaamaan oikeiden lähteiden äärelle tai kenttätutkimuksissa oikeiden haastateltavien luokse. Tiedemaailmassa voi olla rajoitteita, joita perustellaan kansallisella turvallisuudella. Siksi Israelin miehityshistoriaa tutkineet ovat joutuneet painostuksen kohteeksi. Usein tieteellisiä artikkeleita näistä teemoista julkaistaan mieluiten Yhdysvalloissa ja Euroopassa. Sama koskee myös palestiinalaisten varteenotettavien tutkijoita. Miehitettyjen alueiden yliopistot kärsivät jatkuvasta rahoituksen puutteesta ja esimerkiksi väitöskirjatutkijoiden ja professoreiden vähäisestä määrästä.

Avoimuuden nimissä tutkijaan kohdistuvista painostusyrytyksistä kannattaa kertoa. Näin tekee myös esimerkiksi palestiinalainen riippumaton media, joka kertoo avoimesti Länsirannan itsehallinnon tai Hamasin siihen kohdistamista uhkailuista.

Tilanne on päällä koko ajan

Länsimedia kiinnostuu palestiinalaisten tilanteesta vain toisinaan. Yleisölle saattaa siksi jäädä kuva, jonka mukaan alueella on yleensä rauhallista, mutta väkivaltaisuudet leimahtavat säännöllisesti. Syksyn 2023 väkivaltaisuudet muodostavat poikkeuksen, koska Hamasin ja islamilaisen jihadin taistelijat pääsivät yllättämään Israelin turvallisuuskoneiston. Taistelijat syyllistyivät 7.10.2023 Israelin 1200 sotilaan ja siviilin kuolemaan terrori-iskuilla Gazan välittömässä läheisyydessä.

Todellisuudessa tilanne on ollut päällä koko ajan. Pidätykset, tunkeutumiset palestiinalaiskoteihin, tarkoitukselliset haavoittamiset, pommitukset tai joukkorankaisut ovat arkea Palestiinalaisalueilla.

Sortotoimenpiteet ovat osa Israelin sisäpolitiikkaa, ja niillä on kansan tuki, mutta niitä myös vastustetaan ja kritisoidaan esimerkiksi Israelin mediassa ja israelilaisten tutkijoiden parissa. Ilan Pappé aukaisee tutkimuksissaan miehityksen historiaa Israelin narratiivin takaa.

Kyseessä ei ole kahden tasavahvan osapuolen konflikti. Parhaiten tämä näyttäytyy esimerkiksi vertailemalla Amnestyn vuosikirjan raportteja surmatuista, haavoitetuista, pidätetyistä tai tuhotuista palestiinalaiskodeista. Se paljastaa, että ihmisoikeusrikkomukset jatkuvat silloinkin, kun media on vaiti.

Luettavaa

Amit, Zalman & Daphna Levit (2011): *Israeli rejectionism – A hidden agenda in the Middle East peace process*. Lontoo: Pluto Press.

Anderson, Benedict (2007): *Kuvitellut yhteisöt – Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Suom. J. Kuortti. Tampere: Vastapaino.

Kujala, Tapio (2012): *Lähi-idän mediasota – Journalismin ristipaineet Israelin ja palestiinalaisten välisessä konfliktissa*. Acta Universitatis Tamperensis 1786. Tampere: Tampere University Press.

Pappé, Ilan (2006): *The ethnic cleansing of Palestine*. Oxford: Oneworld Publications Limited.

Pappé, Ilan (2010): *Out of the frame. The struggle for academic freedom in Israel*. Lontoo: Pluto Press.

- Pappé, Ilan (2010): "State of denial: The Nakbah in Israeli history and today". Teoksessa: N. Chomsky & I. Pappé (toim.) *Gaza in crisis. Reflections on Israel's war against the Palestinians*. Lontoo: Haymarket Books, 57–78.
- Peri, Yoram (2007): "Intractable conflict and the media". *Israel Studies*, 12(1), 79–102.
- Philo, Greg & Mike Berry (2004): *Bad news from Israel*. Lontoo: Pluto Press.
- Philo, Greg & Mike Berry (2011): *More bad news from Israel*. Lontoo: Pluto Press.
- Ra'ad, Basem L. (2010): *Hidden histories. Palestine and the Eastern Mediterranean*. Lontoo: Pluto Press.
- Saarnivaara, Minna (2002): " Hamas ja islamilainen Jihad. Palestiinalaisten islamistien vaihtoehto". Teoksessa: H. Juusola & H. Huuhtanen (toim.) *Uskonto ja politiikka Läbi-idässä*. Helsinki: Gaudeamus, 237–263.
- Said, Edward W. (2000): *The end of the peace process – Oslo and after*. Lontoo: Granata Books.
- Said, Edward W. (2011): *Orientalismi*. Suom. K. Pitkänen & J. Kuortti. Helsinki: Gaudeamus.
- Visuri, Pekka (1997): *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. Juva: Wsoy.
- Wolfsfeld, Gadi (2002): "Uutismedia ja toinen intifada". Teoksessa: T. Kujala, S. Pyörre & M. Salomaa (toim.) *Pommeja ja puskutraktoreita – palestiinalaiset rauban vankeina?* Helsinki: Like & Diak.

Kestävää rinnakkaiseloä etsimässä – Sergio Caggianon haastattelu

Meeri Tiensuu¹ & Ana Tarazona²

Euroopan tutkimusneuvoston rahoittama EmergentCommunity-tutkimusprojekti sai vieraakseen syyskuussa Tampereen yliopistolle Sergio Caggianon Argentiinasta. Caggiano toimii viestinnän professorina La Platan yliopiston (Universidad Nacional de La Plata) journalismin ja sosiaalisen viestinnän tiedekunnassa (Facultad de Periodismo y Comunicación Social), minkä lisäksi hän johtaa kansallisen yhteiskuntatutkimuskeskuksen (Centro de Investigaciones Sociales, CIS) tieteellisen ja teknologisen tutkimuksen neuvoston (CONICET) taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen instituuttia (IDES). Caggianon tutkimuskohteita ovat maahanmuutto ja kaupunkeihin liittyvät konfliktit. Hän opettaa ja luennoi intersektionalismia ja epätasa-arvon monimuotoisuuksista sekä osallistavan tutkimuksen metodologiasta useissa Argentiinan yliopistoissa.

Sergio Caggianon tutkimus liittyy vahvasti siihen, miten ihmiset elävät yhdessä ja millaisia konflikteja rinnakkaiselo synnyttää. Kenttätutkimuksessaan Caggiano on viime vuosina keskittynyt bolivialaisten pienviljelijöiden asemaan, toimijuuteen ja mahdollisuuksiin osana heidän päivittäistä elämäänsä Argentiinassa La Platan alueella. Bolivialaisten pienviljelijöiden kanssa tehtävässä tutkimuksessa on tullut esiin paitsi ihmisten välisen rinnakkaiselon erilaiset muodot myös niissä esiintyvät konfliktit. Caggiano pyrkii syventämään ymmärrystä siitä, miten bolivialaiset hahmottavat ja käsitteellistävät olemassaoloaan ja siihen liittyviä haasteita jokapäiväisessä elämässään niin suhteessa paikalliseen kuin valtiolliseen kontekstiin. Vastaavat kysymykset koskien paikallista rinnakkaiseloä ja konflikteja sekä toisaalta arjen rauhaa (eng. *everyday peace*) ja sen laatua ovat rauhantutkimuksessa kasvavasti esillä.

Sergio Caggianon Tampereen vierailun aikana saimme mahdollisuuden keskustella hänen kanssaan ihmisten rinnakkaiselosta, konflikteista, monikulttuurisuudesta ja kaupunkitiloista. Tämä teksti perustuu keskusteluun, joka käytiin Tampereen yliopiston rauhan- ja konfliktintutkimuskeskuksen (Tapri) kirjastossa syyskuussa 2023.

Taprin kahvihuoneessa sattui kyseisenä päivänä olemaan kakkua. Sen rinnalle päätimme keittää kahvit. Kakkukahvien lomassa vaihdoimme kuulumisia ja kyselimme Caggianolta, millaista hänen aikansa Tampereella oli siihen mennessä ollut. Hän kehui Tamperetta ja sanoi ihastuneensa kaupunkia ympäröivään luontoon:

Luonto tuntuu olevan joka puolella, kun astuu ovesta ulos. Kaupunki tuntuu myös toivotavan ihmiset tervetulleeksi ja kaduilla liikkua on turvallinen olo.

Caggiano kertoi myös vaikuttuneensa siitä, miten lapset liikkuvat kouluun itsenäisesti ja käyttävät julkista liikennettä näppärästi ilman vanhempiaan. Lasten vapaus liikkua turval-

1 VTM, YTM, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, <meeri.tiensuu@tuni.fi>

2 YTM, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, <ana.tarazona@tuni.fi>

lisesti kaduilla muistutti häntä omasta lapsuudenkodistaan Montehermoson kylässä. Montehermoso (suom. *kaunis pieni metsä*) on pieni paikka Atlantin rannalla Argentiinan kaakkoisosassa, joka oli professorin lapsuudessa hyvin yhteisöllinen ja turvallinen paikka kasvaa. Viime vuosien aikana kylä on Caggianon mukaan muuttunut ja kasvanut suosituksi turistikohdeksi, ja sitä myötä paikka on myös menettänyt yhteisöllisyyden tunnetta. Tampereella vierailu herätti lämpimiä muistoja lapsuudesta ja muistutti siitä, että vieraissakin paikoissa voi tuntea itsensä tervetulleeksi ja olevansa turvassa.

Tampere ja erityisesti Hervanta herätti professori Caggianon mielenkiinnon hänen luetuaan Eeva Puumalan ja Karim Maïchen (2021) artikkelin ”Whether you like it or not, this is the future!': Everyday negotiations of the community's boundary in urban space”. Artikkelia lukiessaan Caggiano kiinnitti huomiota siihen, miten paljon samoja ilmiöitä Tampereen ja Argentiinan suurien kaupunkien kuten Buenos Airesin välillä oli. Vaikka Suomessa ja Argentiinassa elävien ihmisten arki lieneekin erilaista, monet samanlaiset ilmiöt, kuten polarisaatio, oikeistopopulistiset liikkeet, yhteiselon haasteet ja heterogeenisuus, vaikuttavat ihmisten jokapäiväiseen elämään. Tutkimuskontekstien erilaisuudesta huolimatta useat käsitteelliset ja episteemiset yhteydet puhuttelivat Caggianoa:

Minusta oli erittäin mielenkiintoista keskustella EmergentCommunity-projektin tutkijoiden kanssa, sillä olin löytänyt paljon yhteistä. Jaoin monia samanlaisia huolia. Meitä yhdisti paitsi teoreettiset ja poliittiset, myös metodologiset ulottuvuudet. Olimme yhtä lailla kiinnostuneita ymmärtämään ihmisten välisiä kohtaamisia ja tapaamisia sekä konkreettisia, jokapäiväisiä tapoja, miten ihmiset elävät yhdessä [niin Argentiinassa kuin Suomessa].

Kysymys siitä, miten ihmiset elävät yhdessä, on ollut läsnä professori Caggianon tutkimuksissa siitä lähtien, kun hän noin 25 vuotta sitten halusi ymmärtää paremmin kaupunkien ja konfliktien välisiä yhteyksiä. Hän oli kiinnostunut Argentiinaan kohdistuvasta maahanmuutosta sekä siihen liittyvästä ihmisten ja kulttuurien välisestä jatkuvasta vuorovaikutuksesta. Opiskelut veivät hänet Montehermosan kylästä Buenos Airesiin, missä hänen oli opetettava navigoimaan suuren kaupungin vilksessä. Elämä Buenos Airesissa vaati tottumista uusiin, erilaisiin arkikrytmeihin ja -dynamiikkoihin, joihin rauhaisa elämä Montehermosossa ei ollut valmistanut. Sopeutuminen Buenos Airesin elämään ja kokemus muutoksesta osoittautui myöhemmin hyvinkin tärkeäksi, sillä Caggiano on oman kokemuksensa myötä kyennyt monipuolisesti tarkastelemaan niitä tuntemuksia, joita Buenos Airesiin kaltaiseen vilkkaaseen miljoonakaupunkiin muuttaminen voi maahanmuuttajissa herättää (esim. Caggiano & Segura 2014). Tutkimusuransa aikana professori Caggianolle ovat tulleet tutuksi niin Argentiinan suuret kaupungit kuin pienet kylät esimerkiksi Pohjois-Argentiinan ja Bolivian rajalla. Eri kaupunkien ja kylien arkea tutkineena ja niissä aikaa viettäen hän ymmärsi oman kiinnostuksensa kohdistuvan nimenomaan urbaaneihin konteksteihin. Näissä elämä pitää sisällään useita sosiaalisesti rakennettuja rajoja (eng. *borders*) aiheuttaen ja ylläpitäen monenlaisia konflikteja, jotka tuovat haasteita ihmisten väliseen rinnakkaineloon:

Olin kiinnostunut siitä, miten maahanmuuttajista puhuttiin ja millaisia käsityksiä muilla heistä oli. Nämä käsitykset vaikuttivat siihen, miten maahanmuuttajat elivät elämänsä, millaisia mahdollisuuksia heillä oli tai heille annettiin. Koin, että nimenomaan kaupun-

geissa ihmisten käsitykset maahanmuuttajista konkretisoituivat toiminnaksi ja vuorovaikutukseksi, ja tietysti kaupunkiympäristö myös osaltaan vaikuttaa vuorovaikutukseen. Esimerkiksi työskennellessäni Boliviasta lähtöisin olevien maahanmuuttajien kanssa rajoja koskevat kysymykset nousevat esiin nopeasti. Tarkoitan sekä fyysisiä että poliittisia rajoja Bolivian ja Argentiinan välillä. Tämänkaltaiset konfliktit ovat olleet kiinnostuksenkohteitani alusta alkaen.

Rinnakkaiseloä ja konfliktejä koskevat kysymykset ovat olleet vahvasti esillä myös Caggianon maahanmuuttoa koskevassa tutkimuksessa. Kirjassaan *Las migraciones como campo de batallas. Desigualdades, pertenencias y conflictos en torno a la movilidad de las personas* (2019) Caggiano kuvaa maahanmuuttajien haasteita, erilaisia luokitteluja sekä heitä koskevia narratiivejä eräänlaisena taistelujen tantereena (esp. *campo de batallas*). Tällä erilaisten, yhtäaikaisten taistelujen tantereella maahanmuuttajat pyrkivät parhaansa mukaan paitsi ymmärtämään ja oppimaan, myös navigoimaan erilaisten kansainvälisten ja kansallisten sääntöjen ja kriteerien sekä toisaalta tapojen ja opittujen käytäntöjen viidakossa: Maahanmuuton eletyt todellisuudet ja intersektiot muodostavat useiden taisteluiden kentän, jolla maahanmuuttajat pyrkivät parhaansa mukaan tasapainoilemaan. Kirjassa Caggiano pohtii erilaisia jännitteitä ja epätasa-arvon muotoja, joita yhteiskunnalliset toimijat ja toimintamallit tuottavat ja ylläpitävät sekä sitä, miten nämä taistelut tulevat osaksi erilaisten (muutto)liikkeessä olevien ihmisten, kuten maahanmuuttajien, kausityöntekijöiden, pakolaisten, toisen polven maahanmuuttajien tai ulkomailla asuvien, välistä rinnakkaiseloä.

Rinnakkaiselon haasteita – tai taistelujen tannerta – professori Caggiano käsitteli myös kahdella luennollaan, jotka järjestettiin Tampereen yliopistolla hänen vierailunsa aikana: ”Conflicts over land: Territorial projects and languages of valuation” sekä ”Migrations, co-existence and conflict in a heterogenous peri-urban space (La Plata, Argentina)”. Jälkimmäisellä luennollaan Caggiano puhui Argentiinaan kohdistuvan maahanmuuton historiasta ja siitä, miten Etelä-Amerikassa Argentiinasta toisinaan puhutaan maahanmuuttovaltiona, jolla on valkoiset, eurooppalaiset juurensa. Ajatus maahanmuuttovaltiosta juontaa juurensa 1900-luvun Euroopasta Argentiinaan kohdistuneeseen muuttoliikkeeseen. Eurooppalaisuuden symboloidessa taloudellista kasvua, Argentiina otti maahanmuuttajia mielellään vastaan ja kirjasi eurooppalaisten kutsumisen jopa perustuslakiinsa vuonna 1853. Vastaava vieraanvaraisuus ja tervetulleeksi toivottava asenne ei ole kuitenkaan kohdistunut Argentiina rajavaltioista tai muista Etelä-Amerikan maista saapuviin maahanmuuttajiin, joiden määrä on Argentiinassa jatkuvasti 2000-luvulla kasvanut.

Eurooppalaisten siirtolaisuus oli erityisen näkyvää 1950-luvulle saakka ja muokkasi paljon ajatusta ”ideaalista maahanmuuttajasta”. Tämä tietynlainen ja rajallinen kuva maahanmuuttajista on ylläpitänyt syrjintää eteläamerikkalaisia maahanmuuttajia kohtaan. Eteläamerikkalaiset maahanmuuttajat ovat joutuneet maalitaluiksi ja heitä on pidetty syyllisinä moniin Argentiinan sosiaalsiin ja taloudellisiin ongelmiin. Caggianon mukaan kolonialististen puhetapojen sekä alkuperäiskansojen ja mustien väestöryhmien vähäinen edustus Argentiinassa ovat entisestään vahvistaneet kuvaa Argentiinasta, jossa on sijaa vain tietynlaisille maahanmuuttajille. Lisäksi Caggiano huomautti perustuslain kirjauksen olevan yksi syy sille, että myös lainsäädäntö on historian aikana tukenut ei-valkoisten argentiinalaisten syrjintää.

Maahanmuuton, konfliktien ja rinnakkaiselon tutkijana professori Caggiano on uransa aikana seurannut tiiviisti myös Argentiinan eri hallitusten maahanmuuttopolitiikkaan liittyviä diskursseja (esim. Caggiano & Mombello 2020). Caggianon mukaan maahanmuuttopolitiikka on ollut lyhytnäköistä, mikä on osaltaan synnyttänyt vastakkainasettelua ihmisten välillä. Hänen yhtenä tutkimusintressinään on ollut tarkastella maahanmuuttopolitiikkaa osana historiallisia kehityskulkuja ja sen myötä laajentaa maahanmuuttopolitiikkaa koskevaa ymmärrystä, jotta tulevaisuudessa voitaisiin löytää aiempaa inklusiivisempia ja harmonisimpia ratkaisuja rinnakkaiseloon maahanmuuttajien ja ei-maahanmuuttajien kesken.

Professori Caggianon mukaan sujuvan ja kestävänn rinnakkaiselon suurimmat haasteet urbaaneissa konteksteissa liittyvät jatkuvasti kasvavaan epätasa-arvoon sekä epäoikeudenmukaisuuden kokemuksiin, joita edistävät oikeistopopulististen ideologioiden ja populismin leviäminen. Caggianon mukaan Etelä-Amerikassa epätasa-arvoa varjostaa erityisesti dehumanisoivat katseet (eng. *dehumanizing gaze*) (hooks 2015; Yancy 2008), minkä vuoksi eri sosioekonomisista taustoista tulevien ihmisten on entistä vaikeampaa käydä rakentavaa keskustelua. Ihmiset katsovat toisiaan loukkaavasti tai haastaen oli kyseessä sitten keskiluokkainen autossa istuva henkilö tai autoa ohittava, ostoskärryjä työntävä henkilö, jonka päivittäinen elämä koostuu pahvien keräämisestä. Caggiano selitti asiaa seuraavasti:

Tiedämme, että eri luokkien välinen kohtaamattomuus perustuu eriarvoisuuteen, mutta mitä haluan tällä dehumanisoivan katseen käsitteellä korostaa, on enemmänkin se, miten ihmisten kohtaamattomuus on täynnä väkivaltaa, joka voi purkautua koska tahansa. Olen tästä ilmiöstä syvästi huolissani.

Entäpä sitten mahdolliset ratkaisut? Caggianon mielestä naisten ja monimuotoisuusliikkeiden tekemä työ on tehnyt monia kaupunkeja turvallisemmaksi ja saanut aikaan hyvää kehitystä, josta moni voisi ottaa mallia. Lisäksi Caggianon mukaan olisi tärkeää luoda ja mahdollistaa monimuotoisten, pluralististen ja yhteisöllisten tilojen olemassaoloa: ”Oli tärkeää saada erilaisia ihmisiä tapaamaan toisiaan ja tekemään yhdessä asioita, vaihtamaan ajatuksia arkisista asioista.”

Professori Caggianon mukaan näiden tilojen tulisi nimenomaan olla fyysisiä tiloja, ei sosiaalisen median keskustelupalstoja:

Sosiaalinen media edistää vain nimellisesti dialogia, mutta tosiasiaassa sosiaalinen media on globaalien monologioiden galleria, jossa yksilöt kommunikoivat usein vain sellaisten ihmisten kanssa, jotka jo muutenkin jakavat samoja näkemyksiä ja maailmankatsomuksia. Mikäli todella haluamme edistää kulttuurien välistä keskustelua, tarvitsemme enemmän poliittis-pluralistisia tiloja, joissa ihmiset voivat yhteisesti kuvitella mahdollisia tulevaisuuksia ja rinnakkaiselon muotoja.

Monikulttuurisuus määritellään usein eri kulttuurien rinnakkaiseloksi, mutta Caggiano haluaisi korvata käsitteen ja käyttää mieluummin termiä ”kulttuurienvälisyys” (eng. *interculturality*). Caggianon mukaan ”monikulttuurisuus” on termi, jota voidaan helposti käyttää väärin ja tietyllä tapaa oikeuttaa segregatiota. Kulttuurienvälisyys, ”interkulttuurismi”, sen sijaan on käsite, joka oleellisempi erityisesti silloin, kun tarkastellaan rinnakkaiseloa ja yhteisöön kuulumista, sillä kulttuurienvälisyyteen kytkeytyy ajatus dialogista:

Interkulttuurismiin kuuluu ajatus rinnakkaiselon vaalimisesta ja sitä myötä erilaisuuden ja erityispiirteiden tunnustaminen. Se ei kuitenkaan tarkoita eri kulttuurien tai kulttuuri-ryhmien asettamista hierarkkiseen järjestykseen vaan tunnustaa ja juhlii kaikkien yhteisöjen olemassaolon oikeutta. Interkulttuurismiin kytkeytyy ajatus siitä, että kaikkien yhteisenä pyrkimyksenä on torjua epätasa-arvoa ja syrjintää.

Mitä ajatuksia professori Caggianolla on siitä, mitä tutkimus ja akateeminen yhteisö voivat tehdä tarjotakseen parempia ja oikeudenmukaisempia ratkaisuja rinnakkaiselon haasteisiin?

Mielestäni akatemialla on vastuu edistää ja levittää diskursseja, jotka vastustavat rasismia, muukalaisvihamielisyyttä ja patriarkaalisuutta. Tämä ei missään nimessä ole helppo tehtävä ja vaatiikin sosiologista mielikuvitusta.

Sosiologinen mielikuvitus (eng. *sociological imagination*) on yhdysvaltalaisen sosiologin C. Wright Millsin (1959) tunnetuksi tekemä käsite, joka voi Caggianon mukaan auttaa luomaan uudenlaisia, muutosta vaativia tiloja, jotka ovat inklusiivisempia, monimuotoisempia ja oikeudenmukaisempia ympäristöjä. Professorin mielestä erityisesti osallistavaa tutkimusta tekeville tutkijoilla on tärkeä rooli sosiologisen mielikuvituksen käyttöönotossa ja valtavirtaistamisessa:

Akatemia voi auttaa ja opastaa eri yhteisöjä uudelleenkuvittelemaan rinnakkaiselon erilaisia mahdollisuuksia ja muotoja. Varsinkin osallistavia ja luovia menetelmiä käyttävät yhteiskuntatieteilijät voisivat tässä näyttää mallia ja opastaa yhteisöjä omalla ammattitaidollaan ja osaamisellaan, johon he nojaavat tehdessään tutkimusta. Ei ole mitenkään tavatonta, että osallistavissa tutkimusprojekteissa käydään dialogeja, jotka ovat ennenkuulumattomia. Monissa tutkimusprojekteissa sellaiset ihmiset tapaavat toisiaan, jotka eivät muutoin olisi löytäneet toisensa luokse. Nämä kohtaamiset ovat ainutlaatuisia ja merkittäviä ja voivat tarjota kiinnostavia tulokulmia siihen, miten voimme jatkossa nähdä ihmisten välisen rinnakkaiselon toteutuvan.

Professori Caggiano toteaa, että yhteisöllisyys, osallisuus ja kanssakäyminen ovat sujuvan rinnakkaiselon ja kulttuurinvälisyyden kannalta ratkaisevassa roolissa. Konfliktit ovat välttämätön osa elämää, mutta yhteisöllisyyden ja yhteisen jakamisen kautta konfliktien kanssa voidaan elää ja niitä voidaan myös ratkaista:

Mitä enemmän yksilöt ja yhteisöt tekevät yhteistyötä ja ovat kosketuksissa toistensa arkeen, sitä parempi. Vain olemalla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja tekemällä yhteisesti jotain, ihmiset voivat ymmärtää ja saavuttaa kuulumisen kokemuksia yli erilaisten sosiaalisesti rakennettujen rajojen. Vuorovaikutus ja osallisuus ovat ihmisyyhteisöille elintärkeitä tapoja rakentaa kestävä rinnakkaiseloa ja yhteisöllisyyttä ihmisten välillä.

Lähteet

- Caggiano, Sergio (2019): *Las migraciones como campo de batallas. Desigualdades, pertenencias y conflictos en torno a la movilidad de las personas*. Buenos Aires: Miño y Dávila.
- Caggiano, Sergio & Laura Mombello (2020): "Inmigrantes e indígenas en las torsiones de la nacionalidad y la ciudadanía. La construcción de amenazas en Argentina (2015-2019)". *Historia y Sociedad*, 39, 130–154.

- Caggiano, Sergio & Ramiro Segura (2014): "Migración, fronteras y desplazamientos en la ciudad. Dinámicas de la alteridad urbana en Buenos Aires". *Revista de Estudios Sociales*, 48, 29–42.
- hooks, bell (2015): *Black looks: Race and representation*. 2. painos. Lontoo: Routledge.
- Mills, C. Wright (1959): *The sociological imagination*. New York: Oxford University Press.
- Puumala, Eeva & Karim Maïche (2021): "Whether you like it or not, this is the future!": Everyday negotiations of the community's boundary in urban space". *Citizenship Studies*, 25(6), 808–824.
- Yancy, George (2008): "Colonial gazing: The production of the body as 'other'". *The Western Journal of Black Studies*, 32(1), 1–15.

”Kaikki konfliktit voidaan ratkaista”: Martti Ahtisaaren rauhanpolitiikan perintö

Unto Vesa¹

Elämästä ja urasta

”Minäkin olin lapsi, jota sota kosketti”, totesi presidentti Martti Ahtisaari vastaanottaessaan Nobelin rauhanpalkinnon vuonna 2008:

Olin vain kaksivuotias, kun Hitlerin Saksan ja Stalinin Neuvostoliiton etupiirijakoa koskevan sopimuksen seurauksena syttyi sota, joka pakotti perheeni lähtemään Viipurista. Kuten sadoista tuhansista muistakin karjalaisista, meistä tuli pakolaisia omassa maassamme, kun Suomen rajat vedettiin suurvaltapolitiikalla uusiksi ja kotikaupunkini jäi osaksi Neuvostoliittoa. Tämä lapsuuden kokemus vaikutti sitoutumiseeni tehdä työtä ristiriitojen ratkaisijana. (Ahtisaari 2008, käännökset kirjoittajan.)

Evakkous, maansisäinen pakolaisuus Suomessa – Kuopiossa ja Oulussa – sodan ja suurvaltapolitiikan seurauksena on siis Ahtisaaren oman todistuksen mukaan vaikuttanut siihen, että hänestä tuli ristiriitojen ratkaisija, rauhanvälittäjä. Mutta yhtä lailla koko Ahtisaaren elämä ja ura loivat perustaa hänen menestymiselleen rauhanrakentajana. Hänellä oli norjalaiset sukujuuret, ja kansakoulun opettajaksi valmistuttuaan hän lähti nuorena miehenä ruotsalaisen järjestön kautta opettajaksi Pakistaniin, missä hän näki läheltä kehitysmaan arkea ja ongelmia sekä tutustui ruohonjuuritason kehitysyhteistyöhön. Pakistanissa Ahtisaari työskenteli vuosina 1960–1963.

Suomeen palattuaan Ahtisaari hakeutui välittömästi kehitysyhteistyötehtäviin. Ensin hänet valittiin Ylioppilaiden Kansainvälisen Avun toiminnanjohtajaksi, josta hän siirtyi vuonna 1965 ulkoministeriön palvelukseen. Ahtisaari toimi ensin vastaperustetun kehitysaputoimiston sihteerinä, yleten sitten jaostoksi muutetun yksikön toimistopäälliköksi ja sen jälkeen perustetun kehitysyhteistyöosaston apulaisosastopäälliköksi. Vuonna 1973 Ahtisaari nimitettiin Suomen suurlähettilääksi Tansaniaan ja samalla akkreditoituna myös Sambiaan ja Somaliaan sekä pari vuotta myöhemmin myös Mosambikiin. Tuohon aikaan Tansania ja Sambia olivat Suomen – kuten muidenkin Pohjoismaiden – tärkeimpiä kehitysyhteistyön kohteita. Tansanian presidentti Julius Nyerere, itsekkin opettaja, oli kansakunnan kunnioitettu isähahmo ja afrikkalaisen sosialismin kehittäjä, jonka toiminta vastasi pitkälti myös pohjoismaisia ihanteita ja joka omassa maassaan pystyi yhdistämään kymmenet heimot rauhanomaisesti yhdeksi kansakunnaksi. Ahtisaaren tulevan uran kannalta tärkeää oli myös se, että hän pääsi jo tuolloin tutustumaan eteläisen Afrikan vapautusliikkeiden johtajiin ja edustajiin työnsä kautta.

1 VTM, emeritustutkija, Tampereen yliopisto, <unto.vesa@tuni.fi>

Ahtisaari nousi siis kehitysyhteistyöväylän kautta diplomaatin uralle ja huippudiplomaatiksi. Niillä meriiteillä Martti Ahtisaari nimitettiin vuonna 1976 Yhdistyneiden kansakuntien (YK) Namibia-valtuutetuksi ja pari vuotta myöhemmin YK:n pääsihteerin erityisedustajaksi Namibiaan – valmistelemaan vapaita vaaleja, joita Etelä-Afrikka ei sitten kuitenkaan vielä sallinut. YK-tehtävistä Ahtisaari palasi jälleen ulkoministeriöön, nyt kehitysyhteistyöosaston päälliköksi, ja viiden vuoden jälkeen jälleen YK:hon, pääsihteerin nimitettyä hänet hallintoasioiden alipääsihteeriksi, järjestön toiseksi korkeimpaan virkaan. Siltä postilta hän palasi ulkoministeriön korkeimpaan virkaan, valtiosihteeriksi. Vuonna 1994 Ahtisaari sitten valittiin Suomen presidentiksi, ja kuuden vuoden jälkeen hän palasi jälleen useisiin kansainvälisiin rauhanvälitystehtäviin. Tämä polveileva urapolku kehitysyhteistyön, diplomatian, ulkoministeriön merkittävien tehtävien ja toisiinsa lomittuvien YK-virkojen välillä kertoo paljon Ahtisaaren nauttimasta laaja-alaisesta arvostuksesta ja hänen ansaitsemastaan luottamuksesta. Tämä kaikki oli sosiaalista ja poliittista pääomaa, jota hän saattoi hyödyntää välitystehtävissään. Kun Ahtisaaresta YK:n alipääsihteerivuosina spekulointiin järjestön seuraavaa pääsihteerinä, hän kertoi, ettei halunnut torjua noita spekulatioita, koska päätteli ehdokasarveluidenkin olevan hyödyksi ja antavan lisää painoarvoa hänen sanomisilleen ja arvioilleen.

Kun presidentti Ahtisaari sai Nobelin rauhanpalkinnon, perusteluissa hänen todettiin edistäneen rauhaa ja ratkaisseen konflikteja kolmessa maanosassa. Tällä viitattiin ensinnäkin hänen toimintaansa Namibian itsenäisyysprosessissa, YK:n Namibian operaatio UNTAGin siirtymävaiheen hallinnon suunnittelijana ja johtajana, toiseksi hänen rakentamaansa ratkaisun Indonesian ja GAMin, Aceh'n alueen vapautusliikkeen välillä, ja kolmanneksi hänen rooliinsa Kosovon sodan lopettamisessa. Näistä Ahtisaari itse on pitänyt Namibia-prosessia kaikkein vaatvimpana, ja olisi ollut aivan perusteltua saada jo siitä Nobel-tunnustus, vaikkei prosessi lopulta kaikilta osiltaan sujunutkaan suunnitellusti SWAPO-joukkojen rikottua solmittua sopimusta. Aceh-sopimus oli kokonaisuutena arvioiden kenties puhdaspiirteisin rauhanvälitys- ja sovittelutehtävä. Sen sijaan Kosovon sodan lopettamisessa Ahtisaaren tehtävänä oli taivutella presidentti Slobodan Milošević hyväksymään ”kansainvälisen yhteisön” asettamat ehdot, viime kädessä ultimately, että sota jatkuu, ellei hän ehtoja hyväksy. Milošević taipui, Nato lopetti pommitukset ja Ahtisaari onnistui hänelle uskotussa tehtävässään.

Ahtisaaren rauhanpoliittisesta ajattelusta

Presidentti Ahtisaaren maailmankatsomusta ja rauhanpoliittista ajattelua voidaan tarkastella hänen toimintansa ja lausuntojensa kautta. Kun hän presidenttinä allekirjoitti Korfulla 24.6.1994 Suomen Euroopan unionin (EU) jäsenyyttä koskevan sopimuksen, hän luonnehti turvallisuutta ja Suomen EU-linjaa näin:

Euroopan unioni on keskeinen tekijä maanosamme turvallisuuden lujittamisessa. Turvallisuus kasvaa sosiaalisesta vastuusta, kanssakäymisestä, ihmisoikeuksien kunnioittamisesta ja taloudellisesta hyvinvoinnista. Tällaisessa Euroopassa ei ole taloudellisia eikä sosiaalisia jakolinjoja, vaan kaikilla valtioilla on mahdollisuus tasavertaisesti osallistua yhdentymiskehitykseen. Unionin laajentuminen tukee koko maanosan vakauden myönteistä kehitystä. Suomi tukee unionin taloudellisia ja poliittisia päämääriä. Suomen jäsenyys vahvistaisi unionin pohjoista ulottuvuutta. (Ahtisaari 1994.)

Tämä näkemys Euroopan yhdentymisestä ja sen tuomasta turvallisuudesta oli tietysti sama kuin jäsenyysneuvottelujen ajan presidentin, Mauno Koiviston, ja siten myös Suomen ”virallinen” näkemys. Ei EU:sta haettu sotilaallista turvaa, vaan integraation nähtiin tuovan taloudellista ja poliittista vakautta ja siten lisäävän turvallisuutta. Kun Ahtisaari myöhemmin presidenttikautensa jälkeen ilmaisi tukensa Suomen Nato-jäsenyydelle, hän esitti myös tämän perusteluksi halun olla kaikkien läntisten yhteisöjen jäsen ja torjui väitteen, että hän olisi Nato-jäsenyyden kautta pyrkinyt hakemaan turvaa Venäjän uhkaa vastaan.

Ahtisaaren Nobel-puheessa näkyy hänen toimintansa ja ajattelunsa pitkä linja, jossa köyhyyden ja eriarvoisuuden nähdään olevan keskeisiä konfliktien ja sotien syitä ja vastaavasti niistä eroon pääsemisen antavan toivoa paremmasta tulevaisuudesta ja rauhasta.

Kasvava eriarvoisuus maiden sisällä ja alueiden välillä syventää olemassa olevia kuiluja. Meidän tehtävämme on luoda tulevaisuus ja antaa toivoa kriisien koettelemille alueille ja maille, joissa nuoret kärsivät työttömyydestä ja joissa heillä on vain vähäiset mahdollisuudet kohentaa elämäntilannettaan. Jos emme pysty vastaamaan tähän haasteeseen, puhkeaa uusia konflikteja, ja menetämme jälleen yhden sukupolven sodalle. (Ahtisaari 2008.)

Ja edelleen:

Tänä vuonna on puhuttu paljon finanssikriisistä. Tämä finanssikriisi osaltaan korostaa sitä, miten tärkeää on kansainvälisen yhteisön jatkuva sitoutuminen kehitysyhteistyöhön. Tämän kriisin vaikutukset saattavat osoittautua uudeksi suureksi takaiskuksi kehitysmaille. Jo nyt ilmastonmuutoksen, ruuan kallistumisen ja ulkomaankaupan supistumisen vaikutukset koettelevat kovimmin kaikkein köyhimpiä. Ulkomaanavun ja investointien kutistuminen olisi tuhoisaa kipeästi kaivatun taloudellisen kasvun kannalta. Tällaisena vaikeana aikana kehotan kaikkia hallituksia pitämään kiinni hyväksymistään sitoumuksista köyhyyden hävittämiseksi maailmasta.

Meidän kaikkien täytyy pystyä vaikuttamaan omaan tulevaisuuteemme ja yhteisöjemme tulevaisuuteen. Jos nykyinen kehityssuunta jatkuu, olemme pian tilanteessa, jossa sadat miljoonat nuoret ihmiset ovat vailla työtä maissa, jotka ovat vasta kehityksen alkuvaiheessa. Ellei mitään tehdä, luomme otollisen kasvualustan rikollisuudelle, epävakaudelle ja sodalle nuorten menettäessä kaiken toivonsa. Minä uskon, että kamppailu köyhyyttä vastaan on pitkällä aikavälillä myös tehokkain keino terrorismia vastaan. (Ma.)

Ja vielä:

Konfliktien ratkaisu edellyttää annoksen optimismia ja toivoa, jonka työllisyys ja taloudelliset mahdollisuudet synnyttävät. Muussa tapauksessa hauraat rauhansopimukset kestävät vain harvoin. (Ma.)

Kaikkissa konfliktien välitystehtävissään Ahtisaari korosti kaikkien osapuolten, niin sotivien kuin näiden taustavoimienkin, niin hallitusten kuin kansalaisyhteiskunnan edustajien ja kansainvälisten järjestöjen mukaansaamisen tärkeyttä. Namibia-prosessissa se edellytti vuosien ajan kaikkien avainvaltioiden kanssa neuvottelemista, niiden luottamuksen hankkimista ja ratkaisuun sitoutumista:

Namibia on myös erinomainen esimerkki siitä, mitä YK ja sen jäsenvaltiot voivat parhaimmillaan saavuttaa. Tarkasteltaessa nyt noita vuosia tuntuu lähes uskomattomalta, että onnistuimme saamaan kaikki keskeiset toimijat, viisi länsivaltaa (USA:n, Iso-Britannian,

Ranskan, Saksan ja Kanadan), Neuvostoliiton, Afrikan yhtenäisyysjärjestön (Afrikan eturivin valtioiden edustamana), Etelä-Afrikan hallituksen sekä kaikki Namibian poliittiset puolueet, mukaan lukien SWAPON, työskentelemään kohti yhteistä päämäärää. Se opetti myös, että kestävä ratkaisu voidaan saavuttaa vain, jos ollaan valmiita ryhtymään neuvotteluihin poliittisten vastustajien kanssa. (Ahtisaari 2008.)

UNTAG oli myös YK:n menestystarina, joka lopulta toi Namibialle vuosikymmeniä tavoitellun itsenäisyyden. Se oli samalla onnistunut esimerkki uudeltaisesta, laaja-alaisesta rauhanturvaoperaatiosta, jossa perinteiseen sotilaalliseen rauhanturvaoperaatioon liitettiin siviilikriisinhallinnan elementtejä kuten vaalien järjestäminen, poliisin kouluttaminen ja hallinnon järjestäminen. Ahtisaaren mukaan siviilikriisinhallinta on aivan olennainen osa kriisinhallintaa ja rauhan rakentamista, ja UNTAG on ollut myöhemmin esimerkkinä muillekin laaja-alaisille rauhanturvaoperaatioille.

Kun presidentti Ahtisaari valmistautui neuvotteluihin presidentti Miloševićin kanssa Kosovon sodan lopettamiseksi, edeltävään vaiheeseen kuului tiivis neuvotteluprosessi muun muassa Yhdysvaltojen, Venäjän, Ranskan ja Saksan kanssa, ja niissä selvitettiin esimerkiksi YK:n, EU:n ja Etyjin rooleja ratkaisussa.

Ahtisaari ei vain korostanut kaikissa yhteyksissä kaikkien osapuolten osallistamista neuvotteluihin ja ratkaisuihin, vaan hän painotti aina myös sitä, että rauhanvälittäjä ei toimi koskaan yksin, vaan että mukana on aina laajempi joukkue – kotimainen ja kansainvälinen – ja että kaikkien joukkueen jäsenten osuus on tärkeä. Ahtisaari oli luonteeltaan avoin, mutkaton, helposti lähestyttävä ihminen, joka suhtautui tasa-arvoisesti kaikkiin ihmisiin. Tämä toimi perustana häntä kohtaan tunnetulle arvostukselle ja luottamukselle, joka oli puolestaan aivan ratkaisevan tärkeää, koska ”välittäjän rooli perustuu kaikkien osapuolten luottamukseen”. Hänen luonnehdintansa sovittelijan tehtävästä on osuva ja hauska: siinä ”yhdistyvät luotsin, lääkärin, kättilön ja opettajan roolit” – hauska, koska yksi epiteeteistä liittyy Suomen puolueettomuuspolitiikan aikaiseen rooliin, toinen Ahtisaaren koulutukseen; osuva, koska kaikki nuo ominaisuudet ovat olleet mukana hänen luotsaamissaan prosesseissa.

YK:n roolia Ahtisaari piti aina tärkeänä. Hän toimi itse YK-tehtävissä useiden pääsihteerien aikana ja oli näiden luottomies. Hän tunsikin myös järjestön heikkoudet, mutta piti sitä silti korvaamattomana:

Yhdistyneet kansakunnat tarjoaa oikean foorumin kansainvälisille rauhanponnisteluille ja globaalien ongelmien ratkaisemiselle. Olemme kuitenkin kaikki selvillä YK:n rajoitteista ja jäsenvaltioiden taipumuksesta esittää sille vaativia tehtäviä tarjoamatta kuitenkaan riittäviä voimavaroja ja poliittista tukea. On tärkeää, että YK:n jäsenet toimivat päättäväisesti maailmanjärjestön vahvistamiseksi. Meillä ei ole varaa menettää YK:ta. (Ahtisaari 2008.)

Kaikelle Ahtisaaren toiminnalle oli leimaa antavaa optimisimiä, luottamus siihen, että ratkaisut ovat mahdollisia. Kaikkein voimakkaimmin tämä käy ilmi juuri muutamasta Nobelpuheen avainkohdasta:

Kaikki konfliktit voidaan ratkaista. Sodat ja selkkaukset eivät ole väistämättömiä. Ne ovat ihmisten aikaansaannosta. [...] Siksi ne, joilla on voimaa ja vaikutusvaltaa, voivat myös lopettaa sodat. (Ahtisaari 2008.)

Samaten, kuin Olof Palmén ajatusta mukaillen: ”Rauha on tahdon asia”. Ahtisaaren optimismiin yhdistyi aina vankka pragmatismi ja realismi:

Yhteiskunnalliset ja poliittiset muutokset eivät toteudu hetkessä, ja demokratian rakentaminen ja vakiinnuttaminen vaatii kärsivällisyyttä. Tämä edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa rauhan rakentamiseen ja tukea kansalaisyhteiskunnalle. (Ma.)

Kaikkein voimakkaimman vetoimuksen Ahtisaari Nobel-puheessaan esitti Lähi-idästä: sen kriisiin tai moniin kriiseihin oli hänen mukaansa löydettävä ratkaisu:

Kaikkein haasteellisin edessämme oleva rauhanrakennusprojekti on ratkaisun etsiminen vuosikymmeniä jatkuneisiin konflikteihin Lähi-idässä. Alueen jännitteet ja sodat ovat jatkuneet niin kauan, että monien mielestä Lähi-idän umpisolmua ei pystytä koskaan avaamaan.

Itse en ole tätä mieltä. Kaikki kriisit, myös Lähi-idän, voidaan ratkaista. Ratkaisu vaatisi kriisin kaikkien osapuolten, samoin kuin koko kansainvälisen yhteisön, myötävaikutusta. Päätäväisyytemme voisi vahvistua, mikäli kääntäisimme katseemme tulevaisuuteen ja kuvittelisimme, miltä maailma voisi näyttää, jos alueen valtiot voisivat yhdessä alkaa kehittää taloudellista potentiaaliaan, rakentaa liikenneyhteyksiä, käyttää täysimittaisesti hyväksi koulutettua väestöään ja alkaa nauttia niistä eduista, joita alueen suotuisa sijainti kolmen mantereiden risteyksessä tarjoaa. (Ahtisaari 2008.)

Ahtisaari ositti toiveensa erityisesti Yhdysvaltain seuraavalle presidentille, mutta hän painotti, että myös ”Euroopan unionin, Venäjän ja YK:n täytyy sitoutua toden teolla, jotta Israelista ja Palestiinasta aina Irakiin ja Iraniin ulottuvat kriisit voidaan ratkaista. Jos haluamme saavuttaa pysyviä tuloksia, meidän täytyy tarkastella koko Lähi-idän aluetta.” (Ma.) Lähi-idän kriisissä ei ole kyse vain alueellisesta kriisistä, vaan sen vuosikymmenestä toiseen jatkuneesta ratkaisemattomuudesta on kyseessä ”koko kansainvälisen yhteisön uskottavuus!” Ahtisaaren painokas vetoamus on nyt yhtä ajankohtainen ja tärkeä kuin tuolloinkin.

Presidentti Ahtisaaren luottamus ihmisten kykyyn ratkaista kaikki – vaikeimmatkin – konfliktit toimii hänen arvokkaimpana perintönään ja rohkaisuna kaikille: niin hänen perustamalleen Crisis Management Initiative -säätiölle, kuin kaikille muillekin rauhanjärjestöille, kokeneiden valtiojohtajien Elders-ryhmälle, kansalaisyhteiskunnalle ja päättäjille kautta maailman sekä Yhdistyneille kansakunnille – ja jokaiselle rauhantutkijalle. ”Kun sotia ja kriisejä kokeneet ihmiset alkavat rakentaa elämäänsä rauhan ilmapiirissä, kun usko tulevaisuuteen palaa” (Ahtisaari 2008).

Lähteet

Ahtisaari, Martti (1994): Tasavallan Presidentin puhe Euroopan unionin uusien jäsenten liittymissopimuksien allekirjoitustilaisuudessa Korfulla, 24.6.1994. <https://www.presidentti.fi/ahtisaari/puheet/p9406.ko.html>, 1.11.2023.

Ahtisaari, Martti (2008): Nobel Lecture, 10.12.2008. <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2008/ahtisaari/lecture/>, 1.11.2023.

Ohjeita kirjoittajille

Käsikirjoitukset lähetetään toimitukselle OJS-järjestelmän kautta osoitteessa journal.fi/kosmopolis Word-, Wp- tai RTF-muodossa (Times New Roman 12 pt., riviväli 1,5). Tekstiä ei tavuteta tai palstoiteta. Molemmin puolin anonyymien vertaisarvioinnin jouhevoittamiseksi tekstissä on vältettävä sanamuotoja tai viittauksia, jotka paljastaisivat kirjoittajan henkilöllisyyden. Kirjoittaja tarkistaa myös, ettei tekijän tietoja jää esimerkiksi ylä- tai alatunnisteeseen tai dokumentin ominaisuuksiin.

Käsikirjoituksen lisäksi järjestelmään jätetään erillinen tiedosto, josta käy ilmi kirjoittajan nimi, arvo, ammatti, toimipaikka, kirjeenvaihto-osoite, puhelinnumero ja sähköpostiosoite.

Artikkeleiksi ja näkökulmiksi tarkoitettuihin käsikirjoituksiin on liitettävä omalle sivulle 100–150 sanan pituinen suomen- ja englanninkielinen tiivistelmä sekä englanninkielinen otsikko. Abstraktien alle liitetään avainsanat (3–5 kpl) aakkosjärjestyksessä suomeksi ja englanniksi.

Mahdolliset kuvat ja taulukot tulee laatia erillisille papereille puhtaaksi piirrettyinä tai toimittaa sopivassa elektronisessa tiedostomuodossa. Ne tulee otsikoida ja numeroida juoksevasti (Kuva 1, Taulukko 1, Kartta 1 jne.). Excel-kaavioista tulisi toimittaa myös alkuperäinen xls-tiedosto datoineen. Skannatut ym. kuvat toivotaan mahdollisimman korkearesoluutioisina tiff- tai jpg-tiedostoina. Tekstin yhteydessä on osoitettava kunkin kuvan ja taulukon paikka. Kuvien ja taulukoiden mahdollisesta käytöstä tulee keskustella etukäteen päätoimittajien kanssa.

Selittävät viitteet numeroidaan juoksevasti ja sijoitetaan tekstiin alaviitteiksi. Pitkiä alaviitteitä tulisi välttää.

Lähdeluettelo tulee omalle sivulle tekstin loppuun, otsikolla Lähteet. Luettelo laaditaan tekijän sukunimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä.

Viitteiden ja lähteiden merkintä

Lähdeviitteet sijoitetaan tekstin sisään sulkeisiin. Kirjallisuusviitteissä ensimmäiseksi tulee kirjoittajan sukunimi, sitten kirjoituksen julkaisuvuosi ja lopuksi viittauksen sivunumerot (Giddens 1979, 76–77). Mikäli tekstillä on kaksi kirjoittajaa mainitaan molempien sukunimet (Agnew & Corbridge 1995, 15–23) ja useamman kirjoittajan tapauksissa merkitään ensimmäinen nimi ja ym. (ks. Hall ym. 1978). Viitattaessa kahteen tai useampaan lähteeseen sijoitetaan lähteet tärkeysjärjestykseen (Giddens 1979; Hall ym. 1978; ks. myös Alasuutari 1984). Lähteet erotetaan toisistaan puolipisteellä.

Lähdeluetteloon merkitään vastaavasti kirjoittajan sukunimi, etunimi, julkaisuvuosi suluissa, julkaisun nimi kursivoituna (huom. pienet alkukirjaimet), mahdollinen julkaisusarja sekä kustannuspaikka (suomeksi) ja kustantaja. Käytettäessä muuta kuin teoksen alkuperäistä laitosta tehdään tekstinsisäinen viittaus käytettyyn laitokseen ja teoksen alkuperäiset julkaisutiedot sisällytetään lähdeluetteloon (esim. Wittgenstein 1999). Teoksiin viitattaessa käytetään siis näitä muotoiluja:

Alasuutari, Pertti (toim.) (1984): *Keskustelua laadullisesta sosiaalitutkimuksesta*. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Sarja C 28. Tampere: Tampereen yliopisto.

Agnew, John & Stuart Corbridge (1995): *Mastering space: Hegemony, territory and international political economy*. Lontoo & New York: Routledge.

Giddens, Anthony (1979): *Central problems in social theory*. Lontoo: Macmillan.

Hall, Stuart, Charles Critcher, Tony Jefferson, John Clark & Brian Roberts (1978): *Policing the crisis. Mugging, the state, and law and order*. Lontoo: Macmillan Press.

Wittgenstein, Ludwig (1999/1958): *Sininen ja ruskea kirja. Filosofisten tutkimusten esitutkimuksia (1933–1935)*. Suom. H. Nyman. Helsinki: WSOY.

Tieteellisen tutkielman merkitseminen lähdeluetteloon:

Kukkula, Tanja (2007): *Mikä tekee uskonnosta painostavan? Tutkimus uskonnollisen painostuksen kokemuksesta kokijan näkökulmasta*. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma, kulttuurien tutkimuksen laitos, julkaisematon. Turku: Turun yliopisto.

Artikkeliin viitattaessa mainitaan kirjoittaja, julkaisuvuosi ja sivunumero (Gergen 1977, 318; Wallerstein 1990, 63). Jos sanoma- tai aikakauslehden artikkelin tai uutinen kirjoittajaa ei ole annettu, merkitään viittaukseen julkaisun nimi ja julkaisuvuosi (*Newsweek* 1965). Ilmestymispäivämäärä on syytä mainita vain, jos sillä on asiayhteyden kannalta erityistä merkitystä (ks. *Helsingin Sanomat* 23.2.2005).

Lähdeluetteloon merkitään kirjoittajan sukunimi, etunimi, julkaisuvuosi suluissa, artikkelin nimi lainausmerkeissä, lehden/kirjan nimi kursivoituna, vuosikerta ja ilmestymisnumero suluissa sekä artikkelin sivut. Sanoma- ja aikakauslehdistä merkitään ensin julkaisun nimi (kursiivilla), julkaisuvuosi (suluissa), artikkelin/uutisen otsikko, ilmestymispäivämäärä ja mahdolliset sivu- tai osionumerot:

Gergen, Kenneth (1977): "Social psychology as history". *Journal of Personality and Social Psychology*, 26(1), 309–320.

Helsingin Sanomat (2005): "Chirac ja Bush olivat eri mieltä EU:n ja Naton roolijaosta". 23.2.2005, A11.

Newsweek (1965): "Yankee go home". 16.8.1965, 23–26.

Wallerstein, Immanuel (1990): "Culture is the world-system: A reply to Boyne". Teoksessa: M. Featherstone (toim.) *Global culture*. Lontoo: Sage, 63–65.

Mikäli viitataan välittömästi edellä viitattuun teokseen, merkintä mainittu teos (mt.) tai mainittu artikkeli (ma.) riittää.

Internet-lähteeseen viitattaessa mainitaan dokumentin kirjoittaja (Jisi 1995; Cotter 2018), tuottaja (White House 2004a; 2004b) tai (näiden puuttuessa) dokumentin nimi (ks. Terrorism Research Center) sekä vuosiluku.

Lähdeluetteloon merkitään dokumentin kirjoittaja/tuottaja, vuosiluku, dokumentin nimi kursivoituna, mahdollinen "tuottamispäivämäärä", http-osoite ja vierailupäivämäärä:

Cotter, Holland (2018): "An enthralling show of Afro-Atlantic history illuminates Brazil". *The New York Times*, 12.10.2018. <https://nyti.ms/2CcU0yH>, 15.10.2018.

Jisi, Wang (1995): *Conflit de civilisations: Fondement theorique et significations pratiques*. <http://conflits.org/Numeros/19WAN2.html>, 31.8.2000.

Terrorism Research Centre. <http://www.terrorism.com>, 11.9.2001.

White House (2004a): State of the union address, 20.1.2004. <http://whitehouse.gov/stateoftheunion/2004/>, 1.3.2005.

White House (2004b): President Bush's radio address, 21.2.2004. <http://whitehouse.gov/news/releases/2004/2/20040221.html>, 1.3.2005.

Jos luettelossa esiintyy saman kirjoittajan/tuottajan samana vuonna julkaisemia kirjoituksia, merkitään vuosiluvun jälkeen kirjain: (1990a), (1990b), jne.

Artikkeleiden kirjoittajille lähetetään kaksi kappaletta lehteä, muille kirjoittajille yksi. Erillispainoksia ei ole mahdollista jakaa.